

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

2024

Jakub Mikoláš

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická

Diplomová práce

**Kulturní nabídka pro zaměstnance
Škodových závodů za Protektorátu
Čechy a Morava**

Jakub Mikoláš

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra historických věd

Studijní program Historické vědy

Studijní obor Moderní dějiny

Diplomová práce

**Kulturní nabídka pro zaměstnance
Škodových závodů za Protektorátu
Čechy a Morava**

Jakub Mikoláš

Vedoucí práce:

PhDr. Pavel Suk Ph. D.

Katedra historických věd

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval PhDr. Pavlu Sukovi, Ph. D. za velmi vstřícný přístup, cenné rady, doporučené zdroje, neposílané materiály a odborné vedení mé práce. Dále je třeba poděkovat Mgr. Ladislavě Nohovcové, vedoucí archivu Škodových závodů, za skvělou pomoc a velmi rychlou komunikaci.

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval samostatně a použil jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2024

.....

Obsah

1.	Úvod.....	1
2.	Protektorát Čechy a Morava	6
2.1.	Struktura protektorátní moci	8
2.2.	Hospodářství za Protektorátu.....	16
2.3.	Kulturní situace za Protektorátu	21
3.	Škodovy závody.....	28
3.1.	Zbrojní gigant	30
3.2.	Meziválečná situace	32
3.3.	Nástup Hitlera k moci	34
3.4.	<i>Škodovka</i> za Protektorátu.....	35
3.5.	Zaměstnanecká a sociální politika <i>Škodovky</i>	37
4.	Pestré večery	42
4.1.	Oddělení propagace	44
4.2.	Průběh večerů	46
4.2.1.	Výběr speciálních večerů.....	50
4.2.2.	Vliv závažných událostí a důležitých dat na program	53
4.3.	Výběr hostů.....	54
4.3.1.	Výčet jmen a jejich rozřazení dle žánru.....	60
4.3.2.	Význam těchto akcí pro samotné vystupující	61
4.4.	Ohlas pestrých večerů v tisku	63
5.	Závěr	65
6.	Seznam pramenů a literatury	65
6.1.	Nevydané prameny	70
6.2.	Vydané prameny	70
6.3.	Periodika	70
6.4.	Literatura.....	70
6.5.	Internetové zdroje	72
7.	Seznam zkratk	69
8.	Přílohy.....	73
8.1.	Tabulky	77
8.2.	Fotopřílohy.....	84

1. Úvod

Plzeňský strojírenský komplex *Škoda Plzeň* dodnes patří k nejslavnějším a nejdůležitějším značkám domácího průmyslu. Nejinak tomu bylo i za Protektorátu Čechy a Morava. Pro nacistickou válečnou mašinerii byly plzeňské závody tehdy pod názvem *Akciová společnost dříve Škodovy závody* velice podstatným dodavatelem vojenského materiálu. A to jak po objemové stránce, tak po geopolitické, jelikož se Plzeň již po Mnichovské dohodě ocitla obklopena Velkoněmeckou říší a byla tak v podstatě hraničním městem Protektorátu a Německa. Dále se Plzeň dlouho vyhýbala pozornosti Spojenců, respektive ležela natolik v týlu, že spojenci raději útočili na cíle přímo ve *Třetí říši*.

Německá okupační správa si toho byla vědoma, a tak pro zaměstnance (v kovoprůmyslu obecně) chystala různé benefity dle politiky cukru a biče. Tato politika byla ještě zesílena důležitostí plzeňského strojírenského komplexu. Proto se v této práci bude zabývat výhodami zaměstnanců *Škodových závodů* během Protektorátu Čechy a Morava, a to se zaměřením na kulturní oblast. Vrcholem v tomto ohledu jsou takzvané „*Pestré večery*“ pořádané pro dělníky pravidelně mezi lety 1942 a 1945, až do samého konce války. Cílem této diplomové práce je tyto výhody zpřehlednit a analyzovat jejich možný dopad na pracovní výkon a morálku zaměstnanců podniku. Taktéž zde bude popsáno, do jaké míry to napomohlo klidnému výrobnímu procesu bez projevů odboje.

V úvodu práce budou rozebrány obecné dějiny Protektorátu Čechy a Morava, a to především struktura okupační správy, rozhodovací možnosti protektorátní politické reprezentace a další politické záležitosti, které se týkají státoprávního uspořádání. Jako samostatná podkapitola bylo nakonec autorem vyčleněno shrnutí změn v hospodářství po převzetí moci okupanty. A to především jeho přeměny z hospodářství volného na řízené a také podřízení se německým důvěrníkům, dosazovaným do největších českých a moravských podniků.

Oproti původnímu plánu jsem předradil před historii samotných *Škodových závodů* část o kultuře v Protektorátu. Vysvětlena zde bude v první řadě přeměna praktická, týkající se např. cenzury či možností kulturního využití (preferované vs. nedoporučované žánry i celá odvětví kultury). v druhé řadě to bude změna ideologická, kdy se umění stalo jakýmsi posledním obráncem české státnosti, tradic a jazyka před germanizačním vlivem.

Díky tomu se hrály jiné hry, literatura se mnohdy navracela k svatováclavské tradici a autocenzura nebo jen obecná změna repertoáru postihla všechny kulturní odvětví. Bude zde nastíněna i situace v české žurnalistice, jejíž reprezentanti museli ctít zájmy Říše, a proto o věcech neinformovali, tak jak by novinářská etika zasluhovala. To se pravděpodobně se týká i rozebíraných *Pestrých večerů*, ale o tom až v dalších kapitolách.

Následovat bude historie samotných *Škodových závodů*, a to od samotného založení společnosti, přes překotné období nástupu nacismu v Německu, přes Mnichovskou dohodu, po vyhlášení samotného Protektorátu a začlenění provozu do obrovského říšského konglomerátu *Reichswerke AG für Erzbergbau und Eisenhütten „Hermann Göring“*, zkráceně *„Hermann Göring Reichswerke“*. Popsány budou veškeré změny majetkoprávních vztahů, nová zaměstnanecká politika i problémy s odlivem pracovních sil, který se děl z několika souběžných důvodů (perzekuce Židů, změna národnosti obyvatel odstoupeného pohraničí aj.). Tato část je poměrně podrobná, ale bylo tak učiněno pro dobré pochopení jednak vzestupu *„Škodovky“* až do pozice světového zbrojařského giganta a dále její složité pozice po Mnichovu a během samotné války.

Ve čtvrté kapitole se práce věnuje již samotné kulturní nabídce pro zaměstnance *Škodových závodů* v průběhu okupace, a to zejména výše zmíněným *„Pestrým večerům“*. Text nejprve ozřejmuje kontext tehdejší atmosféry v továrně, včetně práce podzemní odbojové organizace. Podkapitoly oproti původním tezím doznaly lehkých úprav a jiného pořadí, jelikož se tím zlepšila logická posloupnost práce.

Text nejprve ozřejmuje kontext tehdejší atmosféry v továrně, včetně práce podzemní odbojové organizace. Dále uvádí okolnosti vzniku *Pestrých večerů*. První podkapitola představí osoby za ně odpovědné, a to především oddělení propagace a osobu jednoho z vedoucích této sekce Ing. Václava Forsta, který se mezi umělci zřejmě těšil nemalé úctě, jelikož jim dával práci. Dále to, jak účinkující a samotná představení vybíral. Protože tyto kulturní akce byly propagandisticky využívány hlavně k udržování pracovní morálky dělníků a ve druhém sledu i ostatních zaměstnanců (úředníků, ekonomů, kuchařů atd.), muselo jít o umělce populární, ale zároveň co nejvíc lidové.

Další podkapitola ozřejmí samotný průběh těchto večerů, který se zpravidla příliš nelišil. Dále zde ovšem budou uvedeny i večery speciální, které se pojily buď s oslavami některých významných svátečních dat (Vánoce, Silvestr) nebo s jubilei významných osobností (ředitele závodu). Tato podkapitola představí situaci na konci války

a související postupný konec kulturní nabídky pro zaměstnance *Škodových závodů*, který souvisel zaprvé s masivním bombardováním spojenci a jejich snahou zastavit výrobu v zásadní a jedné z poslední plně funkční zbrojovce ve Velkoněmecké říši, a za druhé s jejich postupem při osvobození střední Evropy.

Následující část chronologicky představí vývoj této nabídky s tím, jak se měnila pozice Německa v Druhé světové válce, jelikož s tím souvisela nutnost a rychlost produkce válečného materiálu v Plzni. Právě to, jestli významné dějinné události týkající se jednak Protektorátu a jednak německého válečného úsilí, nějak ovlivnily podobu kulturní nabídky, je jednou z dílčích výzkumných otázek této práce. Jaký vliv měl vstup *Třetí říše* do války proti Sovětskému svazu a s ním spojená porážka u Stalingradu a změna na pomyslných miskách vah, pozdější rozkaz o totálním nasazení či samotné bombardování závodu Spojenci na konci války, bude analyzováno právě v této podkapitole.

Další část obsahuje souhrn všech vystupujících. Dále vysvětluje důležitost těchto akcí pro vystupující, pro které tato vystoupení mohla znamenat výjimku z pracovního nasazení v samotné říši či v průmyslu jako takovém. V neposlední řadě práce popíše další dílčí benefity pro návštěvníky kulturních večerů – a to především občerstvení či dostupný alkohol, čehož v té době, obzvlášť s přibližujícím se koncem války, byl čím dál větší nedostatek.

Poslední podkapitola rozebere mediální ohlas či neohlas večerů, čímž mohla chtít okupační správa zamezit přílišné závisti mezi obyvateli. Na úplném konci práce bude text doprovázen bohatou fotorpřílohou a souhrnnými tabulkami, což případnému čtenáři pomůže ještě lépe pochopit souvislosti. Večery totiž byly bohatě fotograficky zdokumentovány.

Diplomová práce byla zpracována na základě vydaných i nevydaných pramenů a odborné literatury převážně v českém jazyce. Archiválie jsou v naprosté většině případů v českém i německém jazyce, některé se dochovaly pouze v jedné z variant. Archivní výzkum proběhl ve Státním oblastním archivu v Plzni, respektive v jeho pobočce v Klášteře u Nepomuka, kam byl přesunut celý archiv *Škodových závodů*. Zkoumány zde byly oficiální pozvánky na *Pestré večery* vydávané oddělením propagace. Pozvánky byly vlepny i v soukromém albu jednoho z vedoucích tohoto oddělení inženýra Václava Forsta, ve kterém byly připojeny i zajímavé fotografie z jednotlivých večerů, často

podepsané samotnými umělci. Dále byly probádány další dokumenty tohoto oddělení a veškerá korespondence týkající se kulturního vyžití Škodováků. Bohužel těchto zpráv se příliš nedochovalo. Nejvíce autora osobně mrzí, že se nezachovalo více informací o financování celého projektu *Pestrých večerů*, což by přineslo více souvislostí a práci by to ještě více obohatilo. K dispozici byl autorovi pouze dopis generálnímu řediteli Škodových závodů Adolfu Vamberskému, který shrnoval průběh první sezóny *Pestrých večerů*.

Vydaných pramenů není v práci použito mnoho. Využita byla oficiální tiskovina Českomoravských odborových svazů, která přibližuje stručně jejich historii. Text je i solidně ozdrojován. Dále soubor dokumentů z doby úřadování zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha, vydaný sice za komunismu, nicméně neobsahuje žádný text, pouze podobu tehdejších oficiálních nařízení a dalších oficiálních dokumentů.

Z odborné literatury byly pro zpracování této práce nejpřínosnější především dvě (resp. tři) publikace: především to byl XV. díl *Velkých dějin Českých zemí*, a to svazky XVa. i XVb., od českých historiků Jana Gebharta a Jana Kuklíka. V součtu více než tisíc stran obecných dějin naší země v období 1938–1945 shrnuje komplexně všechny možné aspekty tehdejšího života. Od mocenských a politických až po kulturní, sociální a hospodářské. Celkově tyto knihy pomohly autorovi pochopit tehdejší situaci ve všech souvislostech. Čerpal z nich především v prvních dvou kapitolách o politických dějinách Protektorátu, ale i v kapitole o hospodářství a kultuře. Další stěžejní dílo pro tento text byla kniha německého autora Volkera Mohna *Nacistická kulturní politika v Protektorátu*, ze které bylo čerpáno nejvíce v kapitole o kultuře v proponovaném období. Mohn shrnuje celkovou kulturněpolitickou situaci a věnuje se též jednotlivým oblastem kultury. Kniha je čtivostí i formátem lepší než podobná souhrnná publikace od Jiřího Doležala *Česká kultura za protektorátu. Školství, písemnictví, kinematografie*, ze které zde bylo taktéž citováno, nicméně v daleko menší míře. Údaje z obou knih byly spolu spíše porovnávány, načež bylo využito přesnějších formulací Mohnových.

Kapitola o hospodářství byla zpracována na základě několika zdrojů zároveň, z nichž nelze vysloveně určit jednu nejdůležitější. Krom Gebharta s Kuklíkem by autor zdůraznil čtyři tituly. První jsou Průchovy *Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918–1992*, které představují dobře zpracovaný souhrn hospodářství až do rozpadu Československa, nicméně jsou pro tuto práci příliš obecné. Přímo protektorátní situaci

se věnuje *Státní finanční hospodaření v období protektorátu v letech 1939–1945* od Jiřího Novotného, nicméně ten se v ní až příliš soustředí na finančnictví. Dále je to publikace Ústavu hospodářských a sociálních dějin *Dějiny hospodářství českých zemí od počátku industrializace do současnosti. Období první Československé republiky a německé okupace 1918–1945*, kterou sestavili Vlastislav Lacina a Jaroslav Pátek. Jedná se sice o stručné studie jednotlivých autorů, ale jejich obsah byl tak akorát konkrétní. Posledním zmíněným titulem budiž *Hospodářský vývoj českých zemí v období 1848–1992* od Ivana Jakubce a kol. Zde platí to samé, co u Průchy, a to přílišná obecnost. Každopádně autoři zde nahlízejí hospodářské dějiny z jiného úhlu, takže kniha nápomocná nepochybně byla. Dále bylo využito textů týkajících se dílčích problémů, jako např. Štolleové dílo o zemědělství za protektorátu pod *kuratelou německé říše. Zemědělství Protektorátu Čechy a Morava* nebo Spoererovy *Nucené práce pod hákovým křížem: zahraniční civilní pracovníci, váleční zajatci a vězni ve Třetí říši a v obsazené Evropě v letech 1939–1945*, týkající se nasazování českých pracovníků do přímých služeb *Třetí říše*.

Nejproblematictější se z hlediska relevantních zdrojů při zhotovování práce jevila kapitola o *Škodových závodech*. Zpracována byla ze tří – v podstatě jediných – alespoň do jisté míry relevantních a dostupných knih: *Svět okřídleného šípu. Koncern Škoda Plzeň 1918–1945* od Viktora Karlického, *Škodových závodů* od Václava Jíшы a *Největší zbrojovka monarchie* od Františka Janáčka, jehož dílo se nevěnuje situaci po první světové válce. Karlického text se zase vůbec nevěnuje situaci před ní. V tomto spise, publikovaným přímo *Škodovými závody*, rovněž chybí poznámkový aparát, alespoň zdroje a použitá literatura zde k nalezení jsou. Karlický až příliš často přejímá z Jíшы, čímž lze rovnou přejít k ostatním dvěma titulům. Ty byly sepsány za komunismu (Jíшыva i vydána, a to v r. 1969, Janáčková až po Sametové revoluci), což je bohužel na textu opravdu patrné, jelikož často se jedná o komunistickou agitaci. Dělníci jsou zde popisováni jako vykořisťovaný proletariát, akcionáři, banky, ředitel atd. jako „zlá kapitalistická buržoazie“. Nicméně číselné údaje, jelikož jsou citovány přímo z archivů, sedí. Tudíž s patřičnou dávkou odstupů a nadhledu byly všechny tituly platné, ba dokonce zajímavé, jelikož jsou opravdu detailní a pokrývají nejen technologie a politiku podniku, ale i další aspekty (sociální politiku, ekonomiku závodu apod.).

Dále byly použity odkazy na různé webové stránky (a na jednu bakalářskou práci), např. ČSFD, Wikipedii a další „nevědecké weby“, které se běžně do odborných prací nehodí. Nicméně v této práci jsou zde tímto způsobem přiblíženi jednotliví umělci a další vystupující na *Pestrých večerech*, o nichž se často nedochovalo příliš informací. Uvedené zdroje zde tak slouží jako způsob zjištění těch úplně nejzákladnějších informací o nich, např. zaměření nebo domovskou instituci (u herců). Práce totiž není primárně o jejich kariérách.

Na tomto místě pokládá autor za nezbytné objasnit, že použití pojmů *Škodovka* a *Škodovy závody* i oficiálního názvu z dob Protektorátu, tj. *Akciová společnost, dříve Škodovy závody*, a dalších označení plzeňské továrny je použito za účelem neopakování slov, ovšem všechny varianty označují jednu a tu samou společnost. To samé platí u Němců, okupantů, nacistů, *Třetí říše* a dalších výrazů určených pro nezvané hosty hitlerovského Německa. U některých vystupujících duet a trií autor použil i tehdy běžné označení pomocí číslovky, například 2 Denys nebo 3 Bremlov¹. Variantu vybíral podle originálního textu na pozvánkách na *Pestré večery*. Právě sousloví *Pestrý večer* v této práci referuje pouze o zábavných pořadech konaných pro zaměstnance *Škodových závodů*, nikoli o akcích stejného jména – tehdy se toto sousloví používalo pro takové estrády poměrně často.²

2. Protektorát Čechy a Morava

Od nástupu Adolfa Hitlera k moci 30. ledna 1933 bylo Československo pod neustálým nátlakem od svého západního souseda. Komě tlaku z Berlína sílil i tlak ze strany německých obyvatel Československa, ztělesněným především *Sudetoněmeckou stranu* Konráda Henleina. Relativně nově zrozené Československo nedokázalo tlaku remilitarizovaného Německa – podpořeného politikou appeasementu západních mocností – dlouho odolávat. A tak vše vyvrcholilo potupnou *Mnichovskou dohodou* podepsanou v noci z 29. na 30. září 1938 za účasti nacistického Německa, fašistické Itálie, ale také Velké Británie a Francie. V případě Francie šlo dokonce o oficiálního spojence ČSR. Ovšem britský tlak na udržení míru za každou cenu přiměl tamní vlády k podpisu této

¹ Obojí viz kapitola č. 4 *Pestré večery*

² Např. „Pestrý večer v Lucerně“, viz *Polední list*, 7. 10. 1944, Tempo, ročník 18, č. v. 272, s. 4; „Pestrý večer“ pro Bohemians, resp. SK Slavii Praha, viz *Polední list*, 20. 1. 1945, Tempo, ročník 19, č. v. 17, s. 4; „Pestrý večer“ pro Čechoslováky v Anglii, viz *Nové Československo*, 4. 9. 1943, Vydavatelská rada Nového Československa, ročník 4, č. v. 35, s. 6

smlouvy (mimořadně Henlein při svých návštěvách Londýna několikrát u britské vlády osobně agitoval).

V nově nastolené Druhé republice se českoslovenští politici raději zřekli pluralitně-demokratických principů a nastolili takzvanou „autoritativní demokracii“ pouhých dvou stran. Nové zřízení si nezdalo s mnohými totalitními režimy, například i díky přijetí tzv. Zmocňovacího zákona, díky němuž parlament ztratil na významu. Okleštěná republika nicméně neměla šanci na dlouhé přežití. A to i přesto, že neustále Německu ustupovala v jeho požadavcích, ať byly jakkoli přemrštěné. Například mu odstoupila část státních zlatých rezerv, přenechala veškeré vybavení na zabraných územích v pohraničí, a to jak vojenské, tak civilní (výbavu pošt, lokomotivy, vagony) nebo nuceně obrátila zahraniční obchod pouze na *Třetí říši*.³

Hrozba v podobě Tisova Slovenska, kde sílily separatistické hlasy, spolu se zbytkem německé „páté kolony“ na území druhé republiky, způsobily nevyhnutelné připojení zbytku území do velkoněmeckého prostoru.⁴ Když 14. března 1939 odjel ministr Chvalkovský a prezident Emil Hácha do Berlína, doufali, že vyjednají *modus vivendi* nové malé okleštěné republiky se svým mocným sousedem. Opak byl ale pravdou. Hitler dal Háchovi na výběr ze dvou stejně špatných možností, a to buď vojenský způsob řešení, který způsobí krveprolití, anebo co nejvíce klidnou variantu s tím, že Hácha zavolá do Prahy, aby zbytek tehdejší vlády nechal odzbrojit armádu a německá armáda tak mohla v poklidu anektovat zbytek republiky.⁵

Prezidentu Háchovi nezbývalo nic jiného než ultimátum přijmout. Okolo druhé hodiny ranní volal do Prahy, že dává svoji pravomoc na odzbrojení armády zbytku vlády, která to má bezprostředně uskutečnit, aby se zabránilo krveprolití. Byť se na pár místech bojovalo, z drtivé většiny byl postup německých vojsk dobře zabezpečen, a málokde byl kladen odpor.⁶ Akce s názvem „*Březnový vír*“, kterou společně jednotky Wehrmachtu a SS započaly již 14. března ve večerních hodinách na frýdecko-míšecku, byla úspěšně dokončena již během následujícího – osudového – dne, kdy byla obsazena všechna velká města včetně Prahy. Celkově se na obsazení okleštěné republiky podílelo 22 německých

³ GEBHART, J., KUKLÍK, J., *Velké dějiny Českých zemí, svazek XVa.*, Praha: 2006, s. 123–131

⁴ CROWHURST, P. *Hitler and Czechoslovakia in World War II. Domination and retaliation.* London, New York, 2020, s. 80–92

⁵ GEBHART, KUKLÍK, 2006, s. 171

⁶ CROWHURST, 2020, s. 96–97

divizí, které sice zůstaly na mírových stavech, ale přesto představovaly sílu 350 000 mužů (bylo to méně než v září předchozího roku, kdy mělo zaútočit divizí 46).⁷

Ještě během 15. března 1939 Hitler předjel ve vlaku z Berlína úmyslně zdržovaného Háchu, aby do Prahy dorazil první a následujícího dne zde mohl vyhlásit nově nastolený Protektorát. A to pouze na území Čech a Moravy, jelikož Slovensko den předtím vyhlásilo samostatný Slovenský stát, tak jak to Hitler 13. března v podstatě „přikázal“ slovenskému vůdci Jozefu Tisovi. Slovensko mělo existovat jako samostatný stát bez maďarské intervence, jen pokud Tiso a jeho vláda samostatnost vyhlásí dřív, než Německo obsadí Prahu. Intervence Maďarska tak zasáhla jen Karpatskou Ukrajinu.⁸

2.1. Struktura protektorátní moci

Zde je důležité zmínit, že slovo protektorát bylo jen v názvu a nemělo nic společného s tradičním koloniálním právním vymezením tohoto závislého celku. Autonomie Protektorátu Čechy a Morava totiž víceméně neexistovala, což je důležité pro pozdější pochopení vztahu vedení *Škodových závodů* vůči *Třetí říši*.⁹ Vztah okupovaného území a Německa byl definován smlouvou narychlo vypracovanou ještě 15. března skupinou Hitlerových právníků a politiků ve složení J. von Ribbentrop, W. Frick, H. H. Lammers, W. Stuckart a F. Gauss. „*Návrh plně akceptoval Hitlerovi pokyny a dopoledne 16. března se v jeho přítomnosti dojednal definitivní text. K němu Hitler koncipoval úvodní preambuli. Dne následujícího pak byl oficiálně zveřejněn ‚Výnos vůdce a říšského kancléře o vytvoření Protektorátu Čechy a Morava‘. Tento výnos neobsahoval žádný odkaz na předchozí berlínská jednání Hitlera s Háchou a stal se jednostranným normativním aktem s charakterem státoprávního statutu okupovaného území.*“¹⁰ Totiž už samotná formulace, že „*Protektorát Čechy a Morava patří od nynějška k území Velkoněmecké říše*“, popírala v mezinárodněprávních vztazích uznávanou protektorátní závislost metropolí ke koloniím.¹¹

V Hitlerově výnosu o zřízení Protektorátu se pravilo, že Protektorát má být autonomní a sám se spravovat, avšak tato autonomie musela být vedena v souladu s politickými, vojenskými a hospodářskými potřebami říše. Výsostná práva měla být

⁷ GEBHART, KUKLÍK, 2006, s. 173–176

⁸ CROWHURST, 2020, s. 91–94, 100, GEBHART, KUKLÍK, 177–178

⁹ CROWHURST, 2020, s. 100–101

¹⁰ GEBHART, KUKLÍK, 2006, s. 178

¹¹ HENDRYCH, D. a kol. *Právníký slovník. 2. rozšířené vydání.* Praha: 2003, s. 756

„vykonávána vlastními orgány a vlastními úřady s vlastními úředníky“. Podle výnosu měla hlava autonomní správy požívat ochrany a četných práv hlavy státu, zároveň ovšem potřebovala pro výkon svého úřadu „důvěry vůdce a říšského kancléře.“¹² Vůdce prozatím ponechal ve svých funkcích nejen prezidenta Háchu, ale i celou Beranovu vládu, jelikož mu přišlo nejsmysluplnější, aby vládl okruh lidí s relativně největší podporou obyvatel. Čeští fašisté v Protektorátu (*Národní obec fašistická, Akce národní obrody, Vlajka* a další sjednoceni do *Českého národního výboru*) tak měli smůlu, i když doufali, že příchod nacistů jim otevře cestu k moci).¹³

Další omezení vlastní autonomie spočívalo v následujícím článku výnosu, který stanovil úlohu říšského protektora. Jako zastánce říšských zájmů byl Protektor jmenován přímo vůdcem. Sehrával vlastně roli jeho přímého zástupce s úkolem pečovat, aby bylo dbáno politických směrnic vůdce. Potvrzoval členy protektorátní vlády, avšak toto potvrzení mohlo být kdykoli odvoláno, měl právo dát se informovat o všech opatřeních protektorátní vlády a udílet jim rady. Autonomii, kterou navenek reprezentovali protektorátní vláda, hierarchický systém autonomní správy a státní prezident, výrazně omezovaly a problematizovaly i další články výnosu, podle nichž každé rozhodnutí protektorátních institucí mohlo být zrušeno s odvoláním na říšské zájmy, anebo naopak se stejným odvoláním na tyto zájmy mohlo být vynuceno. Iluzorní hodnotu a omezený rozsah autonomie dokreslovalo ustanovení článku 11, v němž se uvádělo, že říše může vydávat právní předpisy s platností pro Protektorát, pokud to vyžaduje společný zájem. Současně mohla říše převzít do své pravomoci jednotlivé oblasti zprávy a v nich případně zřídit, pokud je dána společná potřeba, vlastní říšské úřady.¹⁴

Jako právní subjekt nemohl Protektorát vystupovat ani v mezinárodních vztazích. Jediným vyslancem byl bývalý ministr zahraničí druhé republiky Chvalkovský, a to vyslancem u říšské vlády. Ovšem nebyl to vyslanec s klasickými privilegii a povinnostmi klasického diplomata. Samostatnou armádu Hitler nejprve striktně zakázal. Již v červenci 1939 však povolil znovu zformovat takzvané Vládní vojsko o síle nejprve osm, posléze sedm tisíc mužů, jehož význam byl pouze symbolický a výzbroj minimální. Mělo jít

¹² Výnos vůdce a říšského kancléře o vytvoření Protektorátu Čechy a Morava vyšel jako speciální vydání téměř ve všech novinách, viz např. *Lidové noviny*, 16. 3. 1939, Vydavatelské družstvo Lidové strany v Brně, ročník 47, zvl. vydání, s. 1 nebo *Národní listy*, 17. 3. 1939, Julius Grégr, ročník 79, č. v. 76, s. 1

¹³ GEBHART, KUKLÍK, 2006, s. 202–206

¹⁴ Výnos vůdce a říšského kancléře o vytvoření Protektorátu Čechy a Morava

o iluzi dílčí autonomie. Vojsko koneckonců bylo podřízeno jak vládě Protektorátu, tak i zplnomocněnci branné moci u říšského protektora.¹⁵

Poslední dva články Hitlerova výnosu se dotýkaly právních aspektů správních otázek. Článek 12 stanovil že dosavadní platné právo v Čechách a na Moravě zůstává dále v platnosti, ale jen pokud neodporuje smyslu převzetí ochrany německou říší. Poslední článek pak umožňoval říšskému ministru vnitra, aby v dohodě s příslušnými říšskými ministry doplňoval tento výnos o další právní a správní předpisy.¹⁶ Na území Protektorátu se tak současně uplatňovaly v právním vývoji tři linie bývalého československého práva, linie říšského práva a linie protektorátního práva, které dohromady působily jako nesourodý celek. Díky zmíněným třem liniím práva a taktéž udělení říšského občanství německým občanům na území Protektorátu, vznikla situace, kdy němečtí obyvatelé požívali výhod jak protektorátního, tak říšského práva, což z nich dělalo jakési obyvatele prémiové kategorie.¹⁷

Vzhledem k dosazení Konstantina von Neuratha do pozice protektora, který s Čechy neměl příliš zkušeností, nechal Hitler zřídit ještě funkci Německého státního tajemníka a Vyššího šéfa SS a policie pro Čechy a Moravu, kam dosadil Karla Hermanna Frank (V roce 1943 se z něj stal Německý státní ministr pro Čechy a Moravu). Ten jako reprezentant sudetoněmecké skupiny představoval radikálního zastávce germanizace a nacizace českého prostoru.¹⁸ Von Neurath spíše jen vykonával jím dané úkoly.¹⁹

Podobný osud potkal i soudnictví. Nově vzniklý Německý vrchní soud se sídlem v Praze a působností pro celý Protektorát a Německé zemské soudy pro Čechy a pro Moravu a německé úřední soudy všechny spadaly pod německé soudnictví a byl jim tak nadřazen Říšský soud v Lipsku i lidové soudy v dalších městech.²⁰ „*Další omezení protektorátní soudní pravomoci vyplývalo ze soudní pravomoci Wehrmachtu, který v případě vojenské vlastizrady a podobných deliktů odsuzoval i protektorátní příslušníky. Od roku 1940 navíc přibýly takzvané mimořádné trestní soudy, před nimiž bylo řízení*

¹⁵ GEBHART, KUKLÍK, s. 180–181

¹⁶ Výnos vůdce a říšského kancléře o vytvoření Protektorátu Čechy a Morava

¹⁷ GEBHART, KUKLÍK, 2006, s. 181, 184

¹⁸ BRANDES, D. *Germanizovat a vysídlit. Nacistická národnostní politika v českých zemích.* Praha, 2015, s. 20

¹⁹ GEBHART, KUKLÍK, 2006, s. 187

²⁰ Tamtéž, s. 182–183

zkráceno. Dalo se tak rychle a exemplárně postihnout těžké zločiny spáchané protektorátními občany. Většinou šlo o prohřešky velezrada a zezrada.“²¹

Svoje zázemí si v Protektorátu zřídily i bezpečnostní složky: Gestapo, Sicherheitsdienst (SD), kriminální policie (kripo), civilní protiletectká ochrana, technická nouzová pomoc (Teschische Nothilfe, TeNo) i pořádková policie (Schutzpolizei). Všechny tyto složky byly v září 1939 reorganizovány a zcentralizovány v RSHA neboli v Hlavním úřadu pro bezpečnost říše.²² Naopak co nejmenší vliv měla mít NSDAP, která měla dokonce zakázáno navazovat kontakt s místními fašistickými frakcemi. Byla ustanovena jedna Spojovací ústředna NSDAP v Praze. Úkolu šíření nacionálně socialistické ideologie a germanizační politiky se NSDAP nikdy nevzdala a svůj vliv uplatňovala zejména prostřednictvím protektorátních Němců. Významnější roli pak sehrála v rámci protektorátní pobočky Hlavního rasového a osidlovacího úřadu SS zřízeného v roce 1941.²³

Okupační moc začala ihned po svém ustanovení řešit také řešení židovské otázky. Tak jako v samotné *Třetí říši* se měli stát Židé druhořadými občany. Nařízení navazovala už na opatření přijatá za druhé republiky, která ovšem nebyla nijak drakonická. Ihned 17. března 1939 byla přijata protektorátní vládou nová opatření (například zastavení činnosti neárijských lékařů či advokátů), která se postupem času stupňovala. Po vzoru Rakouska byli Židé zpočátku zbavení většiny svých práv a byli přinucováni k emigraci, s tím, že většinu majetku po sobě musí zanechat. Češi doufali, že Židům zabavený majetek zůstane v jejich rukou, nicméně nařízení z Říše je přesvědčila o opaku a všechen majetek (cca v hodnotě 2 miliard říšských marek tedy v tehdejší oficiální kurzu 20 miliard protektorátních korun) putoval do rukou okupantů. S postupující válkou se na protektorátní Židy začaly stahovat stejné zákony, jako v samotném Německu. Museli se tedy začít označovat nejdříve písmenem „J“ a později Davidovou hvězdou (od září 1941) a postupně byli všichni sestěhováni do ghatt, a nakonec transportováni do koncentračních táborů.²⁴

Nové pořádky s sebou přinášely i další politické změny v neprospěch dřívější demokracie. Státní prezident Hácha nechal rozpustit obě druhorepubliková politická

²¹ Tamtéž, s. 182

²² KAŇÁK, P., VAJSKEBR, J., *Kariéry ve službách nacismu. Nejvyšší velitelé německého potlačovacího aparátu v protektorátu Čechy a Morava*. Havlíčkův Brod: 2020, s. 13–23

²³ GEBHART, KUKLÍK, 2006, s. 191–192

²⁴ BRANDES, 2015, s. 284–293

uskupení a nahradil je jedním jediným – a sice Národním souručenstvím (NS), jehož 50 ustavujících členů schválil a veřejně představil už 23. března 1939. Spolu s tím také zrušil poslaneckou sněmovnu i senát Národního shromáždění (které byly beztak suspendovány ze svých pravomocí dříve zmíněným Zmocňovacím zákonem z prosince 1938). Do NS pak směli vstupovat všichni muži od 21 let, a to na základě dobrovolnosti, ale po přísném výběru. NS také okamžitě převzalo částečnou kontrolu nad tiskem, který mu byl „zavázán službou.“²⁵

Národní souručenství, kam vstoupilo přes 2 miliony lidí z mužské nežidovské populace Protektorátu, sestávalo z osob politických i nepolitických, od premiéra Berana po zástupce armády, dělnických či rolnických kategorií. Mělo jít o vzbuzení dojmu, že toto uskupení je především symbolem národní jednoty, o kterou Háchovi především šlo.²⁶ A skutečně, někteří lidé se semkli, zapomněli na svoje malicherné spory a přešli do pasivní rezistence proti okupantům. Ať to bylo vyprávění anekdot nebo bojkot všeho německého.²⁷ Jak bylo psáno ve výroční zprávě vedoucí služebny SD v Praze za rok 1939: „*Mezi odpůrce nacionálního socialismu a německého národa vůbec se řadí všechny české skupiny a směry, tedy vlastně celý český národ, který je zajedno v protiněmeckém nepřátelství.*“²⁸

Zanedlouho po vytvoření NS došlo i na změnu vlády. Von Neurathem schválený seznam ministrů v čele s generálem Eliášem (znal se s Von Neurathem osobně) vešel v platnost 27. dubna 1939. Personálně se od předchozí vlády příliš nelišil. Mezi obsazovanými resorty chyběla z pochopitelných důvodů ministerstva obrany a zahraničních věcí, jejichž náplň práce vykonávala za Protektorát samotná Říše již od 15. března.²⁹

Změn tato vláda doznala po odchodu dvou jejich členů do exilu na počátku roku 1940. Odejivšího Faierabenda vystřídal na postu ministra zemědělství Mikuláš Bubna z Litic a předsedu nejvyššího cenového úřadu Jaromíra Nečase nahradil přímo německý zmocněnec. Třetím "nováčkem" byl Jaroslav Kratochvíl na resortu průmyslu, obchodu a živností (v tomto případě nešlo o politickou motivaci). Poslední změnou v této vládě

²⁵ GEBHART, KUKLÍK, 2006, s. 206–208, 214–215

²⁶ ŠUSTROVÁ, R. *Zastřené počátky sociálního státu. Nacionalismus a sociální politika v protektorátu Čechy a Morava*. Praha: 2020, s. 110–120

²⁷ GEBHART, KUKLÍK, 2006, s. 209–211

²⁸ Tamtéž, s. 210, 218–219

²⁹ CROWHURST, 2020, s. 121

byla náhrada zatčeného ministra dopravy Jiřího Havelky Jindřichem Kamenickým, dlouholetým úředníkem prvorepublikového ministerstva železnic, v dubnu 1941.³⁰

Tato transformace protektorátní vlády byla důsledkem zapojení jejich členů do odbojové činnosti. I přes více či méně konspirativní prostředí nejdůležitějších odbojových organizací – *Obrana národa* (ON), *Petiční výbor Věrní zůstaneme* (PVVZ), *Politické ústředí* (PÚ) nebo třeba bývalí sokolové (OSVO) – se okupačním úřadům dařilo získávat potřebné důkazy proti některým odbojářům, díky nimž postupně rozkrývaly podzemní odbojové organizace. Na přelomu roku 1939 a 1940 tak byly do značné míry utlumeny možnosti jak ON, tak PÚ (zatčen byl např. bývalý hradní kancléř Šámal). Ozbrojený konflikt s okupanty, jak si jej představovali především bývalí prvorepublikoví důstojníci sdružení v ON, byl definitivně passé. Po značných zásazích gestapa a SD se odbojové skupiny dohodly na bližší spolupráci a propojení dosavadních skupin, čímž vznikl ÚVOD – *Ústřední vedení odboje domácího*. Spojení krom samotného zásahu do struktur rezistence nastalo i díky rychlé porážce Francie Německem, po níž většina lidí v Protektorátu i exilu přestala doufat v rychlé vítězství Spojenců.³¹

ÚVOD si tak musel vytyčit jiné cíle, než měly předchozí organizace. Znovu se přešlo čistě k pasivní rezistenci (oblíbené bylo například heslo PP – Pracuj pomalu), prioritou se však stalo udržování zpravodajské činnosti, především díky radiotelegrafickému i kurýrnímu spojení s exilem v Londýně. Dále se široce uplatňovala snaha čelit nacistické ideologii a propagandě pomocí takzvané šeptané propagandy (tzv. šeptandy), poslechu zahraničního rozhlasového vysílání, šíření vtipu a anekdot či ilegálních časopisů, letáků a dalších tiskovin. Právě kultura měla být hlavním bojovníkem, skrze nějž nemělo být nikdy zapomenuto češství. K významným činnostem rezistence patřila i činnost podpurná, ať už šlo o opatrování finančních a materiálních prostředků nebo vytváření sítí ilegálních bytů apod.³² Díky spojení s londýnským exilem v čele s prezidentem Benešem, kde sídlil i velitel II. oddělení generálního štábu František Moravec, který měl dobré kontakty s anglickou tajnou službou, měli být Češi v Protektorátu zapojení taktéž do takzvané neregulérní války. To znamená, že měli páchat různé sabotážní a teroristické akce proti okupantům.³³

³⁰ GEBHART, KUKLÍK, 2006, s. 348, 378

³¹ Tamtéž, s. 257–276, 357

³² Tamtéž, s. 351–352

³³ HANÁK, V. *Muži a radiostanice tajné války*. Ústí nad Labem, 2002, s. 15, 19–21

Vláda A. Eliáše skončila jako celek na počátku roku 1942, a to již za faktické vlády Reinharda Heydricha, který nechal za spolupráci s odbojem Eliáše okamžitě po svém příjezdu do Protektorátu zatknout a odsoudit k trestu smrti (poprava proběhla až po úmrtí Heydricha v červnu 1942).³⁴ Heydrich, byť oficiálně pouze zastupující říšský protektor, se na rozdíl od von Neuratha hodlal vypořádat s českou odbojností s tvrdostí sobě vlastní. Krom zmíněného zatčení Eliáše a dalších významných protektorátních činitelů (generálové Vojta, Bílý, člen tzv. Třech králů Josef Balabán a další)³⁵ vyhlásil na svátek sv. Václava výjimečný stav, při kterém veškeré příčiny posuzoval stanný soud, který znal jen tři rozsudky: propuštění, koncentrační tábor nebo poprava.³⁶ Jeho zásah zcela ochromil českou ilegální odbojovou síť. ÚVOD tak definitivně ztratil podobu celoprotektorátní organizace, mnoho funkcionářů bylo buď zatčeno, nebo muselo uprchnout. Navázaly na něj odbojové skupiny lokálního charakteru, iniciativu převzali různí jednotlivci a malé skupinky. Odboj nebyl nikdy zcela zlomen i díky podpoře ze zahraničí (Londýn i Moskva), odkud exilové protagonisté začali vysílat do Protektorátu parašutisty, kteří měli domácímu odboji pomoci s navázáním stálejšího rádiového spojení a dalšími úkoly. Vrcholem tohoto snažení byl pak atentát právě na Heydricha z 27. května 1942, na jehož následky 4. června zemřel.³⁷

Po Eliášově zatčení vedl protektorátní vládu z pozice náměstka ministerského předsedy Jaroslav Krejčí, který předtím zastával post ministra spravedlnosti. 19. ledna 1942 se stal jejím premiérem. Krejčího vláda musela především kvůli atentátu daleko více kolaborovat s nacisty. Členem byl mimo jiné i „český Quisling“ Emanuel Moravec na postu ministra školství a ministra lidové osvěty, resort hospodářství a práce pak Němci obsadili přímo politikem NSDAP a členem SS Walterem Bertschem. Krejčího vláda již musela jít okupantům na ruku v mnohem větší míře, a tak přestala být uznávána exilovou reprezentací v Londýně.³⁸

³⁴ KARLICKÝ, v a kol., *Svět okřídleného šípů. Koncern Škoda Plzeň 1918-1945*. Příbram: 1999, s. 29

³⁵ Dokument č. 6 z 28. 9. 1941: „Prohlášení zastupujícího říšského protektora při přijetí protektorátní vlády v 16:00 hodin“, in LINHARTOVÁ, MĚŠŤÁNKOVÁ, MILOTOVÁ, 1987, 1987, s. 36–37, dokument č. 4 z 28. 9. 1941: „Rozsudek smrti stanného soudu v Praze nad generály Josefem Bílým a Hugo Vojtou“, tamtéž, s. 32–33, dokument č. 10c z 3. 10. 1941: „Úmrtí list Josefa Balabána“, tamtéž, s. 43

³⁶ BRANDES, 2015, s. 47, KÁRNÝ, 1991, s. 27

³⁷ GEBHART, J., KUKLÍK, J., *Velké dějiny Českých zemí, svazek XVb.*, Praha: 2007, s. 86–110, 116–127, HANÁK, 2002, 19–21, 23

³⁸ GEBHART, KUKLÍK, 2007, s. 58, 66

Nadvláda Reinharda Heydricha s sebou přinesla i mnoho správních změn, což byl druhý hlavní úkol, s nímž tento vysoce postavený nacističtí do Prahy přicházel. „Autonomii“ protektorátních úřadů ještě zeshlíhlil, ministrům odebral další pravomoci a obecně české země posouval dále do pevného svazku s Říší.³⁹ Proto byl právě on určen Benešovým okruhem lidí k likvidaci.⁴⁰ Po jeho smrti rozpoutali nacisté teror proti protektorátním obyvatelům. Obce Lidice a Ležáky byly vyhlazeny a srovnány se zemí a během opět nastoleného výjimečného stavu (tzv. *Heydrichiáda* nebo *Druhá Heydrichiáda*) bylo popraveno asi 1585 lidí a několik tisíc lidí bylo odvečeno do koncentračních táborů.⁴¹ na druhou stranu tyto tragické události přispěly k uznání Československa jako bojující strany a taktéž k „oduznání Mnichova“ ze strany jak Anglie, tak Francie. Veřejné mínění na západě se především díky vypálení Lidic ještě více obrátilo proti Německu.⁴²

Po Heydrichovi se stal zastupujícím říšským protektorem Kurt Daluege, dle slov Franka „obyčejný policejní generál“.⁴³ Frank přitom chtěl místo uchvátit pro sebe. Daluege byl ovšem vybrán jako přechodná varianta. 23. srpna 1943 pak Hitler penzionoval von Neuratha, odvolal Daluegeho a na místo protektora dosadil bývalého říšského ministra vnitra Wilhelma Fricka, ovšem jeho úřad byl okleštn o pravomoci, jež připadly Frankovi, který jak již bylo zmíněno, se stal o tři dny dříve Německým státním ministrem pro Čechy a Moravu.⁴⁴ V tomto složení již okupační moc vydržela až do konce války.⁴⁵

Vláda Jaroslava Krejčího skončila 19. ledna 1945, kdy byl výraznou spoluprací s Němci zkompromitovaný Krejčí odvolán a na jeho místo Frank dosadil dosavadního ministra vnitra Bienerta, který měl mít mezi Čechy větší autoritu. Tato poslední vláda skončila 5. května, kdy byli její členové zatčeni (resp. část byla zatčena, např. Moravec se raději zastřelil).⁴⁶

³⁹ BRANDES, 2015, s. 48

⁴⁰ GEBHART, KUKLÍK, 2007, s. 122–123

⁴¹ CROWHURST, 2020, s. 141–142

⁴² GEBHART, KUKLÍK, 2007, s. 145–151

⁴³ IfZ, ND, PS-4079 in BRANDES, 2015, s. 53

⁴⁴ BRANDES, s. 2015, s. 54

⁴⁵ GEBHART, KUKLÍK, 2007, s. 181

⁴⁶ Tamtéž, s. 502, 538–540

2.2. Hospodářství za Protektorátu

Jedním z nesporných důvodů okupace byl také ekonomický potenciál Čech a Moravy. Němcům do držení přešla jednak vojenská výzbroj Československé armády a také ovládli rozvinutý těžký i lehký průmysl, tak potřebný pro vedení války. Krom tradičního, velmi kvalitního zbrojního průmyslu, hutnictví a strojírenství, opanovali Němci také důležité obuvnické a konfekční podniky. Okamžitě po okupaci začalo začleňování protektorátního hospodářství do zaváděného systému řízeného hospodářství a k mobilizaci zdejších zdrojů pro přípravu války. Mezi nejdůležitější „kořisti“ patřily právě i *Škodovy závody*, dále brněnská *Zbrojovka*, pražská *ČKD*, uhelné doly a s nimi spjaté ocelárny na Ostravsku. Význam pro *Třetí říši* měla i velmi rozvinutá železniční síť.⁴⁷

Zanedlouho se začaly v ekonomice Protektorátu projevovat základní charakteristické rysy tohoto modelu: regulace zemědělské výroby, kontrola zahraničního obchodu, rozmíst'ování pracovních sil státem a přidělový systém zásobování. Do léta roku 1939 byla přijata celá řada nových regulací trhu, jakými byly například stanovení pevného kurzu Koruny a Marky nebo vytvoření Nejvyššího úřadu cenového, který určoval závazné ceny zboží a služeb a kontroloval jejich dodržování.⁴⁸

Do mechanismu výroby zasahovaly okupační úřady přidělováním surovin, pracovních sil, množství energií, zakazováním či omezováním určité výroby, převáděním výrobních programů či zakázek do jiných podniků, výrobními kvótami, předem určenými odběrateli i limitem počtu pracovních sil. Střední a menší podniky pak byly následně zbaveny možnosti výroby a prostředky i pracovní síla byla centralizována do podniků největších. Do velkých podniků, jakými byly *Škodovy závody*, byli dosazováni důvěrníci s dozorčí a kontrolní funkcí. Pomocí tohoto opatření proniklo říšské hospodářství i tam, kde neměla žádná německá banka nebo podnikatel vlastní kapitálovou účast.⁴⁹

⁴⁷ SOMMER, K. *Hospodářský vývoj v českých zemích 1938–1945*, in LACINA, PÁTEK, *Dějiny hospodářství českých zemí od počátku industrializace do současnosti. Období první Československé republiky a německé okupace 1918–1945. Svazek III*. Praha: 1995, s. 195, GEBHART, KUKLÍK, 2006, s. 229

⁴⁸ SOMMER, in LACINA, PÁTEK, 1995, s. 195–196, PRŮCHA, V. *Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918–1992*. Brno: 2004, s. 458–459

⁴⁹ NOVOTNÝ, J. *Státní finanční hospodaření v období protektorátu v letech 1939–1945*. Praha: 2006, s. 10

Německá správa postupně zcela ovládla rozhodování nad exportem i importem, určila veškeré mzdy a platy, podmanila si české bankovníctví (s výjimkou Živnobanky) a zavedla podobné regulativy v zemědělství i službách.⁵⁰ od 1. října 1939 pak platil na celém území Protektorátu lístkový přidělový systém⁵¹ na základní potraviny, jakými byly máslo, ostatní tuky, cukr, mouka a pečivo, maso a masné výrobky, mléko, čaj nebo káva a její náhražky. V prosinci přibyly ještě normy na pohostinství, včetně maximální povolené výtoče piva, jehož spotřeba klesla asi o 40 %. Počátkem dalšího roku byly některé komodity zakázány úplně nebo velmi výrazně omezeny – například káva či kakao.⁵² Příděly potravin se lišily množstvím. Vznikly kategorie pro děti do šesti let a pro děti od šesti do deseti let, dospělí byli rozděleni do běžně, těžce a velmi těžce pracujících. Tyto skutečnosti zapříčinily vznik černého trhu s potravinami a spotřebním zbožím, ceny zde ovšem byly násobně vyšší.⁵³

V říjnu 1940 byl Protektorát svázán s Říší celní unií, která znevýhodňovala české firmy kvůli změněnému postavení koruny, která ztratila formu mezinárodní měny. Zvýšily se tak životní náklady všech obyvatel Protektorátu.⁵⁴ I přes přísný dohled okupační správy české hospodářství představovalo důležitou součást rezistence. Od jara 1941 narůstal počet sabotáží, tzv. nepostižitelných, většinou na železnici nebo na telefonním spojení (např. byl vyhozen do povětří sklad pohonných hmot u Náchodu, kde shořelo více než 100 tisíc litrů benzínu).⁵⁵ Zaměstnanci velkých podniků také začali stávkovat, od 10. srpna do 10. září například stávkovali v 10 velkých závodech. Krom odbojných nálad se stávkovalo i kvůli zhoršenému zásobování potravinami v této době. Zemědělci zase zatajovali část své úrody, kterou pak prodávali draž na černém trhu. I tyto okolnosti vedly k výměně Neuratha za R. Heydricha, který dle politiky „cukru a biče“ měl neposlušné dělníky přimět opět pracovat ve prospěch říše bez jakýchkoli výchylek.⁵⁶

S nástupem Wehrmachtu do války se Sovětským svazem potřebovali nacisté maximální pracovní nasazení v Protektorátě. Sabotáže byly zase nebezpečné

⁵⁰ PRŮCHA, 2004, s. 486-492, JAKUBEC, I., EFMERTOVÁ, M., SZOBI, P., ŠTEMBERK, J. *Hospodářský vývoj českých zemí v období 1848–1992*. Praha: 2008, s. 187

⁵¹ Blíže k tomu viz ŠTĚPEK, Jiří. *Přídělové doklady z období tzv. Protektorátu*. 1. vyd. Praha: Odbor archivní správy a spisové služby MV, 2010.

⁵² ŠTĚPEK, 2010, 19, 31, 212

⁵³ Tamtéž, s. 8, 28

⁵⁴ PRŮCHA, 2004, s. 454–455

⁵⁵ KÁRNÝ, 1991, s. 12–14

⁵⁶ GEBHART, KUKLÍK, 2007, s. 26–28

pro přepravu vojáků a materiálu na východní frontu, která se uskutečňovala i přes Protektorát. Mezi politiku „cukru“ můžeme zařadit právě i *Pestré večery ve Škodovce*, které sice začaly až po Heydrichově éře, ale vychází z jeho politiky odměňování dělníků (za jeho vlády jim byla např. přerozdělována zabavená zatajená úroda zemědělců)⁵⁷. Za zmínku stojí dále třeba další zvýšení přidělů potravin (hlavně tuků) pro dělníky⁵⁸ v těžkém průmyslu nebo Zotavovací akce Reinharda Heydricha.⁵⁹ V jejím rámci dostávali nejlepší pracující v kovoprůmyslu možnost týdenního odpočinku, a to nejen zcela zdarma, ale dokonce s mnoha dalšími výhodami, jakými byly například cigarety nebo alkohol v téměř neomezeném množství.⁶⁰ Například jen v roce 1942 se takto zotavilo přes 7 tisíc dělníků.⁶¹

Aby se dělníkům ještě více zavděčil, nechával je slavnostně nastoupit na Pražském hradě ve skupinkách dle zaměření (např. horníci, dělníci v zbrojním průmyslu atd.), osobně jim blahopřál a sliboval, že když budou pracovat s plným úsilím, budou za to náležitě odměněni. Také jim skrze nově reorganizovaný výbor NOÚZ Radost a práce⁶² rozdál gratis lístky na fotbal, do divadel či biografů.⁶³ Dalším krokem bylo rozšíření závodních jídelen, kde pracovníci jednou denně dostali hutnou teplou polévku bez nutnosti upotřebit potravinový lístek (později 1 lístek na 3,3g tuku).⁶⁴

Ovšem politika „cukru“ byla použita i proto, že Němci potřebovali přesunout část pracovních sil přímo do Říše. Dle Dalagueho dopisu z 31. srpna 1942 ministři zbrojního a válečného průmyslu nacistického Německa Albertu Speerovi „do 25. července 1942 bylo zprostředkováno do ostatního říšského území s Protektorátu Čechy

⁵⁷ ŠTOLLEOVÁ, B. *Pod kuratelou německé říše. Zemědělství Protektorátu Čechy a Morava*.

Praha: 2014, s. 213–214

⁵⁸ ŠTĚPEK, s. 141–150

⁵⁹ GEBHART, KUKLÍK, 2007, s. 60–61

⁶⁰ SOMMER, in LACINA, PÁTEK, 2006, s. 213

⁶¹ BRANDES, D. *Češi pod německým protektorátem. okupační politika, kolaborace a odboj 1939–1945*. Praha, 1999, s. 269

⁶² Radost a práce: dle vzoru německé organizace *Kraft durch Freude* (Radostí k síle) – organizace, která se měla starat o psychické i fyzické zdraví pracujících, navázala (postupně převzala agendu) na činnost mezi lety 1939–1943 fungující Radost ze života (RZŽ), která spadala přímo pod NS. Po Heydrichově restrukturalizaci vlády a oslabení pozice NS přešly agendy jednotlivých oborů na jiné organizace. Více ŠTEMBERK, J. *Příspěvek k rekreaci za protektorátu* in ŠTEMBERK, J., SKŘIVAN ml., A. a kol. *Cestami hospodářských dějin*. Praha: 2020

⁶³ Historie, odbory a společnost (Cesta k lepší budoucnosti). Praha: Českomoravská konfederace odborových svazů – 06/2020. Kapitola „Od konce první republiky na konec protektorátu (1938–1945)“, s. 94–106, [online], dostupné

z https://ipodpora.odbory.info/dms/soubory/index?file=Publikace_Historie_odbory_a_spolecnost_202009_07105504.pdf [cit. 2024-03-15]

⁶⁴ JAKUBEC, I., EFMERTOVÁ, M., SZOBI, P., ŠTEMBERK, J., 2008, s. 194, SOMMER, in LACINA, PÁTEK, 2006, s. 212

a Morava celkem 253 255 pracovních sil.“ Sám Heydrich se k tomu vyjádřil následujícími slovy: „Čech může v soukromí říkat, co chce ale v hospodářství jako nedělitelném celku musí mít Německo primární platnost je mou vůlí, aby hospodářství Čech a Moravy se stalo obzvláště aktivní součástí německého hospodářství.“⁶⁵ To potvrdil i politikou „biče“, když například výrazně zpřísnil kontroly zemědělců, aby přiznávali celou úrodu (zároveň jim nabídl i „cukr“ v podobě možnosti se do 8 dnů doznat k zatajeným zásobám), přičemž nalezené přebytky jak již bylo řečeno slíbil dělníkům (opět „cukr“).⁶⁶ Dále zavřel některé menší podniky (čímž mj. získal pracovníky na práci v Říši), nechal zaměstnance strategických podniků řádně prolustrovat atd.⁶⁷

Další masivní povinný „odvod“ na práci do Říše nastal po prohře Wehrmachtu u Stalingradu v lednu roku 1943. 28. ledna vydal generální zmocněnec pro včleňování do práce Fritz Sauckel nařízení o povinném povolání mužů ve věku 16 až 65 let a ženy ve věku 17 až 45 let, nekonající dosud služby pro válečně důležité úkoly, k „účinné spolupráci“. V rámci „totálního nasazení“ mělo být do Německa odvedeno dalších několik desítek tisíc pracovníků, nicméně Protektorát již těmito lidskými kapacitami nedisponoval. Např. do konce dubna bylo očekáváno 50 tisíc lidí, ale podařilo se uvolnit jen 12 tisíc, a to i přesto, že se zvýšila pracovní doba ze 48 na 60 hodin týdně. Pracovní nasazení v Říši kulminovalo nejspíše v září 1943, kdy zde pracovalo asi 286 tisíc obyvatel Protektorátu.⁶⁸

25. července 1944 vydal Hitler výnos o totálním válečném nasazení (současně jmenoval Goebbelse zplnomocněncem pro totální nasazení), který se pochopitelně týkal i Protektorátu. „Frank o konečném rozsahu totální válečné mobilizace jednal 14. srpna s protektorátní vládou, a vyslechl její návrhy, jak přizpůsobit veškerý veřejný život požadavkům totální války. Předseda vlády Krejčí přednesl souhrnné plány jednotlivých ministrů, které předpokládaly pronikavé změny. Rozsah se měl řídit říšskými měřítky ovšem „se zřetelem na zvláštní poměry v Čechách a na Moravě.“⁶⁹ Do zbrojního průmyslu se měly přesunout další pracovní síly z méně důležitých podniků a profesí. První nařízení vydal Frank 17. srpna, další nařídil v následujících dnech.⁷⁰

⁶⁵ NA, f. 114, sign. 3–19, dopis Daluegeho Speerovi z 31. 8. 1942 in GEBHART, KUKLÍK, 2007, s. 59

⁶⁶ ŠTOLLEOVÁ, s. 213–214

⁶⁷ GEBHART, KUKLÍK, s. 58–60

⁶⁸ PRŮCHA, 2004, s. 500–503

⁶⁹ GEBHART, KUKLÍK, 2007, s. 374

⁷⁰ Tamtéž, s. 374

Krom zmíněného prodloužení pracovní doby na 60 hodin týdně se nařízení týkala téměř všech oblastí veřejného života. Na úřadech se směly vyřizovat pouze záležitosti týkající se přímo války. „Došlo k uzavření středních škol odborného a uměleckého směru, poslední třídy německých českých škol byly dány k dispozici válečnému nasazení a restriktivní zásah se dotkl dokonce i německým vysokých škol. Uzavírala se divadla, varieté, kabarety a také muzea, denní tisk mohl mít jen čtyři strany a došlo k omezení vydávaných deníků a časopisů, radikálně se snižovala výroba českých filmů. Ve značném rozsahu se zakazoval také sport, přičemž spolkový sport byl dovolen jen o neděli a svátcích, ve všední den až po 18. hodině.“⁷¹ V této vlně totálního válečného nasazení bylo do zbrojního hospodářství uvolněno asi 36 tisíc úředníků, 41 tisíc studentů a asi tisícovka žen, u kterých se zvýšil věk pracovní povinnosti ze 45 na 50 let. Předpoklady okupantů o množství odvedených lidí však tyto úpravy nenaplnily.⁷²

Souhrnný stav českého hospodářství za Protektorátu vyjádřený řečí čísel lze popsat takto: počet dělníků na území Protektorátu stoupl z cca 1,3 milionu v roce 1939 na 1,7 milionu v listopadu 1944. Výkonnost a produktivita měla nicméně sestupnou tendenci, jednak kvůli zvýšené pracovní době a horšímu zásobování potravinami, jednak kvůli chabé pracovní morálce a zmíněným nepostižitelným sabotážím.⁷³ Díky válečnému hospodářství existoval v Protektorátu do roku 1944 hospodářský růst. Dokazují to propočty reálného i hrubého domácího produktu. Tempo růstu bylo nejrychlejší v prvních dvou letech, kdy dosáhlo až 17 %. Naopak v roce 1944 byl tento růst zanedbatelný a to přibližně 0,8 %. Zvětšoval se nicméně i protektorátní dluh, s nímž se ovšem nedalo nic dělat vzhledem k řízenému způsobu ekonomiky a jejímu podřízení německému hospodářství.⁷⁴

Konec války provázely i zásobovací potíže. Na přidělový lístek dostal dospělý jedinec čím dál méně potravin, nemluvě o dalších produktech. Například sádlo se přestalo vydávat úplně, běžný med nahradil pampeliškový a podobné náhražky a na lístky už se vydávala i marmeláda. Šaty a textilie se přidělovaly pouze na zvláštní žádost. Kuřiva byl takový nedostatek, že se v hojně míře rozšířilo pěstování domácího nekvalitního tabáku, takzvané domoviny, přičemž obojí se stalo vyhledávaným zbožím

⁷¹ Tamtéž, s. 375

⁷² SPOERER, M. *Nucené práce pod hákovým křížem: zahraniční civilní pracovníci, váleční zajatci a vězni ve Třetí říši a v obsazené Evropě v letech 1939–1945*. Praha: 2005, s. 41–44

⁷³ PRŮCHA, 2004, s. 502–510

⁷⁴ NOVOTNÝ, 2006, s. 12

ve směnném obchodu.⁷⁵ Heydrichem do značné míry narušený černý trh od roku 1944 opět nabýval na síle. Zamezit se tomu nepodařilo ani speciální komandům bezpečnostní a kriminální policie. Vznikla bytová krize, jelikož se úředně minimalizovala výstavba, naopak vzrostl počet sňatků a narozených dětí (často jako důvod vyhnutí se povinnému pracovnímu nasazení v říši). Zhoršil se i oficiální zdravotní stav obyvatelstva, často se ovšem jednalo o fingované nemoci či sebezraňování.⁷⁶

2.3. Kulturní situace za Protektorátu

Jelikož se práce zabývá kulturní nabídkou pro dělníky plzeňské *Škodovky* za německé okupace, je třeba situaci v kultuře během Protektorátu detailněji představit. Jedná se totiž o poměrně komplexní a složitý jev, který dosud nebyl zevrubně probádán, jak poukazuje ve své souhrnné studii Mohn.⁷⁷ Nejprve je nutné nastínit roli kultury v nacistickém Německu a jeho válečných záborech. V různých částech Evropy se pochopitelně kulturní politika okupantů lišila. pro každou oblast totiž *Říšské ministerstvo pro lidovou osvětu a propagandu*, ztělesněné především Josephem Goebbelsem, jedním z nejbližších Hitlerových pobočníků, zvolilo taktiku "ušitou na míru".⁷⁸

Například v Norsku nebo Dánsku, jejichž obyvatelé ve vysoké míře splňovali rasové požadavky nacismu, okupační správa volila taktiku spolupráce. Místní kulturní činovníci měli víceméně volnou ruku, pouze bylo lpěno na patřičnou propagaci kultury pocházející přímo ze „staré říše“ (např. stavba německého divadla v Oslu). O něco přísnější dohled si Němci zajistili třeba v Nizozemsku či Francii. Tyto západní kultury považovali Němci za přijatelné, a tak pomocí nich chtěli v dotčených zemích zachovat zdání normality a klidu. Zasahovali pouze v případě, že se jednalo o díla zjevně protiněmecká či protinacistická.⁷⁹ Zcela opačná strategie byla zvolena například v Generálním gouvernementu, kde měla být polská kultura krok po kroku zcela zlikvidována. Měla být postupně odpolitizována a dále snižována její kvalita i množství, což se také v prvních 3 letech války dařilo. Ústupky v této oblasti života přišly až ke konci

⁷⁵ GEBHART, KUKLÍK, 2007, s. 382

⁷⁶ PRŮCHA, 2004, s. 498–510

⁷⁷ MOHN, 2018, 2014, s. 20–27

⁷⁸ Tamtéž, s. 22, 29–30

⁷⁹ Tamtéž, s. 35–42

války, když už byla prakticky prohraná a Němci si pouze chtěli za každou cenu zachovat moc.⁸⁰

V Protektorátu musíme rozlišit mezi dlouhodobými plány, které byly blíže polskému případu, a konanou praxí, která více připomínala situaci ve Francii či jinde v západní Evropě. Ať už si Hitler, Goebbels, K. H. Frank či Heydrich (ale i von Neurath, Daluge a Frick) byli vědomi potřeby tuzemské zbrojní výroby pro vojenské úsilí *Třetí říše*, a tak měla být zachována kulturní autonomie nebo spíše její zdání. Češi (především dělníci) měli mít možnost širokého kulturního vyžití, které mělo sloužit jako jistý druh úplatku za poslušnou práci pro říši.⁸¹ Kultura měla být Čechům ponechána jako falešná záruka zachování národní identity. Postupně – ideálně s ruku v ruce s vítězícím Wehrmachtem – měla být tato „úlitba“ odstraňována a českou kulturu měl potkat stejný osud jako tu polskou. Nicméně i toho mělo být docíleno z několika důvodů jinak. České země byly z hlediska nacionálněsocialistické ideologie nedílnou součástí Říše, Praha ryze německým a velmi významným městem a bylo zde mnoho německých „enkláv“ a tak měl být prostor co nejvíce zachován a část Čechů poněmčena.⁸²

Oblast kultury krom zmíněného *Říšského ministerstva pro lidovou osvětu a propagandu*, řídilo od reorganizace *Úřadu říšského protektora* (dále jen ÚŘP) v roce 1940 jeho IV. Oddělení pod vedením svobodného pána Karla von Gregoryho.⁸³ Změna zde nastala s příchodem Heydricha a jeho rekonstrukcí okupačních úřadů, při které von Gregoryho nahradil Martin Paul Wolf. Došlo i k personální redukci, která zapříčinila nutnost sloučení některých dílčích referátů. Dalšímu propuštění zabránil až K. H. Frank poté, co oddělení přešlo pod jím spravované *Německé státní ministerstvo pro Čechy a Moravu* v létě 1943. Ten ještě více zesílil snahu kulturu odpolitizovat – snažil se, aby se nově vzniklá umělecká díla věnovala oblastem, jež nepředstavovaly hrozbu pro okupanty. Motivy se měly stát třeba běžné denní trable a případně folklórně laděná díla se vztahem k domovině.⁸⁴ Oblast kultury a vzdělávání se snažily ovlivnit i další organizace, spolky i jednotlivci. Příkladem budiž *Rosenbergův útvar*⁸⁵, výzkumný tým

⁸⁰ Tamtéž, s. 33–34

⁸¹ CROWHURST, 2020, 136–137

⁸² BRANDES, 2015, s. 24–46

⁸³ DOLEŽAL, J. *Česká kultura za protektorátu. Školství, písemnictví, kinematografie*. Praha, 1996, s. 110

⁸⁴ MOHN, 2018, s. 78–81

⁸⁵ Alfred Rosenberg byl šéf zahraničněpolitického referátu NSDAP a od r. 1941 „*Vůdciův pověřenec pro dohled nad veškerým duchovním a světonázorovým školením a výchovou NSDAP*“ – čemuž se přezdívalo „*Amt Rosenberg*“, neboli *Rosenbergův útvar (úřad)*, více v MOHN, 2018, s. 87

SS *Dědictví po předcích*⁸⁶, snaha o vytvoření pražského *Úřadu pro kulturu* a další, nikomu však žádné pravomoci dány nebyly.⁸⁷

IV. oddělení ÚŘP nicméně mělo v gesci oficiálně jen kulturu německou, zatímco tu českou řídilo (dle oficiálního výkladu) především protektorátní *Ministerstvo lidové osvěty* (MLO). Jeho působnost je nutné rozdělit do dvou období, jejichž mezníkem byla zmíněná Heydrichova personální obměna. Ve vládě A. Eliáše (stejně jako předtím v Beranově druhorepublikové) tento spojený resort zastával národní konzervativce Jan Kapras – prvorepublikový profesor, právník, historik a politik. Ten zastával Eliášovu „retardační strategii“ zpomalování německého pronikání do všech sfér života a zabránil např. uzavření středních škol. Také často žádal o propuštění zatčených vysokoškoláků.⁸⁸ Už v Beranově a následně i v Eliášově vládě prosazoval „záchranu české kultury“, což však eufemisticky znamenalo cenzuru ne-nacionálních, avantgardních a jakkoli jinak nacionálněsocialistické ideologii nevyhovujících děl. Často byly podpořeny naopak umělci nevalné kvality, zato však se silným vlastenectvím. Každopádně této vlastní české iniciativy okupanti rádi využili k vlastním zásahům ve jménu právě „záchrany české kultury“.⁸⁹ Kapras však občas podporoval i nekonformní umělce (např. *Divadlo E. F. Buriana*), což vedlo až k tomu, že byl vyslýchán gestapem. Po skončení v roli ministra se „ukryl“ v rodné vesnici jeho otce, kde válku přečkal se svojí rodinou.⁹⁰

V Krejčího vládě samostatný úřad (později resort) lidové osvěty obsadil již zmíněný Emanuel Moravec. Ten šel nacistům ze všech protektorátních ministrů jednoznačně nejvíce na ruku. Také jím řízené ministerstvo dostalo velmi rozsáhlé kontrolní pravomoci, k tomu v něm bylo zaměstnáno mnoho Němců, většinou narozených v Čechách. Např. vedoucí I. sekce MLO (propaganda) Adolf Leitgeb přímo spolupracoval s SD. S Moravcovým nástupem do role ministra zanikla *Kulturní rada*, přidružená k *Národní radě*, kterou mělo jako apolitický orgán na starosti přímo *Národní souručenství*.⁹¹ *Kulturní rada* vedená Miloslavem Hýskem se držela ruku v ruce s Kaprasovým vedením MLO strategie „záchrany české kultury“ i retardačních snah,

⁸⁶ Pseudovědecká „badatelská organizace“ SS, založena Karlem Huckem a Josefem Freisingem, se zaměřovala na průzkum jeskyní (u nás především těch v Moravském krasu), kde se snažili najít „zásadní materiál týkající se původu nordické rasy“. Více v MOHN, 2018, s. 86–87

⁸⁷ MOHN, 2018, s. 86–89

⁸⁸ DOLEŽAL, 1996, s. 75

⁸⁹ PIORECKÁ, K. Černé jízdní kolo aneb Síť aktantů literárního pole za protektorátu Čechy a Morava in ANTOŠÍKOVÁ (ed.), 2017, s. 24, 26 (sekce „Kulturní kontext“), GEBHART, KUKLÍK, 2006, s. 539

⁹⁰ MOHN, 2018, s. 134–138

⁹¹ Tamtéž, s. 139–144

proto také musela být rozpuštěna.⁹² Pod patronátem (i finančním) NS byl také spolek *Radost ze života* (RZŽ), který organizoval některé *Pestré večery ve Škodovce*.⁹³

Kvůli slíbené autonomii, a tím vzniklé správní dvojkolejnosti, museli nacisté použít nejjednodušší způsoby penetrace české kultury. Zvláště když německý úřednický aparát celkem čítal asi 10 tisíc lidí (číslo se během války dále snižovalo), zatímco ten český asi 400 tisíc. A byl to právě on, kdo měl německá nařízení plnit. Jednou z nejčastějších cest ovládnutí byla ta ekonomická. Peníze putující – přes schválení říšským ministerstvem financí – přímo z Goebbelsova resortu byly investovány buď přímo do podpory německých institucí ve všech kulturních odvětvích, nebo skupováním jednotlivých soukromých podniků: divadel, kin, nakladatelství atd. Následovalo často sloučení s nějakým větším podnikem, zpravidla již v německých rukou.⁹⁴ Jako příklad Mohn i Gebhart s Kuklíkem uvádějí nově vzniklou společnost *Prag-Film*, které se díky Goebbelsovu nátlaku podařilo získat monopol na veškerou filmovou produkci i distribuci, což byl kromě možnosti ovlivňování protektorátní společnosti i dobrý zdroj příjmů (filmová tvorba patřila dle Goebbelse k tomu úplně nejdůležitějšímu kulturnímu odvětví).⁹⁵

Využívanými nástroji byly ovšem i „klasičtější“ způsoby glajchšaltování české kultury: cenzura, omezování, zastrasování apod. K cenzuře je třeba připojit i autocenzuru, tj. stav, kdy si umělci ani nedovolili komponovat jakákoliv protiněmecky zaujatá díla. Ta obzvláště zesílila po popravách v řadách umělců, ať už jde o Vladislava Vančuru nebo Julia Fučíka a další. Cenzura se nejvíce projevovala v tisku. Spadala pod III. odbor *Oddělení pro kulturu*, který vedl Wolfgang Wolfram von Wolmar. Hned po svém nástupu do Prahy nechal zatknout některé šéfredaktory a další – řadové redaktory – neustále nechával vyměňovat. Výměna byla často uskutečněna z rasového nebo jiného ideologického hlediska.⁹⁶ Dosazoval místo nich spolehlivější novináře, z nichž někteří prosluli jako tzv. „aktivističtí novináři“.⁹⁷ Ostatní písemnictví měl ve svoji gesci ještě *Úřad propagandy*, který spadl pod předsednictvo ministerské rady a vedl jej od r. 1940

⁹² ČERVINKA, F. *Česká kultura a okupace*. Praha: 2002, s. 24–29

⁹³ MOHN, 2018, s. 158–159, Viz 4. kapitola

⁹⁴ MOHN, 2018, s. 93–97

⁹⁵ MOHN, 2018, s. 123, GEBHART, KUKLÍK, 2006, s. 523

⁹⁶ DOLEŽAL, 1996, 110–112

⁹⁷ Mezi ně patřila mimo jiné tzv. Sedmička: Karel Lažnovský (pravděpodobně otráven při „Chlebičkové aféře“ v září 1941), Vladimír Krychtálek, Emanuel Vajtauer, Vladimír Ryba, Jaroslav Křemen, Václav Crha a Karel Werner

rytíř August von Hoop. Ten postupně zaznamenal veškerou činnost v literární sféře, sestavil dokonce „*Seznam škodlivého a nežádoucího písemnictví v Protektorátu Čechy a Morava*“, a nakonec jeho oddělení cenzurovalo i veškeré letáky, brožury i plakáty. Jen díky českým zaměstnancům se podařilo některá díla přeci jen vydat.⁹⁸ Kontrola periodického i neperiodického tisku pak probíhala i nepřímo, např. snížením dodávek papíru či tiskařských barev. Na nedostatek papíru často sváděl své zakazy právě i von Hoop. Jeho oddělení bylo v r. 1942 i se zaměstnanci převedeno po skončení Eliášovy vlády pod MLO.⁹⁹

Omezení se týkala i dalšího hojně rozšířeného média – rozhlasu. přes ten se Češi dozvídali skrze zahraniční vysílání *BBC*, *Hlasu Ameriky*, ale i českého moskevského vysílání skutečné zprávy ze světových bojišť. Okupanti proto požadovali odstranění součástí umožňující poslech krátkovlnného vysílání – a to pod pohrůzkou trestu smrti. Přesto se dařilo zahraniční rozhlas v Protektorátu v hojné míře poslouchat.¹⁰⁰ Podobná nařízení, cenzura a zakazy se týkaly i dalších odvětví: hudby, divadel, výtvarného umění nevyjímaje. Dané sekce MLO přidělovaly dotace i koncese (divadelní koncese, koncese na výrobu gramofonových desek apod.), veškerá díla cenzurovaly, dohlížely nad všemi uměleckými spolky, knihovnami, tiskárnami, nakladatelstvími, exportem i importem knih, určovaly program divadel a kabaretů atd.¹⁰¹

Moravcův resort ovlivnil českou kulturní scénu velmi výrazně výnosem z 27. srpna 1944. Ten se týkal totálního válečného nasazení českého obyvatelstva a s tím související zastavení činnosti většiny českých kulturních podniků (ale ve stejné, ne-li větší míře i německých). Opatření navazovalo na Goebbelsův výnos, vydaný 24. srpna, tedy o 3 dny dříve.¹⁰² Až na několik málo výjimek měly být ukončeny provozy „*divadel, varieté, kabaretů, orchestrů, hudebních škol a dalších kulturních institucí. V plném rozsahu zůstal zachován provoz kin, a rozhlasových pořadů, od nichž si ministr propagandy i nadále sliboval maximální působení na obyvatelstvo.*“¹⁰³ Němečtí muži vyňati z kulturní sféry byli odesláni zpravidla přímo k armádě, zbytek „nasazených“

⁹⁸ PIORECKÁ, K. *Černé jízdní kolo aneb Síť aktantů literárního pole za protektorátu Čechy a Morava* in ANTOŠÍKOVÁ (ed.), *Zatměno*, Praha: 2017, s. 22–23 (sekce „Kulturní kontext“)

⁹⁹ MOHN, 2018, s. 100, 130

¹⁰⁰ PRŮCHA, 2004, s. 506–507

¹⁰¹ MOHN, 2018, s. 144–145

¹⁰² Tamtéž, s. 149–151

¹⁰³ DOLEŽAL, 1996, s. 27

(německé ženy, čeští muži i ženy) pak putoval na práci do zbrojního průmyslu. pro představu i v protěžovaném filmovém průmyslu ubylo asi 14 tisíc pracovních míst.¹⁰⁴

Zatímco čeští kulturní pracovníci brali tuto povinnost jako „nutné zlo“ před osvobozením Spojenci, K. H. Frank se naopak obával, aby se nestali tito „odvedenci“ ohnisky protiněmeckých nálad ve zbrojovkách.¹⁰⁵ Ve *Škodových závodech* se však kulturní „*Pestré večery*“ konaly i nadále. Více o tomto však až ve čtvrté kapitole. Podobně nakonec smělo pokračovat i původně rozpuštěné Národní divadlo, což byl ústupek okupantů kvůli zesilující se protiněmecké náladě. Redukce personálu se zároveň se samotnými ansámblly týkala i MLO, kde bylo po propuštění většiny úřednictva sloučeno několik sekcí dohromady pod vedením von Hoopa. Nově zde však vznikl speciální výbor (opět pod vedením von Hoopa), a to *Útvar pro distribuci umělců*.¹⁰⁶ Ten vypracoval seznam „uvolněných umělců“, kteří měli být plně vytíženi, aby nebyli uvolněni zbytečně. Krom vážených kulturních institucí typu rozhlasového orchestru či filharmonie a tehdejších nejznámějších celebrit, jakými byli Vlasta Burian nebo Nataša Gollová, byli z totálního nasazení vyňati i méně známí tvůrci a interpreti.¹⁰⁷ Blíže k tomuto seznamu opět v kapitole č. 4.

Na závěr této kapitoly je třeba zmínit ještě další české instituce, které se zasazovaly o chod české kultury v nacistickém duchu a propagandě, a to hlavně od příchodu Heydricha do Protektorátu: zmíněné *Kuratorium pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě*, *Veřejná osvětová služba* (VOS) a pro tuto práci nejdůležitější NOÚZ – *Národní odborová ústředna zaměstnanecká*. Právě tyto instituce totiž měly dokonce i po totálním nasazení možnost oficiálně pořádat kulturní akce – tedy s požehnáním *Útvaru pro distribuci umělců* MLO.¹⁰⁸ V květnu 1942, den před atentátem na Heydricha, ohlásil sám Heydrich mj. vznik jednotné mládežnické organizace pro české děti v Protektorátu – *Kuratoria pro výchovu mládeže*, což byla obdoba *Hitlerjugend*. Děti se měly (pře)vychovat po fyzické i duševní stránce v rámci nacionálněsocialistické ideologie.¹⁰⁹ Mladí Češi, nezátížení „demokratickou minulostí“

¹⁰⁴ Tamtéž, s. 226

¹⁰⁵ MOHN, 2018, s. 151

¹⁰⁶ Německy *Künstlereinsatzstelle*, založen 1. září 1944. Oficiálně měl zajišťovat, aby uvolnění umělci byli „plně vytíženi“ a jejich činnost byla „dostatečně užitečná“, jak psal von Hoop v dopise prezidiálnímu šéfovi Krausovi. „Vedlejší“ funkcí úvaru bylo mít přesný přehled o činnosti vyňatých tvůrců a také plánování povolených kulturních akcí. Více viz MOHN, 2018, s. 153–156

¹⁰⁷ MOHN, 2018, s. 152–153

¹⁰⁸ DOLEŽAL, 1996, s. 26–27

¹⁰⁹ GEBHART, KUKLÍK, 2006, s. 537

se Němcům zdáli jako nejvhodnější adepti na poněmčení. Dětské spolky a kroužky tak mohly fungovat víceméně pouze pod jeho záštitou. Svoje kulturní aktivity zaštitovalo pod názvem „Umění mládeži“ a vydávalo také vlastní periodika (*Zteč, Správný kluk, Dívčí svět* a časopisy pro vedoucí jako např. *Náš směr*), kde se pisatelé neštíteli upravovat dějiny, zneužít svatováclavskou orlici jako svůj znak, přivlastňovat si velikány typu B. Smetany k propagandě o společné česko-německé kulturní historii apod.¹¹⁰

Veřejná osvětová služba vznikla v roce 1943, konkrétně 11. května, jako propagandistická organizace (úřad) ministerstva lidové osvěty. Vedením byl pověřen člen Národní obce fašistické Rudolf Dominik. VOS byla silně ideologicky zatížena, většina členů patřila k extrémní pravici, podobně jako Dominik. Jejím proponovaným cílem byl „boj o českého ducha“, ovšem v nacionálněsocialistickém pojetí. Přílišnou fašistickou horlivost jim vyčítal dokonce i Moravec, i přes to, že byla na jeho resort navázána. Podobně jako *Kuratorium* měla VOS vlastní periodikum (*Osvěta*) a svůj program zaštitila pod názvem „Umění všem“. Dalším pojátkem těchto dvou organizací je skutečnost, že umělce i prostory většinově externě najímaly. Jejich program se dle zpráv SD ne vždy setkával s náležitým ohlasem, jaký si okupační orgány přály. U VOS to platilo ještě více než u *Kuratoria*, které zpracovávalo mnohem více apolitického obsahu (hlavně pro děti mladšího školního věku). Návštěvy akcí pořádaných touto organizací se nikdy nemohly rovnat „konkurenčním programům“ *Kuratoria* a NOÚZ, proto také SD *Veřejnou osvětovou službu* nahlížela spíše s obavami a despektem, jelikož spíše než k propagandistickému užitku, byla českým pracujícím pro smích nebo ji jednoduše ignorovali.¹¹¹

Národní odborová ústředna zaměstnanecká byla jedinou povolenou odborovou organizací v Protektorátu. Fungovala hned od jeho vzniku, a to pod vedením Antonína Zelenky, jehož v březnu 1943 vystřídal Václav Stočes. Na rozdíl od VOS měla být NOÚZ zcela apolitickou organizací po vzoru *Deutsche Arbeitsfront* (Německá pracovní fronta). Stala se tak ústředním organizátorem kulturních akcí pro pracující, obzvláště dělníky. *Pestré večery ve Škodovce* byly organizovány právě pod její záštitou, resp. v rámci programu „Radost a práce“, (neplést s „Radost ze Života“; ekvivalent „Umění všem“ a „Umění mládeži“). „Radost a práci“ měl na starost mladý ctižádnostivý přívrženec

¹¹⁰ MOHN, 2018, s. 188–196, *Encyklopedický slovník českých dějin 1938–1945*. Praha: Ústav pro soudobé české dějiny, heslo *Kuratorium pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě*, s. 277–280

¹¹¹ MOHN, 2018, s. 182–187, *Encyklopedický slovník českých dějin 1938–1945*, s. 397–398

nacismu narozený v Sudetech Karel Korp, který zodpovídal i za vydávání oficiálního periodika NOÚZ *Národní práce*. Radost a práce pořádala například výjezdy umělců přímo do továren a závodů pod mottem „Umění přichází za pracujícími“. Několik takových výjezdů bylo uskutečněno i do plzeňské *Škodovky*. Dalším referátem NOÚZ byla „Náplň volného času“, která pečovala o zapojení dělníků do podnikových kapel a orchestrů přímo v práci. Referát „Sport“ se zase staral o tělesné zdraví pracovníků. Dále zřizovala závodní knihovny nebo pořádala literární soutěže, kde soupeřili se svými výtvary přímo zaměstnanci závodů. Na rozdíl od VOS a *Kuratoria* měla odborová ústředna vlastní prostory: *České lidové divadlo v Brně*, znovuotevřené *Vinohradské divadlo* a dalších 18 scén, dále řadu koncertních sálů.¹¹²

3. Škodovy závody

V roce 1859, v době nastoupivší masivní industrializace českých zemí, založil v Plzni hrabě Arnošt z Valdštejna pobočku svých sléváren a strojírny, kde se vyráběly parní stroje, mostní konstrukce, kotle, ale i díly pro cukrovary, pivovary, lihovary, prádelny, mlýny, chemické továrny či lázně.¹¹³ Přesně po 10 letech odkoupil firmu její hlavní inženýr Emil Škoda (byl jím od roku 1866), který přišel ze zkušené z Německa a byl tak vzdělaným a ostříleným inženýrem s touhou podnikat. Již od nástupu do funkce hlavního inženýra začal být "neomezeným vládcem podniku", jelikož se všichni zaměstnanci včetně vedoucích museli zodpovídat právě a jenom jemu. Taktéž prosadil značnou nezávislost strojírny na Valdštejnské kanceláři.¹¹⁴ Po prusko-rakouské válce z roku 1866 začala v monarchii masivní urbanizace kterou přivedilo zakládání nových průmyslových podniků ve všech možných odvětvích. Podnik prosperoval, byť se musel vypořádávat s konkurencí bratří Belaniů. Škoda tak vynutil stavbu slévárny přímo v Plzni, což zrychlilo produkci závodu. Přesto se Valdštejn rozhodl továrnu prodat, a to kvůli závazkům věřitelům, které byly vyšší než pohledávky zákazníkům. Továrnu tak koupil právě Emil Škoda.¹¹⁵

Extrémně rychlý růst podniku, spojeného s přestavbou původní výrobní haly a výstavby dalších částí průmyslového komplexu zpomalila ekonomická krize v roce 1873. Škoda, díky dodávkám na ne zcela obvyklé trhy (Rusko) a prozíravému finančnímu

¹¹² MOHN, 2018, s. 176–181, *Encyklopedický slovník českých dějin 1938–1945*, s. 300–304

¹¹³ JANÁČEK, F. *Největší zbrojovka monarchie*. Praha, 1990, s. 32–35

¹¹⁴ Tamtéž, s. 40–42, 56

¹¹⁵ JÍŠA, V. *Škodovy závody 1859/1965*. Praha, 1969, s. 20–21

zajištění, krizi i s jeho podnikem přežil. Dokonce se díky krachu některých konkurentů stal doslova hegemonelem.¹¹⁶ I po skončení krize se projevoval Škodův podnikatelský um. Kromě neustálého rozšiřování podniku o další provozy (slévárna barevných kovů, kotlárna, apretura), které navíc nechal vybavit nejmodernějšími výtobky techniky (jeřáb s nosností 20 tun), dbal i na výzkum nových technologií. Zaměstnával tedy i konstruktéry, kresliče a inženýry, kteří se snažili neustále výrobu modernizovat.¹¹⁷

Po objevu nových technologií na výrobu oceli (*Besemerův, Thomasův a především Siemens–Martinův proces*). Škoda pochopil, že jestli se chce udržet na strojírenském výsluní, musí postavit moderní ocelárnu i v Plzni. Vyráběná ocel se ihned zařadila mezi prvotřídní kvalitu i ve světovém měřítku. Ocelárna byla schopna produkovat odlitky masivních rozměrů.¹¹⁸ Sám Škoda ocelolitinně přikládal značný význam a v ocelárně byl sám často přítomen. Neváhal také utrácet za nejlepší možná školení svého personálu. Navíc se nezdráhal přijímat objednávky, které ostatní firmy v Evropě – i ty nejvíce renomované – kvůli velkému výrobnímu riziku odmítaly. *Škodovka* získala velmi dobrou pověst a definitivně se tím zařadila mezi světovou špičku kovodělného a strojírenského průmyslu. Dodávky v této éře mířily kromě zmíněných Anglie či Ruska hojně i do Itálie, Rumunska, Německa, Španělska, ale i Brazílie či Severní Ameriky.¹¹⁹

Ocelolitinná soběstačnost na Plzeňsku vedla k rozšíření výroby o střelné zbraně a munici, a to od roku 1890. Toto rozhodnutí bylo vyvoláno několika faktory: napínající se mezinárodní situací (hlavně tajná spojenecká smlouva mezi Rakouskem-Uherskem a Německem z roku 1879, geografickou polohou Plzně i výše uvedeným dostatkem kvalitní oceli. Spojenectvím s Německem zesílil monarchii závazek přezbrojit svoji do značné míry zaostalou armádu moderními zbraněmi – a to především pevnostními systémy a dělostřelectvem.¹²⁰ Díky dosavadním dodávkám parních strojů pro rakouské válečné loďstvo se přes svého známého admirála Spauna dostal Škoda k ministru války hraběti Albertu Bylandt-Rheidtemu, samotnému otcovi myšlenky na výstavbu vlastní

¹¹⁶ JANÁČEK, 1990, s. 63–64

¹¹⁷ JÍŠA, 1969, 24–26

¹¹⁸ JANÁČEK, 1990, s. 86–91

¹¹⁹ JÍŠA, 1969, s. 27–30

¹²⁰ JANÁČEK, 1990, s. 94–95, 148–150

zbrojní základny pro potřeby monarchie, který si Škodův komplex vybral na úkor podniků na Ostravsku.¹²¹

Zbrojní úkoly ovšem byly velice rozsáhlé a tehdejší kapacita podniku nestačila. Rychlé rozšíření se dalo uskutečnit skrze převod podniku na akciovou společnost, tomu se ale *Škoda* vytrvale bránil. Snažil se investovat úměrně k ziskům svého podniku, tzn. během konjunktur investoval ve vysoké míře, aby tuto činnost během depresí výrazně utlumil. Úvěry na provozní kapitál u *České eskomptní banky* a *Rakouského úvěrního ústavu* nebyly nijak vysoké a vždy je splácel s časovou rezervou. Na rozsáhlé zvětšení podniku tak nebyly finanční prostředky, a navíc ani nebylo dostatečné množství odborníků. Vývoj a konstrukce zbrojního oddělení tak byly relativně pomalé, minimálně proti ostatním oddělením.¹²²

Nicméně v témže období se většina států soustředila krom zbrojení i na opevňovací práce na svém pohraničí. A zde opět profitovala *Škodovka*, jež začala odlévat vysoce kvalitní pancíř pro jihorakouská opevnění. Navázala na ně výroba otáčivých pancéřových věží pro děla polní ráže a pro houfnice. Pancéřování (nově i za použití niklové oceli) napomohlo definitivnímu uchycení zbrojní výroby v Plzni. Postupně se začaly vyrábět i rychlopalné zbraně.¹²³ A to přes fakt, že v konstrukční kanceláři pracovalo v jeho počátcích jen 5 osob, ovšem pod inovativním vedoucím Ing. Radovanovičem. V roce 1890 byla zbrojní výroba oddělena od mírové a přeřazena do vlastní dílny, a to na nově zakoupený pozemek mezi někdejšími Říšským předměstím (dnes Jižní předměstí) a tehdy samostatnou obcí Skvrňany, do jejichž katastru vykoupené pole a zahrady v celkové rozloze 30 ha patřily.¹²⁴

3.1. Zbrojní gigant

Od roku 1893 byl zařazen do rakouskouherské armády první kulomet sériově vyrobený ve *Škodových závodech*. Ve stejné době pak začala i výroba doposud dovážených děl velkorážných a rychlopalných. Škoda osobně přesvědčoval vojenské představitele o nahrazení měděných polních děl ocelovými, ale u armády neuspěl. V roce 1896 zahájila svůj provoz nově přestavěná zbrojovka, která ovšem díky malému odbytu

¹²¹ JÍŠA, 1969, s. 31–32

¹²² JÍŠA, 1969, s. 33

¹²³ JANÁČEK, 1990, s. 152,

¹²⁴ JÍŠA, 1969, s. 34–36, 59

pracovala pod svoje možnosti.¹²⁵ Kvůli masivní výstavbě v novém objektu, kam postupně stěhoval za plného provozu původní dílny a menšímu odbytu vojenského materiálu, musel Škoda ustoupit od svého ideálu soběstačného podnikatele a ze závodu přeci jen udělat Akciovou společností s vlastnickým (a tudíž i rozhodovacím) podílem bank, jak bylo tou dobou běžné. Akcionáři se staly výše zmíněné banky: *Česká eskomptní a Rakouský úvěrní ústav*. Dohromady ale měly menší podíl akcií než Škoda, který se tak stal generálním ředitelem (ve správní radě měly převahu 4:3 banky). Nicméně již za rok, tj. v roce 1900, Emil Škoda zemřel. Tou dobou se již *Škodovka* řadila do takzvané „velké pětky“ světových exportérů zbraní (*Krupp, Schneider, Vickers–Armstrong, Mitsubishi a Škoda*).¹²⁶

Po Škodovi převzal podnik jeho sekretář Walter Treppen, a to v neutěšené situaci, kdy nebyl dostatek zakázek, a přitom stále přibývaly volné pracovní síly. Správní rada pak odhlasovala zavedení parní turbíny místo parního stroje a taktéž výrobu plynových strojů. Tyto převratné technologie společnost opět stabilizovaly, avšak už pod novým generálním ředitelem, v roce 1904 dosazeným Jiřím Güntherem. Ten proslul svojí ctižádostí a bezohledností především vůči dělníkům. Taktéž přesunul generální ředitelství do Vídně.¹²⁷ Dokázal však bleskurychle postavit ekonomiku podniku na nohy, a navíc díky neutuchajícímu rozšiřování výroby dokázal získat na úkor firmy *Krupp* zakázku na výrobu dělostřelecké výzbroje na rakouskou bitevní loď typu *Erzherzog* v hodnotě několika milionů korun. Po zahájení rusko-japonské války začaly všechny velmoci raději mohutně zbrojit, aby ochránily svoje hranice. Závody se tak „odevzdaly“ zcela do služeb císařské armády. Mimo to dodaly *Škodovy závody* třeba turbíny do elektrárny u Niagarských vodopádů nebo součástky do zdymadel v Suezském průplavu.¹²⁸

Růst závodů byl „nezastavitelný“. Podnik překonal recesi z let 1908 a 1909 i nahrazení Günthera na postu generálního ředitele Karlem Škodou (o jehož vedoucích schopnostech panovala ve správní radě pochybnost)¹²⁹, který Günthera z postu vytlačil dosti agresivním postupem. Světová politická i ekonomická krize se projevila v rozvrstvení zakázek pro jednotlivá oddělení. Zatímco v mostovce, ocelárně a strojárně nabídek ubývalo, zbrojní oddělení neměla o práci nouzi. Svoje výrobky v té době

¹²⁵ JANÁČEK, 1990, s. 156–157, 159–160

¹²⁶ JANÁČEK, 1990, s. 198, JÍŠA, 1969, s. 60–69

¹²⁷ JÍŠA, 1969, s. 73–78

¹²⁸ JANÁČEK, 1990, s. 255–260

¹²⁹ Tamtéž, 1990, s. 211

dodávala do celého světa (např. Čína, Francie, Uruguay).¹³⁰ Vyráběly se zde pancéře, děla, munice, lodní šrouby, kotvy a kormidla, mnohé precizní odlitky aj. *Škodovka* provozovala i vlastní střelnici a muniční laboratoře v Bolevci. Těsně před vypuknutím První světové války pak prodala *Škodovka* své strojírný, kotlárný a mostárny včetně vybavení, výkresů a patentů *Pražské akciové strojírně*, ve které však měla majoritním podíl. Tím se stala definitivně ocelářsko-zbrojařským závodem. Hned po vypuknutí války přibýly ještě výrobní zaměřovačů a dřevěných kol, navíc rozšířila výrobu v muničce i rozlohu střelnice.¹³¹

Válka znamenala další boom. Závody měly na jejím počátku asi 10 tisíc zaměstnanců, koncem roku 1917 pak trojnásobek, mezi nimiž bylo mnoho zahraničních pracovníků. Podnik spadl pod vojenské vedení, nově nakomandovaným zaměstnancům nebyla vyplácena mzda, nýbrž žold. Neutěšené stravovací, zásobovací, hygienické i pracovní podmínky (bití, věšení na zeď, srážky ze mzdy) všech pracujících vedly spolu s šířícím se protirakouským postojem příčinou postupné ztráty produktivity práce.¹³² Vše vyvrcholilo v r. 1917, kdy navíc 25. května vybuchla v Bolevci muniční oddělení závodu, při čemž zemřelo více než 200 zaměstnanců. 1. a z 26. na 27. června pak dělníci mohutně stávkovali (9, resp. 34 tisíc mužů v ulicích). Situace se až do vyhlášení Československa 28. října 1918 pouze zhoršovala, když docházelo k zcela zjevným sabotážím.¹³³

3.2. Meziválečná situace

Po skončení války muselo vedení závodu obnovit poklidný chod práce a utlumit sílící socialistické hnutí mezi svými dělníky, aby nedošlo k pokusu o uchvácení moci, jako například v sousedním Bavorsku. K vyhocení situace přispívala i rostoucí nezaměstnanost nebo nedostatek potravin. Ve *Škodovce* chybělo uhlí, takže většina oddělení pracovala v omezeném režimu. Zbrojní výroba přestala fungovat úplně.¹³⁴ Nespokojení pracující i levicové strany vyžadovali socializaci závodu, tudíž podíl dělníků na jeho vlastnictví. Když se tato varianta jevila jako nereálná, chtěli zaměstnanci alespoň podíl na čistém zisku. Tusarova vláda zvažovala pro změnu částečné zestátnění. Třetinu

¹³⁰ JÍŠA, 1969, s. 80–84

¹³¹ JANÁČEK, 1990, s. 200, 249, 255–259, 289–291, 293

¹³² JÍŠA, 1969, s. 121–125

¹³³ JANÁČEK, 1990, s. 392–396, 403–406

¹³⁴ JÍŠA, 1969, s. 138–142

by vlastnil stát, třetinu dělníci a třetinu soukromí akcionář(i). I z toho však nakonec sešlo. Generální ředitelství, nově v čele s Františkem Hanušem, muselo vytvořit nové sídlo v Praze, jelikož to původní zůstalo ve Vídni. Ani jemu se však nepodařilo výrobu bez německých a rakouských peněz dostatečně rozběhnout.¹³⁵

Řešení mělo přinést angažování Josefa Šimonka do čela závodu, který na sklonku roku 1918 vyjednal (poněkud nevýhodný) úvěr u *České živnostenské banky*. Ta se jinak i kvůli proponovanému znárodnění přílišným investicím bránila. U *Škodovky* ovšem viděla příležitost, jak se dostat na světové trhy, a to díky obchodu s jejími akciemi, jejichž značná část ležela v trezorech vídeňských bank.¹³⁶ Po stabilizaci československé koruny a oslabení ekonomického významu Německa, Ruska, Maďarska a Rakouska se z ČSR stal zajímavý trh pro západní demokracie. Do firmy tak vstoupil kapitál francouzského strojírenského a zbrojního koncernu Schneider et Cie, který získal celkově asi polovinu všech akcií, především od Karla Škody, kterému bylo zamezeno společnost vést jako podporovateli monarchie. Do 9člené správní rady usedli tři Francouzi, zbytek byli Češi, mj. tehdejší starosta Plzně a sociálnědemokratický poslanec Luděk Pik. Funkce generálního ředitele ztratila částečně na významu, naopak ten vzrostl u předsedy Správní rady.¹³⁷

Aby nemuselo vedení dále propouštět a snižovat mzdy, muselo aplikovat novou výrobní strategii, jelikož o zbrojní výrobky nebyl ve světě takový zájem. Vyrábět se tak začaly např. odstředivky na mléko či řezačky a baličky na tabák.¹³⁸ Nejvýznamnější novinkou však byla výroba lokomotiv, které se vyráběly za pomoci dosavadních strojů v původní zbrojovce. Vyráběly se zde parní i elektrické lokomotivy. Dále pak elektromobily i auta se spalovacími motory (především nákladní, vznikla kvůli nim zcela nová třípatrová budova, ale i osobní, bagry a další vozidla). Velký rozmach doznala i mostárna a výroba jeřábů. O 4 roky dříve se pod křídla společnosti začlenily i *Spojené strojírnny Ruston, Bromovský a Ringhoffer*. Možnost vyrábět úplně všechny strojírenské komponenty přispěla k racionalizaci a větší efektivnosti práce.¹³⁹

¹³⁵ KARLICKÝ, V. a kol., *Svět okřídleného šípů. Koncern Škoda Plzeň 1918–1945*. Příbram: 1999, s. 15, 26

¹³⁶ Tamtéž, s. 13, 16

¹³⁷ JÍŠA, 1969, s. 145–146, KARLICKÝ, 1999, s. 25–29

¹³⁸ JÍŠA, 1969, s. 157, KARLICKÝ, 1999, s. 62

¹³⁹ KARLICKÝ, 1999, s. 34–35, 38–39, 60

Velký potenciál vedení závodu vidělo v elektrotechnice. Nechal tak vystavět zcela nově pracoviště v Doudlevcích. Když jeho kapacita nestačila, rozšířila výrobu ještě do Brna. V jihomoravské metropoli svým kapitálem pomohla *Škodovka* k přeměně státní *Zbrojovky* na akciovou společnost v roce 1924, se kterou pak uzavřela kartelovou dohodu a následně byla včleněna do stejného koncernu.¹⁴⁰ Roku 1925 *Škodovka* pohltila i mladoboleslavskou automobilku *Laurin & Klement*. Do trustu přibyl v následujícím roce podnik *Kablo* pro výrobu letadel a leteckých součástí v Kladně, v r. 1926 přejmenovaném na *Avia*. Téhož roku došlo i k akvizici *Československé letecké společnosti*. Dále pak v roce 1928 odkoupila od banky *Union* většinu akcií strojíren v Adamově. Na počátku let třicátých vznikla pod záštitou *Škodovky* samostatná akciovka *Konstruktiva*, která se věnovala výstavbě vozovek a silnic. Koncern tak vyráběl a produkoval vše od surových materiálů až po nejpreciznější součástky i celé gigantické konstrukce.¹⁴¹

Finanční krize vyvolaná krachem na *Wall Street* v říjnu 1929 postihla i *Škodovku*, nicméně až cirká po roce od vypuknutí krize v USA, a to díky nasmlouvaným objednávkám z minulých let. Propouštění z úvodu roku 1930 bylo dáno z části nutností šetřit, z části racionalizací výroby. V dalších letech však o práci přišly další tisícovky dělníků (v r. 1929 cca 28,5 tisíce dělníků, 1932 necelých 5 tisíc). Koncernu dokonce musel být poskytnut v roce 1931 státní emisní úvěr s 6,5% úrokem v hodnotě 250 milionů korun a zbylým zaměstnancům snížit mzdy. Přesto podnik přežil bez větší újmy.¹⁴²

3.3. Nástup Hitlera k moci

Od roku 1933 se situace začala opět lepší, podnik nabíral nové dělníky i úředníky. V tu dobu se v Německu ujmul moci Adolf Hitler s jasným cílem remilitarizovat Německo. Výrazný hospodářský růst závodu nastal ale až o rok později, již za nového předsedy Správní rady a dosavadního generálního ředitele Karla Loevensteina (Šimonek náhle zemřel). Následovala doba konjunktury vyvolaná napětím v Evropě. Italské tažení do Habeše, mobilizace v Německu, Sárský plebiscit, vzestup strany Konráda Henleina, Španělská občanská válka a další předzvěsti druhé světové války přinesly koncernu značnou poptávku po jeho výrobcích. Z 2. na 3. února 1938 dr. Loevenstein zemřel.

¹⁴⁰ JÍŠA, 1969, s. 161

¹⁴¹ KARLICKÝ, 1999, s. 58–59, 61–62, 71–73

¹⁴² JÍŠA, 1969, s. 185–190, 195

Generálním ředitelem se stal Ing. Vamberský, předsedou správní rady Ing. Hromádka. Po následném anšlusu Rakouska bylo jasné, že Československo „je na řadě“. Urychleně byl dokončen náhradní závod v Dubnici nad Váhom a přestavba Adamovského závodu v tzv. muničku.¹⁴³

S Mnichovskou dohodou se pro *Škodovku* změnilo mnohé. Francouzský koncern Schneider prodal svůj 51% podíl *Anglo-Československé bance*, s čímž byla zároveň vyměněna Správní rada, do jejíž čela byl zvolen činovník *Československé zbrojovky* dr. Outrata. Zbrojovka totiž vlastnila 32 % akcií *Škodovky* (naopak to bylo 20 %) a díky tlaku *Anglo-Československé banky* převládal ve vztazích její vliv. Do tohoto společenství přibyla následně ještě *Explosia* (výroba trhavin) a *Severní dráha Ferdinandova* (dodávky uhlí a koksu).¹⁴⁴

Po vyhlášení Protektorátu si Němci vynutili na ministru financí Kalfusovi odprodej akcií Zbrojovky.¹⁴⁵ *Škodovka* měla být úplně zrušena, stroje odmontovány a odvezeny do Tyrol. Situace se ale otočila po upozornění bývalého zástupce *Škodovky* v Rumunsku Seletzkého, který upozornil Hromádka a Vamberského o plánech okupantů. Taktéž navrhl, že získá jako protiváhu proti rozhodnutí Alberta Göringa, nevlastního bratra druhého muže *Třetí říše*, Hermanna Göringa (Seletzki a Göring se znali z mládí). Podíl *Zbrojovky* ve *Škodovce* byl posléze převeden na *Reichswerke Hermann Göring* (RWHG), který celý trust postupně opanoval (i přesto, že vlastnil jen 7 % akcií) a rozhodoval ve všech oblastech: výrobní, hospodářské, vývozní i zaměstnanecké. A. Göring, který osobně k nacismu příliš netíhnul, se stal exportním ředitelem. Do čela celého konglomerátu byl usazen Wilhelm Voss, který nahradil přechodné vedení manažerů Kerhla a Rasche, dosazených ihned po vzniku Protektorátu. Generálním ředitelem *Škodovky* zůstal Vamberský.¹⁴⁶

3.4. Škodovka za Protektorátu

I přes dosazení německých pohlavárů do vedení společnosti a její začlenění do závodů Hermanna Göringa se po okupaci chod *Škodovky* příliš nezměnil. Pouze se přeorientovala výroba stále více na zbrojení, byť do totální války byla zachována

¹⁴³ KARLICKÝ, 1999, s. 150–235, 239, 243

¹⁴⁴ JÍŠA, 1969, s. 214–219, PRŮCHA, 2004, s. 441

¹⁴⁵ PRŮCHA, 2004, s. 470

¹⁴⁶ KARLICKÝ, 1999, s. 261–279, 293

i výroba mírová. Veškerý vývoz směřoval logicky do států Osy. Ani reorganizace RWHG (1941), z něhož byla nově vyčleněna firma *A.G. für Waffen- und Maschinenbau „Hermann Göring“*, ani začlenění podniku do holdingového koncernu *Waffen-Union Škoda-Brünn* (1942, překládáno jako *Zbrojní unie*), který až do konce války představoval hlavní článek zbrojařské výroby v Protektorátu, chod jednotlivých pracovišť významně strukturálně neovlivnil. *Škodovky* se týkala nařízení ÚŘP a protektorátní vlády do stejné míry jako ostatních podniků.¹⁴⁷

Největší rozdíl oproti meziválečným letům bylo pak zastavení další výstavby a rozšiřování celého komplexu. v rámci koncernu zůstala dokonce i pracoviště na odtržených území, a to závod v Dubnici nad Váhom na Slovensku a závod *Kontakt a.s.* v sudetském Chomutově. Do konglomerátu přibyla na jaře 1939 ještě munička v Poličce. Na konci války ještě díky likvidaci *Pražské úvěrní banky* (bývalé *Anglobanky*) získala *Škodovka* ještě akciovou společnost *Pražská měďárna, kabelovna a elektrotechnické závody Křižík*. „Zahraniční afilace a zastupitelské firmy koncernu měly osud závislý na teritoriu, v němž působily. Ve Spojeneckých zemích byly zlikvidovány jako nepřátelský majetek, v neutrálních a proněmeckých územích pokračovali v činnosti i když spíše ve službách říše než koncernu.“¹⁴⁸

Doktor Voss, který i přes všechny organizační změny zůstal v čele holdingu, začal od roku 1941 poukazovat na zaostávání *Škodovky* za říšskými firmami stejného ražení (*Krupp, Rheinmetall, Bochumer Verein*). Hlásil několik opatření, jak zlepšit morálku a výkony pracujících (mj. kulturní program, o tom však dále). Ovšem také vnutil vedení „pomoc“ od celého koncernu *Zbrojní unie*, což v realitě znamenalo placení gesčních poplatků za „poskytnuté služby“. Tím plynuly peníze Unie na oficiální konto u *Německé banky*. Voss nečekaně rezignoval 1. 2. 1945, následně ho nahradil Hans Malzacher.¹⁴⁹

Hospodářsky se koncernu během války dařilo. Vyfakturovaný obrat celého konglomerátu stoupal. Rostl i u většiny dceřiných společností s několika výjimkami (např. *Konstruktiva*). Největší růst byl zaznamenán u továrny Avia, kde obrat v roce 1944 činil asi šestinásobek roku 1938. Okupační správa, do značné míry překvapená rozsáhlosti mírového výrobního programu *Škodovky*, byla za toto zjištění ráda, jelikož ve „staré říši“ většina firem vyráběla už pouze vojenský materiál. Nicméně i ve *Škodovce*

¹⁴⁷ Tamtéž, s. 283–287, 294

¹⁴⁸ KARLICKÝ, 1999, s. 288–291

¹⁴⁹ Tamtéž, 1999, s. 294–297

nevojenské výrobní programy musely ustoupit těm válečným. Lokomotivy, energetická zařízení nebo obráběcí stroje se vyráběly až do roku 1944. V prvním roce války podíl mírových výrobků činil 38,4 %, v roce 1944 pak 24,8 %.¹⁵⁰

Blížící se konec války a s ním spojená bombardování německých průmyslových center zvyšoval důležitost protektorátního průmyslu jako takového. U plzeňského koncernu to platilo dvojnásob. S válečnými neúspěchy nacistického Německa a ztrátou některých území, bohatých na nerostné bohatství, se ovšem nedařilo plnit dané kvóty. Většina investic podniku v této době směřovala k decentralizaci výroby (především u *Avie*), aby byla zajištěna nepřetržitá výroba i po případném bombardování spojenci. Z toho samého důvodu byla postavena replika plzeňské továrny u Líní u Plzně. Nakonec se však bombardování mateřské *Škodovce* nevyhnulo. Alespoň částečně „úspěšné“ nálety proběhly několikrát během let 1944 a 1945. Nejničivější se udál 25. dubna 1945, kdy ze 125 budov zůstalo jen 42 nepoškozeno nebo jen mírně poškozeno. Zbytek byl buď těžce nebo zcela poničen. Zaměstnanci byli o náletu britských letadel (celkem 198 určeno k útoku na *Škodovku*, 78 dalších mělo útočit na blízké letiště) naštěstí předem upozorněni vysíláním BBC. Stalo se tak poprvé a naposledy. Obětí mezi *Škodováky* tak bylo jen 6 (v celém městě 67).¹⁵¹

Vyjádřeno čísly vyprodukoval celý koncern *Škoda* za druhé světové války zboží za 32 miliard tehdejších korun, z toho na zbrojní výrobky připadá asi 20,5 miliardy. Zaměstnanost byla velmi vysoká. Například v roce 1943 pracovalo v koncernu 52,5 tisíce zaměstnanců, z čehož 35,5 přímo v Plzni.¹⁵²

3.5. Zaměstnanecká a sociální politika *Škodovky*

Škodovka jako ztělesnění průmyslové revoluce v českých zemích představuje změnu nejen technologie, nýbrž také sociální. Rozšiřující se levicové myšlenky druhé poloviny 19. století spolu s nepřetržitým růstem počtu zaměstnanců, mezi kterými se tyto myšlenky uchycovaly, se pochopitelně promítly do fungování závodu. „*Působily zde sociální instituce vybudované na základě spolků, která firma výrazně podporovala. Škodovka ve snaze udržet si stabilizovaný základní kádr zaměstnanců, přilákat sem kvalifikované dělníky a specialisty, a současně udržet v podniku sociální klid, byla*

¹⁵⁰ JÍŠA, 1969, 224, KARLICKÝ, 1999, s. 299–304

¹⁵¹ KARLICKÝ, s. 323–325, 558–560

¹⁵² Tamtéž, s. 347–349

*ochotna tomuto účelu věnovat každoročně značnou část finančních prostředků. Rozsáhlá sociální opatření zde byla zavedena mnohem dříve, než byla provedena zákonem, a i po uzákonění jednotlivých oborů sociální péče tato opatření Škodových závodů trvala a rozvíjela se jako nadlejšovací, poskytující zaměstnancům značně více, než předepisoval zákon.*¹⁵³

Již roku 1893 vznikl ve Škodovce penzijní fond, po První světové válce mimořádný podpůrný fond nebo *Šimonkův podpůrný fond pro dělníky i pro úředníky*. Od konce 19. století fungovala i závodní nemocenská pokladna, která poskytovala lékařskou pomoc a léky nejen členům ale jejich rodinným příslušníkům. Jednalo se o takzvaný podpůrný spolek halěřový, kdy se všem dělníkům srážel jeden haléř každé vydělané koruny. Podobný účel měl i rekonvalescentní fond který dotoval vystavení nocležen pro tuberkulózní dělníky. Posléze přispíval na udržování těchto ozdravoven, které byly například v Mirošově či Konstantinových Lázní. Při *Škodových závodech* vznikla i podniková záložna, kde mohli zaměstnanci firmy spořit či si vzít úvěr. Společnost se o své dělníky starala i výstavbou obytných domů. Nejznámějším příkladem je kolonie Karlov, postavená před První světovou válkou, která byla během té druhé zničena při náletu (osudného 25. dubna 1945). Ceny nájmu zde byly značně podměrečné. Za zmínku stojí i odkup 200 zelinářských zahrádek v roce 1916, které byly pronajaty rodinám zaměstnanců za symbolickou jednu korunu ročně.¹⁵⁴

Všechny tyto zaměstnanecké výhody byly ústupky dělníkům, kteří značně ovlivnění rostoucím socialistickým a posléze komunistickým hnutím, žádali stále více práv a peněz. Dělníci, procházející vlastním sebeuvědomováním, se od počátku existence závodu sdružovali do spolků, často ilegálních, ze kterých později vznikly odbory. Pomohly jim k tomu zákony povolující spolčování a shromažďování (1867) a koaliční zákon z roku 1870, díky němuž směli stávkovat. O rok později na dělníky, vč. těch plzeňských, zapůsobila *Pařížská komuna*. I díky protestům Škodováků byla roku 1884 uzákoněna 11hodinová pracovní doba, která už několik let byla praxí, byť se tomu E. Škoda bránil (ve skutečnosti byla i tak často překračována, přesčasů však byly vypláceny s 50% bonusem).¹⁵⁵

¹⁵³ Tamtéž, s. 563

¹⁵⁴ Tamtéž, s. 567–577

¹⁵⁵ JANÁČEK, 1990, s. 68–73

S nárůstem počtu především méně kvalifikovaných, tudíž hůře placených dělníků, kteří do Plzně navíc přicházeli z různých koutů monarchie, se taktéž šířila sociálnědemokratická agitace. V roce 1871 začaly v Praze vycházet *Dělnické listy*, které oznamovaly sílící vliv dělnického hnutí a vyzývaly k uzmutí podílu na moci, a to z iniciativy každého jednotlivého dělníka. Ti plzeňští se poprvé organizovaně sešli v sále u *zlatého anděla* 8. prosince 1872 v počtu asi 500. Zkraje roku následujícího již vznikl Spolek vzájemně se podporujících dělníků plzeňských a vůkolních a taktéž *Dělnická beseda*. Ta provozovala např. čítárnu či knihovnu, kde se měli pracující ideologicky vzdělávat. Od počátku byly oba spolky pod bedlivou pozorností policie, která některé členy r. 1885 zatkla. To už se jádro sociálnědemokratického hnutí přesunulo na půdu jiných organizací.¹⁵⁶

Dělníci dosáhli do první světové války dalších několika změn. Především byla roku 1878 založena Sociálně demokratická strana československá jako organizace celorakouské sociálně demokratické strany, ze které se navíc v roce 1893 odštěpila úplně. Další stranou hájící zájmy dělníků byla *Česká strana národně sociální*, založená roku 1898. Obě strany našly ve *Škodovce* jedno ze svých opěrných míst. V roce 1892 byly povoleny ministerstvem vnitra kovodělnické odbory, jejichž plzeňská buňka vznikla v dalším roce. „*V únoru 1896 prošel Badeniho návrh volebních úprav, který zavedl pátou voličskou kurii, v níž mělo své zástupce i dělnictvo. Dělníci pak směli volit od 24 let, pokud pracovali v obci, v níž měli volit. Do poslanecké sněmovny díky jejich hlasům usedl i zástupce plzeňských pracujících sociální demokrat Karel Vrátný.*“¹⁵⁷ Pracovní doba byla zkrácena postupně až na 9 hodin denně (1901). Zaměstnavatel si však mohl stále vymocť přesčas, což bylo ve *Škodovce* běžnou praxí.¹⁵⁸

Dokud záводу vládl Emil Škoda, žádné velké sociální změny, krom výše uvedených fondů se ve *Škodovce* nekonaly. Škoda věřil pouze v pokrok a jakékoli regulace a poplatky nesnášel. Vystupoval i proti krácení pracovní doby. Prvomájové oslavy striktně zakazoval, zúčastnivší se zaměstnance klidně vyhodil. Místo toho dělníky sám „uplácel“, když nechal uspořádat na svoje narozeniny pohoštění s hojným pitím piva. Když hrozila konfrontace, raději požadavek dělníků splnil jakoby z vlastní vůle. Velmi podobně se otázce emancipace dělnictva stavěli i Škodovi nástupci Günther a K. Škoda,

¹⁵⁶ Tamtéž, s. 79–81

¹⁵⁷ Tamtéž, s. 138

¹⁵⁸ Tamtéž, s. 106–107, 133–139

kteří častěji používali masové výluky dělníků anebo rovnou propouštění. Škodováci si průměrně přišli na mzdu dokonce vyšší než vídeňští dělníci. Životní náklady v Plzni byly ovšem také jedny z nejvyšších. Záleželo ovšem na úseku práce: ve zbrojovce byly platy např. 30 % nad průměrem, v mostovce naopak.¹⁵⁹

Karel Škoda roku 1909 přistoupil ke strategii cukru a biče ještě razantněji, když přistoupil k taktice „promyšleného žluťáctví“, neboli k odborům s přímou účastí vedoucích jednotlivých oddělení. A to pod organizací *Spolek dělníků Škodových závodů*. Právě výlučně členům *Spolku dělníků* poskytovalo vedení závodu jakékoli benefity. Jedním z takových byla právě i výstavba Karlova nebo podobné kolonie na Orlíku u Třemošné. Dalším pak založení fondu Karla Škody v roce 1916. Šlo ovšem o chabý pokus proti nespokojeným pracujícím. Ti, zdecimováni špatným zásobováním, stále častěji stávkovali za lepší podmínky. Roli hráli i politické důvody, jak bylo uvedeno výše. Žluťácký spolek sice nabízel za režijní ceny otop i potraviny, ale nespokojených dělníků už bylo příliš. Do toho v Rusku proběhla revoluce, a především ta bolševická sloužila jako zdroj vzdoru proti Habsburské nadvládě nad monarchií potažmo i samotné *Škodovce*.¹⁶⁰

Po výbuchu bolevecké muničky začali dělníci práci bojkotovat s požadavky na rozsáhlé sociální reformy. Ty se staly skutečností v srpnu 1917. Stanovovaly pracovní den na 8 hodin (a max. 4 hodiny přesčasu), čímž zavedly klasický třisměnný provoz (pokud to úsek práce vyžadoval). Dále určovaly přesnou týdenní mzdu, příplatky za práci o svátcích a nedělích atd. V neposlední řadě šlo o zlepšení výživy a na závěr povolení důvěrnických sborů, do kterého byli zvoleni skuteční zástupci dělníků a nikoli „žluťáci“. Škodováci, kteří svoji práci, často násilně vynucovanou, pomohli Habsburskému impériu udržet se ve válce po celé 4 roky, přeci jen na konci vzpourami a stávkami pomohli válečnému tažení ukončit.¹⁶¹

Vznik republiky vnesl v oblasti sociální politiky do života společnosti rozsáhlé změny. V roce 1919 byla uzákoněna osmihodinová denní pracovní doba, jako v jednom z prvních států na světě. Začátkem 20 let byly uzákoněny dovolené. Bylo zavedeno i invalidní a starobní pojištění pro dělníky. Organizovanost v odborech byla rozsáhlá, bylo v nich asi 50 % dělníků a 40 % ostatních zaměstnanců. Ženám a mladistvým

¹⁵⁹ Tamtéž, s. 143–146, 218–222, 296

¹⁶⁰ Tamtéž, s. 301–303, 307, 381, 386–387

¹⁶¹ Tamtéž, s. 387–401

do 16 let byla zakázána noční práce. Nedělní klid měl ze zákona trvat 32 hodin v kuse. Ženy taktéž dostávaly podporu před a po porodu. Všechna tato opatření se pochopitelně týkala i *Škodovky*, u které se volalo po socializaci podniku, jak již bylo řečeno. Rozvíjelo se družstevní hnutí na vesnici i ve městech. Postupně klesala nezaměstnanost. Nejnižší byla na počátku roku 1929. Od vypuknutí světové hospodářské krize prudce narostla, klesat začala až před druhou světovou válkou, nicméně v ČSR již existovala podpora v nezaměstnanosti. Stát taktéž mohutně přispíval k bytové výstavbě, podobně i velcí zaměstnavatelé. Celková životní úroveň obyvatelstva na konci 30. let byla značně vyšší než po skončení Velké války.¹⁶²

Vstup francouzského kapitálu změnil situaci dělníků taktéž, jak už bylo částečně uvedeno. Francouzi s sebou přinesli nový účetní systém. Jinak se jejich vedení, jak vzpomínal jeden pamětník pro Karlického,¹⁶³ vyznačovalo tvrdým, ne-úchylným sledováním vytyčeného cíle – tj. zajištění rentability výroby. Jejich administrativa ovládla postupně celý závod, a to pod vedením Christophera Rochettea (nastoupil na jaře 1920). Přesto si dělníci v roce 1921 vymohli novou kolektivní smlouvu, ve které se domohli navýšení mezd i drahotních příplatků, dále osmidenní dovolenou a vánoční příplatek. Ovšem další rok, kdy klesly ceny životních potřeb, vedení smlouvu vypovědělo. Navíc kvůli úbytku objednávek průmysl po celé zemi propouštěl své zaměstnance, těm ponechaným zase chtěl snížit mzdu i další přídatky (na děti apod.). V roce 1922 na jaře situace vyvrcholila masivními stávkami. 19. května proběhla generální stávka pražských kovodělníků, které se zúčastnilo asi 100 tisíc lidí. Zcela zamezit snížení mezd se jim nepodařilo, ale platy se snížily místo 25 % o 8–10 %. Nicméně další snížení následovalo ve *Škodovce* na podzim, tentokrát však v dohodě se zaměstnanci.¹⁶⁴

Rozmach koncernu přinesl rekordní zaměstnanost, překonanou až za druhé světové války. V r. 1928 zde pracovalo 32 tisíc zaměstnanců, o rok později dokonce 38 tisíc. Pak již následovalo propouštění, silně kritizované tehdejší levicí. Reakcí vedení podniku (konkrétně Loevensteina), bylo vymanění 50 tisíc pro nejhůře postižené propuštěním, což byli většinou nekvalifikovaní dělníci. Ponechání – kvalifikovaní naopak často dostali přidáno. Snížil se také podíl úředníků a dělníků. Loevenstein si dokonce v roce 1931 dokonce sám zmrazil veškerý příjem, čehož následovali i další vysocí

¹⁶² SLÁDEK, Z. *Bilance hospodářství první republiky*, in LACINA, PÁTEK, 1995, s. 185–186, JAKUBEC, I., EFMERTOVÁ, M., SZOBI, P., ŠTEMBERK, J., 2008, s. 182–185

¹⁶³ KARLICKÝ, 1999, s. 27

¹⁶⁴ Tamtéž, s. 38–39

úředníci. Čin v té době nevídaný. Na protest proti propouštění vystoupil ze správní rady Luděk Pik. 23. března přijala porada dělnických důvěrníků koncernu rezoluci požadující zkrácení pracovního týdne na 40 hodin a odchod do důchodu stanovovala na 60 let. Přijata nebyla. Zaměstnanci ovšem pouze hodinu výstražně stávkovali, do větších akcí se nepouštěli. V ČSR sílí komunisté i národní socialisté v závodě neměli přílišný vliv, ten si udržovala sociální demokracie, především její umírněné křídlo.¹⁶⁵

Následná hospodářská konjunktura podpořená zbrojením přinesla krom nábory zaměstnanců do závodu nutnost pracovní dobu prodloužit kvůli potřebě urychlené výroby vojenského materiálu. V květnu 1938 dokonce Hromádka domluvil na jednání s generálem Čížkem tajnou dohodu s 1,5letou platností o překračování maximální přípustné pracovní doby kvůli bezpečnosti státu. Hromádka také konstatoval, že všichni pracující jsou oddáni státu a jsou připraveni pracovat na odporu proti Němcům. Trvání dohody přerušila Mnichovská dohoda a následná okupace. Po obou událostech řešil podnik nedostatek pracovních sil, daným změnou národnosti obyvatel odstoupených území na Plzeňsku, resp. protižidovskou restriktivní politikou.¹⁶⁶

4. Pestré večery

Jak vyplývá z minulé kapitoly, politika cukru a biče vůči zaměstnancům *Škodovky* (jakožto i dalších továren) nebyla nic nového. Platilo to za monarchie, během První světové války i během První republiky. Nacistický okupační režim tuto politiku dále rozvinul. „Bič“ představoval v tomto případě nasazování agentů gestapa, špiclování a snahy vytvořit síť udavačů mezi zaměstnanci samotnými. Mezi pracujícími totiž bylo mnoho levicově smýšlejících lidí, často podporovatelů komunistického hnutí, *Škodovku* nevyjímaje. V továrně se ihned utvořila ilegální komunistická organizace, která vydávala ilegální časopis *Škodovák*. Ten urgoval zaměstnance, aby se spojili proti německému útlaku a požadavkům. Např. 1. května 1940 v něm čtenáři našli tuto výzvu: „*Budeme upevňovat denně svou jednotu..., budeme celému národu příkladem jednoty a boje proti okupantům za jejich vypuzení ze země; tento boj povedeme denně proti všem útokům, za spravedlivé požadavky naše i celého národa... Budeme posilovat sebevědomí všeho lidu, aby věřil především ve vlastní síly a ve vlastní boj.*“¹⁶⁷

¹⁶⁵ Tamtéž, s. 89, 115–116, 130

¹⁶⁶ KARLICKÝ, 1999, s. 242, 274

¹⁶⁷ Kronika Škodových závodů 1918 až 1945, SOA Plzeň, s. 40 in JÍŠA, 1969, s. 226–228

Podzemní komunistická skupina ve *Škodovce*, i přes několik zásahů gestapa do její struktury, především po skonu R. Heydricha, vydržela až do konce války. Z 500členného transportu do Buchenwaldu, vypraveným plzeňským gestapem na konci léta byla značná část právě dělníků ze *Škodovky*. To samé platí o dalším z března 1944. Těsně před vypuknutím války se Sovětským svazem dokonce napomohla ilegální skupina rychlému vypravení poslední objednávky právě do SSSR. Dále se zde hojně rozšiřovalo heslo PP – „Pracuj pomalu“. Obvyklými se staly i výše zmíněné sabotáže, největší z nich uskutečnila skupina Josefa Hrdličky (ten byl v ilegalitě i za 1. sv. války, za První republiky taktéž ostře vystupoval za komunistické myšlenky), když v malé kovárně schválně nechali rozšířit požár. Ing. Jiří Najman z oddělení zapalovačů dokonce nechal ve své dílně chvíli vyrábět rozbušky pro účely sabotážníků.¹⁶⁸

Politika cukru představovala blahosklonná sociální politika vůči dělníkům, která kopírovala nebo i rozšiřovala všeobecné výhody dělnictva během Protektorátu. Ať už šlo o slevy na vstupenky do divadel, kin a dalších kulturních institucí, účast na *Zotavovací akci Reinharda Heydricha*¹⁶⁹ nebo vyhrávání dělníkům během pracovních přestávek.¹⁷⁰ Pro širší kontext je možné uvést ještě nabídku sportovního vyžití pro pracující.¹⁷¹ Zodpovídalo za to *Závodní sportovní sdružení Škoda Plzeň*, které uspořádávalo různé turnaje a klání (dokonce i soutěž v atletice žen, což nebylo v té době obvyklé). *Škodovka* pořádala vlastní soutěže ve fotbale, stolním tenisu, házené, odbíjené, lehké atletice, plavání, kuželkách, lukostřelbě, košíkové nebo třeba šachové turnaje. V zimě dokonce i zápasy v ledním hokeji. Fotbalový tým do soutěže tehdy přihlásilo téměř každé oddělení. *Závodní sportovní sdružení* na sklonku roku 1943 zařadilo do svého repertoáru i dramatický kroužek. Zároveň v této době rozhodlo sportovní sdružení o uspořádání sportovního *Pestrého večera*, o tomto viz dále.

Nepříliš obvyklým úplatkem plzeňského závodu vůči svým zaměstnancům však byly kulturní pořady, pořádané pod názvem „*Pestré večery*“ neboli „*Bunten Abenden*“, jak zněl název v němčině. Byť se podobné akce konaly i v jiných velkých továrnách, nejspíš nikde nedosáhly takového rozsahu. Začátek tohoto programu se datuje na podzim 1942,

¹⁶⁸ JÍŠA, 1969, s. 228–230

¹⁶⁹ Velká souhrnná zpráva o *Zotavovací akci* např. viz *Národní politika*, 1. 5. 1943, ročník 5, č. v. 118, s. 3

¹⁷⁰ O takové návštěvě ve *Škodovce* pojednává např. článek viz *Národní politika*, 6. 10. 1944, ročník 6, č. v. 271, s. 3

¹⁷¹ Zprávy o činnosti podnikové tělovýchovy. Státní oblastní archiv v Plzni, pobočka Klášter (dále jen SOA v Plzni), sekce *Škodovy závody – Generální ředitelství Praha* dále jen (GŘSZ), fond 120 (nezpracováno)

tedy již po úmrtí Reinharda Heydricha. Nicméně dá se předpokládat, že jejich uskutečňování mohla mít původ právě v Heydrichových reformách a restrukturalizaci moci v Protektorátu.

4.1. Oddělení propagace

Za produkcí *Pestrých večerů* stálo v rámci podniku *Oddělení propagace*, jehož historii je třeba ve stručnosti nastínit. Propagací se začal zabývat po první světové válce dr. Loevenstein, který jako první ve *Škodovce* pochopil důležitost reklamy (oba Škodové se domnívali, že reklama je jen pro malé a nesolidní podnikatele). V roce 1924 tak zakládá *Národohospodářský referát*, který v podstatě řídí marketing, a to pod vedením Františkem Sátorou. Rozvíjí se novinová a časopisová inzerce, natáčejí se propagační filmy, začínají se shromažďovat informace o koncernu k využití při zintenzivňování zahraničního obchodu. v roce 1927 byl vytvořen úsek *Reprezentace, propagace a zařízení pro zaměstnané*, který se staral o návštěvy závodu, vyhodnocoval cestovní (především zahraniční) zprávy zaměstnanců, jednal s úřady, prováděl kontroly v dílnách a staral se o přípravu zahraničních zástupců a propagaci výrobků. Dále byla oddělení podřízena závodní knihovna nebo fotografování výrobků.¹⁷²

Vedení rychle pochopilo důležitost těchto aktivit, a tak spojilo v roce 1928 dvě výše uvedená oddělení do jiného – a sice *Tiskového a informačního oddělení* při Generálním ředitelství v Praze – pod vedením JUDr. a PhDr. Josefa Jana Svátka, čerstvě propuštěného z vězení po takzvané „benzínové aféře“, ve které vzal celou vinu na sebe, načež byl omilostněn prezidentem Masarykem. Svátek zde vydržel až do konce války, kdy odešel do důchodu. Právě on položil základy moderní propagace založené na dobrých vztazích veřejnosti k činnostem *Škodovky*. Dobré vztahy s redaktory významných periodik udržoval sice i za pomoci peněz, nicméně tím dostal inzerci výrobků do nejserióznějších domácích i zahraničních novin a časopisů, například do *Manchester Guardian*. Taktéž rozšířil výrobu propagačních krátkometrážních filmů (první byl pořízen již r. 1920), které zachycovaly provoz v tehdejších dílnách, stavbu nového sídliště u továrny v Dubnici nebo různé významné návštěvy. Některé z filmů byly dokonce zařazeny do veřejné produkce v kinech, ostatní sloužily jen pro návštěvníky podniku.¹⁷³

¹⁷² KARLICKÝ, 1999, s. 455

¹⁷³ Tamtéž, s. 455–456

Od roku 1928 vydávalo oddělení taktéž komerčně-technický obrázkový měsíčník *Revue Škoda* s pětijazyčným popisem jednotlivých výrobků. Později přibyl ryze technický čtvrtletník *Technické zprávy* ve třech jazykových mutacích. Sám vedoucí Svátek v předválečné době psal důležité zprávy, reagující na politické ovzduší, jimiž zamezoval jakýmkoliv skandálům či soudním sporům. Tou dobou zde pracovalo přes 20 zaměstnanců. Jejich počet se během Protektorátu zvýšil, jelikož jsem byli zařazeni někteří pracovníci, kterým hrozilo nebezpečí nuceného nasazení do Německa.¹⁷⁴

Revue Škoda skončilo v roce 1940. To se již odbor jmenoval oficiálně *Oddělení tisku, informací a propagace* (TIP). V době války chtěli Němci začít s vydáváním vnitropodnikového periodika pro samotné dělníky, což jim ovšem dr. Svátek neustále mařil. Pro dělníky tak vycházel jen zmíněný ilegální *Škodovák*, odnož plzeňské komunistické *Pravdy*, který už i před válkou útočil na vedení podniku a poměry v dílnách. V čem naopak Svátek s Němci spolupracoval bylo zařazování *Škodovky* do propagačních akcí celého holdingu Hermana Göringa. Za války se oddělení zaměřovalo na nábor pracovních sil, dále na apely za zvyšování pracovních výkonů a před koncem války také na oficiální děkovné zprávy za úsilí při odstraňování škod způsobených nálety.¹⁷⁵

V poslední řadě je třeba uvést jméno Václava Forsta, jenž měl na starosti právě *Pestré večery*. Forst byl plzeňským ředitelem propagace v rámci TIP. Právě díky němu, respektive jeho deníku, mohla tato práce vzniknout. Lepil si do něj totiž programy jednotlivých *Pestrých večerů* a taktéž fotografie obdržené přímo od jednotlivých vystupujících, a to většinou s věnováním přímo jeho osobě.

Důležité je zde si položit otázku, proč a z jakého důvodu vůbec tento pořad pro *Škodováky* vznikl. Bohužel v archivu se o těchto příčinách žádný dokument nezmiňuje. Nicméně z průběhu války a ze zpráv z dobového tisku lze některé příčiny dovodit. Za prvé význam *Škodovky* neustále narůstal, a tak bylo zapotřebí udržet vysokou pracovní morálku. Utužení morálky mělo být pravděpodobně oním hlavním důvodem, alespoň to vyplývá z článku¹⁷⁶ v *Lidových novinách* z května 1943, který shrnuje první sezónu *Pestrých večerů*. O jejich budoucím konání prý mezi dělníky a úředníky kolovala fáma, jež uváděla, že „[...] *kaleidoskop podívané a poslechu má*

¹⁷⁴ Tamtéž, s. 456–457

¹⁷⁵ Tamtéž, s. 457

¹⁷⁶ *Lidové noviny*, 4. 5. 1943, ročník 51, č. v. 120, s. 7, fotopříloha, č. 1

vážný úmysl shromážďovat škodovské osazenstvo ke každosobotním vyražením.“¹⁷⁷ Dále se zde psalo následující: „Sobotní večery, milí Škodováče, říkal rozhlas, jsou proto, aby ses po týdenní námaze u kovadliny, soustruhu či v jiných ceších dostal do veselé nálady. Máš přece dost starostí celý týden, abys pořídil řádně dílo. Tak se tu posad', nestojí to nic.“¹⁷⁸ Za druhé již od roku 1942 uspořádávala NOÚZ, resp. přímo RZŽ zájezdy umělců¹⁷⁹ do velkých měst i přímo do továren, kde hrály dělníkům třeba o přestávkách nebo po práci. Škodováci například – konkrétně recitační soubor učňů – zpestřili jeden takový zájezd do Brna.¹⁸⁰ *Pestré večery* tak mohly být jakýsi „další stupeň“ takové zábavy.

4.2. Průběh večerů

Jak již bylo zmíněno, pořádání *Pestrých večerů* započalo na podzim 1942. Ovšem už 25. dubna t.r. se v hlavní jídelně *Škodových závodů* konal „Jarní zábavný koncert“¹⁸¹ pod hlavičkou *Hudebního sdružení zaměstnanců*. Ten můžeme označit za první vlastovku, byť se oficiálně nejmenoval *Pestrý večer*. Tento název nesl až program z 12. září.¹⁸² Z první sezóny *Pestrých večerů* konaných po 9 měsíců od září do května 1943 (konkrétně 8. května byl poslední) se nedochovalo mnoho konkrétních programů. Z podzimu bylo mezi archiváliemi jen 6 programů, z celého jara 1943 žádný.¹⁸³ Nejspíš se buď vůbec nedochovaly nebo se je zatím nepodařilo objevit v nezpracovaných dokumentech. Obsazení aspoň některých lze dovodit z tehdejšího tisku, povětšinou z oficiálního deníku NOÚZ *Národní práce* – odtud se zachoval (asi částečný) program úplně prvního *Pestrého večera*.¹⁸⁴ K tomu je k dispozici dopis¹⁸⁵ shrnující celý průběh prvního ročníku od ředitele oddělení *Gefolgschaft*¹⁸⁶ Thiemanna generálnímu řediteli

¹⁷⁷ tamtéž

¹⁷⁸ tamtéž

¹⁷⁹ Série *Umělci dělníkům*, viz např. *Pestrý týden*, 28. 9. 1940, Grafické umělecké závody V. Neubert a synové, ročník 15, č. v. 39, s. 10 nebo *Venkov*, 12. 12. 1942, Tiskařské a vydavatelské družstvo rolnické, ročník 37, č. v. 295, s. 4

¹⁸⁰ Viz *Moravská orlice*, 14. 4. 1940, Pištělák, B., ročník 78, č. v. 87, s. 11

¹⁸¹ Pozvánka, 16. 4. 1942, SOA v Plzni, GŘŠZ, fond 120 (nezpracováno), fotopříloha č. 2

¹⁸² Pozvánka, nedatováno, SOA v Plzni, GŘŠZ, fond 120 (nezpracováno), fotopříloha č. 3

¹⁸³ Pozvánky pro rok 1942, nedatováno, SOA v Plzni, GŘŠZ, fond 120 (nezpracováno)

¹⁸⁴ Viz podkapitola *Výběr účinkujících na Pestrých večerech*

¹⁸⁵ Dopis Thiemanna Vamberskému. Státní oblastní archiv v Plzni, pobočka Klášter, fond *Škodovy závody* – *Generální ředitelství Praha*, nezařazeno, fotopřílohy č. 4–6

¹⁸⁶ *Gefolgschaft* = poslušnost, oddanost, věrnost, tudíž jakési „oddělení oddanosti/poslušnosti“.

V archiváliích týkajících se sportovních soutěží *Škodových závodů*, které jsou v němčině i češtině, není v české verzi žádný ekvivalent. Ani na internetu se nedá najít k heslu *Gefolgschaft abteilung* (oddělení) nic podrobnějšího. Možná tedy toto oddělení existovalo jen ve *Škodovce*, ale jde pouze o domněnku.

Vamberskému z 12. května, kde jsou k nalezení informace, které o dalších sezonách chybí.

Z dopisu Vamberskému je každopádně zřejmé, že se celkem v 1. sezonně uskutečnilo 32 Pestrých večerů (všechny v Hlavní jídelně), 20 pořádaných RZŽ, kde vystupovali spíše plzeňští umělci nebo přímo zaměstnanci *Škodovky*, 12 pak uspořádala přímo NOÚZ. Dále se v dopise autor rozepsal o účasti, která zpočátku nepřesahovala 150 až 200 návštěvníků. Dokonce je někteří prý přímo bojkotovali.¹⁸⁷ Nicméně po zjištění, že akce slouží doopravdy jen k jejich obveselení ve volném čase a že se po nich nic dalšího nevyžaduje, se postupně začalo publikum zvětšovat, a to až do té míry, že musel být zaveden systém proporcionálního rozdělování vstupenek mezi jednotlivé dílny, pracoviště a kanceláře skrz jejich vedoucí. Kvůli bezpečnosti byla stanovena maximální kapacita na 1 200 lidí, přičemž u vchodu byla striktně prováděna kontrola vstupenek, aby se dovnitř nedostal nikdo navíc.

Vstupenka navíc sloužila i jako poukázka na nákup občerstvení. To probíhalo formou bufetu, kde si mohl návštěvník vybrat a zakoupit některé jídlo z nabídky. V té byly různé obložené chleby, saláty nebo moučníky. Jelikož si lidé zpočátku nosili dokonce nádoby na jídlo s sebou, muselo být zavedeno omezení na 1 porci za večer. Nápojový lístek obsahoval minerální vodu, limonádu a od ledna 1943 i pivo. Na jubilejním večeru 8. března 1943 se prodávalo navíc ještě ovocné víno a zmrzlina. Přestože si Thiemann Vamberskému pochvaloval, že návštěvníci se i díky zlepšujícímu se programu chovají čím dál disciplinovaněji, přesto má pocit, že někteří tam chodí právě a jen kvůli občerstvení.

I přes mnohé technické problémy měl program kvalitativně vzestupnou tendenci, dařilo se totiž tyto potíže odstraňovat. Na prvních několika představeních neexistovalo pořádné podium, takže přední část orchestru seděla skoro u diváků. To se napravilo po zmíněných říjnových koncertech. Nově bylo pro vystupující k dispozici 65m² podium se 2 šatnami a veškerým osvětlením a náležitým technickým zázemím. Celé bylo laděné do modro-žlutých barev se znakem *Škodových závodů* vyobrazeným jako reliéf na stěně za pódiem. Na stěnách visely obrazy s římskými mytologickými výjevy.

¹⁸⁷ Podobná slova lze najít v zmiňovaném článku v *Lidových novinách*, který se věnoval právě 1. sezonně PV, viz *Lidové noviny*, 4. 5. 1943, ročník 51, č. v. 120, s. 7

V pauzách programu, před ním a někdy i jako jeho doprovod vystupoval některý ze závodních orchestrů – smyčcový nebo dechový (později se přidal i jazzový). Orchestrům bylo před začátkem celého cyklu vedením závodu zakoupeno piano *Petroff* v hodnotě 24 100 protektorátních Korun (K) a také cca 60 stolečků na noty. Při oslavě dvouletého výročí od vzniku první Škodovské kapely 17. dubna 1943 byla celá polovina programu zasvěcena právě vlastním hudebním tělesům. Muzikanti měli mít původně stejnokroj, nicméně se nepodařilo sehnat příslušný počet odběrných lístků, takže museli dál účinkovat ve vlastním oblečení.

Na konci dopisu Thiemann vysvětluje rozhodnutí V. Forsta udělat v programu tříměsíční letní pauzu kvůli nadměrným teplotám v jídelně, jelikož okna musela zůstat zatemněna. Forst slovy Thiemanna ovšem zároveň upozorňuje na příslib pokračování celého cyklu zase na podzim. Na samém konci je ještě finanční shrnutí prvního ročníku. Z celkových 87 190 k šlo 55 190 k RZŽ za jimi pořádaných 20 večerů. Zbývajících 32 tisíc putovalo NOÚZ za její 3 produkce¹⁸⁸ z podzimu 1942. Zbývajících 9 nebylo do té doby vyúčtováno. Z toho si lze vyvodit kolik tyto večery stály – roční plat dělníka ve *Škodovce* se v té samé době pohyboval přibližně mezi 2 300 k u pomocných sil (učňové měli ještě výrazně méně) až po částky mezi 20–30 tisíci k u mistrů.¹⁸⁹

11. září 1943 byla zahájena 2. sezóna *Pestrých večerů*, ze které se dochovaly otištěné programy úplně všechny.¹⁹⁰ Ty byly psány v české i německé verzi na psacím stroji na různobarevný papír velikosti A5.¹⁹¹ Byly zde stručně vypsány nejdůležitější informace: čas zahájení, jména vystupujících a konferenciéra, doprovodný orchestr, informace ohledně podávání večere a rozdělení lístků mezi pracující. Na závěr sdělení, že bez vstupenky nebude nikdo vpuštěn, a razítko s podpisem jednoho ze zaměstnanců oddělení propagace. Od ledna 1944 přibyl ještě příkaz zakazující vstup dětem do 14 let, v březnu t. r. byl změněn zákaz na mladistvé do 16 let. Varování před neoprávněným vstupem doplnilo sousloví „*policejně zakázán*“.

Počáteční tři měsíce druhého cyklu byly vstupenky rozdělovány rovnoměrně mezi všechna pracoviště (stejně jako v minulé sezóně) vedoucími jednotlivých oddělení nebo

¹⁸⁸ Viz podkapitola *Výběr účinkujících na Pestrých večerech*

¹⁸⁹ Platové tabulky z roku 1943, přesněji nedatováno, SOA v Plzni, GŘSZ, fond 220

¹⁹⁰ Pozvánky v deníku Ing. Forsta, 6. 9. 1943 – 15. 5. 1944, SOA v Plzni, GŘSZ, nezařazeno; Pozvánky, 4. 1. 1944–3. 5. 1944 tamtéž, fond 120 (nezpracováno) – poznámka autora: z jara 1944 se dochovaly jak ve Forstově deníku, tak ve fondu 120 (číslo zatím není pevně určeno), zde ovšem chyběly 2 poslední.

¹⁹¹ Krom speciálních večerů, viz další podkapitola *Výběr speciálních večerů*. Ukázka programů viz fotopřílohy 7 (z podzimu 1943) a 8 (z jara 1944)

závodními důvěrníky úřednickými i dělnickými. Od 12. prosince počínaje byly vstupenky přidělovány závodními výbory jen několika daným pracovištím, která se pravidelně střídala. Pro představu právě 12. prosince¹⁹² dostali lístky dělníci z vřetenové lisovny, zápusťárny, opravny děl a kotlární, zatímco z úředníků se zúčastnili zaměstnanci kanceláří přesné mechaniky, zaměřovačů, konstrukce lodních děl a opravny děl. Další týden¹⁹³ přišli na řadu dělníci z pouhých dvou pracovišť – elektrotechniky Doudlevice a tamější dělovky – jelikož obě měla nadprůměrný počet zaměstnanců v rámci závodu. Stejní zaměstnanci jako 12., respektive 19. prosince se pak dostali na „běžný“ *Pestrý večer* opět hned dva víkendy po sobě, a to 29. dubna¹⁹⁴, potažmo 6. května¹⁹⁵ 1944. Proporční systém rozdělování vstupenek mezi všechna oddělení byl nadále aplikován pouze u speciálních a jubilejních programů.¹⁹⁶

Ve druhé sezóně proběhlo 33 *Pestrých večerů*, 15 na podzim 1943 a 18 během prvních měsíců následujícího roku, z nichž poslední se konal 20. května. Všechna představení byla číslována, na rozdíl od předchozího ročníku. Jednou byl pořad odložen o jeden týden (z 12. března na 19., bez udání důvodu). Pět pořadů bylo pod záštitou samotného závodu, z nichž byly tři koncerty Škodovického orchestru a dva pod názvem *Škodováci Škodovákům*, kde vystupovali sami zaměstnanci (konkrétně 9. října 1943 a 23. dubna 1944). 16. ledna téhož roku průběh zajišťovalo (pouze jedinkrát) *Závodní sportovní sdružení*, zbytek večerů (27) organizovala NOÚZ. Od září do konce listopadu vystoupení začínala v sobotu ve 20:00 (stejně jako na podzim 1942), načež se den i čas změnil na neděli od 17:00, což výjimkami speciální večerů vydrželo do konce února 1944. Poté se na čtyři víkendy posunul čas na 17:30 a další čtyři na sobotu od 7 hodin večer. Mimo jiné během této sezóny dvakrát vystoupil tehdy velice populární R. A. Dvorský se svým orchestrem *Melody Boys* a sólistkou Zdenou Vincíkovou. Na prvních dvou pozvánkách chybí jména účinkujících, nicméně někteří jdou rozpoznat z podpisů ve Forstově deníku, byť mnohé podpisy jsou naprosto nečitelné. Pozvánky se tento cyklus nedržely jednotného formátu, byť nadále existovaly v obou jazycích. Krom předchozí velikosti A5¹⁹⁷ se vyskytly i pozvánky na jediném archu velikosti A4,

¹⁹² Pozvánka v deníku Ing. Forsta, 9. 12. 1943, SOA v Plzni, GRŠZ, nezařazeno, fotopříloha č. 9

¹⁹³ Pozvánka v deníku Ing. Forsta, 16. 12. 1943, SOA v Plzni, GRŠZ, nezařazeno, fotopříloha č. 10

¹⁹⁴ Pozvánka v deníku Ing. Forsta, 25. 4. 1944, SOA v Plzni, GRŠZ, nezařazeno, fotopříloha č. 11

¹⁹⁵ Pozvánka v deníku Ing. Forsta, 3. 5. 1944, SOA v Plzni, GRŠZ, nezařazeno, fotopříloha č. 12

¹⁹⁶ Např. pozvánka, 28. 2. 1944, SOA v Plzni, GRŠZ, fond 120 (nezpracováno), fotopříloha č. 13

¹⁹⁷ Např. viz fotopřílohy č. 9 či 10

kde byly jak česká, tak německá verze – a to někdy zvlášť¹⁹⁸ (dvě oddělené části) a někdy kombinovaně¹⁹⁹ (např. pozvánka na symfonický koncert).

Poslední sezóna²⁰⁰ – tedy ta 1944/1945 – zahrnovala 39 PV. Dala by se rozdělit do dvou období dle podoby a formy jednotlivých večerů. První bylo od 16. září 1944, kdy se cyklus znovu rozběhl po letní přestávce, do 10. února následujícího roku, tj. PV č. 1 až č. 20. Tyto pořady shodně začínaly v 19:30 (večeře se podávaly jen do 19 hodin), podobně jako v minulém ročníku se vystupující večer, co večer měnili, stejně jako se střídali konferenciéři a doprovodné ansámby. Počínaje sobotou 17. února 1945 se program²⁰¹ opakoval vždy i v neděli ve stejný čas, což bylo zmíněno i v kratičkém článku²⁰² v *Národní práci* z 24. t. m. V neděli 18. března²⁰³ pořad proběhl dokonce dvakrát (začátky ve 14:30 a 19 hodin). Na Velikonoce²⁰⁴ se opakoval ještě na Velikonoční pondělí (2. dubna 1945). Program byl zdvojen až do úplně posledního víkendu 14. a 15. dubna t. r., kdy se *Pestré večery* uskutečnily definitivně naposledy. Představení byla dublovaná kvůli jejich úspěchu a zájmu diváctva o ně. Navíc šlo o pořady, o kterých se dá říct, že byly „speciální“.²⁰⁵ Pouhých deset dní po posledním PV byla *Škodovka* značně rozbombardována, čímž víceméně skončil až do kapitulace Německa její provoz, pracovalo se hlavně na odklízecích pracích. Při zmíněném bombardování byla zničena i jídelna, ve které se *Pestré večery* konaly. Nicméně za definitivní tečku (z kulturního hlediska) za provozem závodu během války se dají považovat dvě pietní akce²⁰⁶ z 1. a 15. listopadu 1945, na nichž proběhla tryzna za mrtvé Škodováky, jenž zahynuli během války v koncentračních táborech nebo při náletech na továrnu.

4.2.1. Výběr speciálních Pestrých večerů

Speciálními večery se zde rozumí takové, které se programem či něčím jiným (zmíněným vínem po Novém roce) vymykaly těm běžným. Ve výše rozebraném dopise GŘ Vamberskému Thiemann naráží na dva jubilejní PV na jaře 1943 – jeden

¹⁹⁸ Např. viz fotopříloha č. 14

¹⁹⁹ Např. viz fotopříloha č. 13

²⁰⁰ Pozvánky v deníku Ing. Forsta, 12. 9. 1944 – 10. 4. 1945, SOA v Plzni, GŘŠZ, nezařazeno

²⁰¹ Viz fotopříloha č. 15

²⁰² *Národní práce*, 24. 2. 1945, *Národní práce*, tiskařské a vydavatelské podniky, s.r.o., ročník 7, č. v. 47, s. 3

²⁰³ Viz fotopříloha č. 16

²⁰⁴ Viz fotopříloha č. 17

²⁰⁵ Více o nich v následující podkapitole *Výběr speciálních večerů*

²⁰⁶ Pozvánka, nedatováno (1945), SOA v Plzni, GŘŠZ, fond 120 (nezpracováno), fotopříloha č. 18

„rozlučkový“ v květnu a jeden na oslavu jubilea závodní kapely v březnu. Výjimečné svým obsazením byly však už ty PV, z nichž se dochoval program v roce 1942, respektive 5 ze 6 z nich. Podrobněji jsou účinkující těchto pořadů představeni v podkapitole *Výběr hostů*, ve stručnosti nicméně šlo o nejprve o trojici opakovaného koncertu RZŽ a poté o program složený z „předních pražských umělců“, který byl jedenkrát zopakován.

Další čtyři PV, které se sem řadí jsou symfonické koncerty závodního dechového a smyčcového koncertu pod vedením kapelníka J. Knirsche²⁰⁷. Jejich data jsou 23. října 1943, 4. března, 20. května a 2. prosince 1944. První neměl program přesněji specifikovaný, na dalších dvou²⁰⁸ se hrály árie a úryvky děl především nejvýznamnějších českých a německých skladatelů: Dvořáka, Smetany, R. Wagnera, Mozarta, Beethovena, Strausse nebo Schuberta. Během posledního měla premiéru skladba „*Pět koncertních valčíků*“ od plzeňského skladatele profesora Josefa Bartovského, který si koncert sám oddirigoval.²⁰⁹

Speciální průběh měl i takzvaný novoroční *Pestrý večer* pořádaný 8. ledna 1944, kde se dle pozvánky²¹⁰ podávala studená i teplá jídla (otázka ovšem zůstává, jestli v nějakém větším rozsahu než obvykle) a zároveň mohl účastník proti vstupence obdržet 1/8 litru červeného vína na přípitek. Víno v té době už v Protektorátu nebylo běžně k dostání, přidělový systém ho ani nezahrnoval.²¹¹ K poslechu hrál 18členný populární ansámbl Bobka Bryena střídavě se závodním dechovým orchestrem J. Knirsche.

Na večeru konaném *Závodním sportovním sdružením* se program,²¹² který vyplnili svými (nejen) sportovními výstupy sami zaměstnanci *Škodovky*, lišil od ostatních nejvíce. Diváci se mohli bavit např. zápasem řecko-římským, soubojem v jiu-jitsu, utkáním ve stolním tenise, gymnastickou, cyklistickou, vzpěračskou či magickou show nebo šermířským a boxerským duelem. Jako doprovod zde zahrál závodní jazzový orchestr dirigenta Baboráka.

Sportovní vystoupení se sporadicky objevovala i během PV „ryze kulturních“ v podobě tance či akrobacie. Více do sportu, než do umění spadají estonští akrobaté

²⁰⁷ Škodovák, ale více informací o něm není k dispozici

²⁰⁸ Jeden z nich viz fotopříloha č. 13

²⁰⁹ Podrobnější informace na Wikipedii [online], dostupné z https://cs.wikipedia.org/wiki/Josef_Bartovsk%C3%BD [cit. 2024-04-10]

²¹⁰ Viz fotopříloha č. 19

²¹¹ Více viz ŠTĚPEK, 2010

²¹² Viz fotopříloha č. 20

na kolečkových bruslích „2 Rollminds“²¹³, kteří navštívili Plzeň za účelem vlastního vystoupení hned na 2 víkendy v posledním roce války. Byli součástí speciálních večerů²¹⁴ (17. a 18. února, 24. a 25. března) s především zahraniční proveniencí – s výjimkou závodního orchestru a zpěvačky Ludmily „Lídy“ Klímové²¹⁵ a harmonikáře Františka Vyhna. ²¹⁶ Krom zmíněných bruslařů zde svoje schopnosti ukázali i jejich spoluobčané a také artisté „2 Siehvers“, italský kouzelník a iluzionista Chefalo, maďarské taneční duo Sandor a Doris (pouze v únoru) a jejich kolegyně z Říše Linda Laina, odkud přijelo i duo komiků „Overburg“. Během březnových termínů je doplnil ještě groteskní tanečník *Matson*, tria akrobatů „Patino Negri“ a žonglérů „Bremlov“ a také „arabští sourozenci 2 Denys.“²¹⁷ Původ těchto čtyř uskupení bohužel na pozvánce chybí, nalézt se se dá pouze u tria Bremlov – jedná se o žonglery z ČSR, nejdéle aktivní byl jistý Jack Bremlov.²¹⁸ Informace o zahraničních hostech nejsou bohužel s výjimkou tehdejšího celosvětově známého kouzelníka a iluzionisty Chefala²¹⁹ k dispozici.

Dokonce 10x se uskutečnil od února do dubna 1945 PV, kde náplň tvořila „operetní revue“ *U nás v Plzni*²²⁰ autorů A. Hlase a J. Přibáně. Hudbu k revue složil A. Müller, jehož 30členný ansámbl, který sám dirigoval, zde nahradil ty zavedené závodní. Tato představení se konala nejprve 2x v dělnickém kulturním domě Peklo a 8x v Městském divadle v Plzni (dnešní divadlo J. K. Tyla). Celý cyklus PV uzavřely dva koncerty R. A. Dvorského, stejně jako ve 2. sezóně se sólistkou Vincíkovou.

²¹³ Druhá varianta uvádí jako Rollwings, třetí jako Rohlerings, více podrobností nelze najít

²¹⁴ Viz fotopřílohy č. 21–22

²¹⁵ Podrobnější informace v rozhovoru s její neteří Vladkcou Dobiášovou [online], dostupné z https://prazsky.denik.cz/zpravy_region/sberatelka-vladka-dobiasova-satek-od-oldricha-noveho-jsem-protrpela-20160707.html [cit. 2024-04-15]

²¹⁶ K nalezení záznam jeho koncertu z r. 1987 [online], dostupné z https://www.youtube.com/watch?v=LkShn2l-8w&ab_channel=L.Poup%C4%9B [cit. 2024-04-10]

²¹⁷ Přesně tato formulace stojí na pozvánce, viz fotopříloha č. 22

²¹⁸ Jeho vystoupení dostupné z Youtube [online],

dostupné z https://www.youtube.com/watch?v=oJEpHJ25LY&ab_channel=JackBremlov nebo v archivu pořadu ČT *Televarieté* [online] <https://www.ceskatelevize.cz/porady/879118-televariete/27932034174/cast/923890/>, účinkoval taktéž ve filmu *Cirkus bude!* O. Lipského z r. 1954, viz Filmový přehled [online], dostupné z <https://www.filmovyprehled.cz/cs/film/396195/cirkus-bude> [vše cit. 2024-04-8]

²¹⁹ Angelo Raffaele Cefalo, známý jako Ralph Chefalo, americko-italský kouzelník, před válkou vystupoval v Itálii, Jižní Americe, USA či Austrálii, během války v Itálii a v Protektorátu. při osvobození udělal show dokonce pro americkou armádu. Byl přítelem věhlasného Harry Houdiniho. Více viz Magicpedia [online],

dostupné z <https://geniimagazine.com/wiki/index.php?title=Chefalo> [cit. 2024-04-16]

²²⁰ Revue zkomponované samotnými Škodováky. Viz *Národní práce*, 24. 2. 1945, ročník 7, č. v. 47, s. 3

4.2.2. Vliv závažných událostí a důležitých dat na program

První sezóna PV korespondovala s nacistickým postupem na východní frontě v rámci *Operace Barbarossa*, následným nezdarem u Stalingradu a sovětským obratem do protiútoků a postupného vytlačování Wehrmachtu zpět do střední Evropy. Taktéž zesilovaly nálety Spojenců na Německo. Důležitost *Škodovky* pro zbrojní průmysl celé Říše se tak podstatně zvýšila. Tento způsob „chláčení“ dělníků (a úředníků) měl zajistit poslušnou práci, jak ostatně píše i Thiemann v zmiňovaném dopisu GŘ Vamberskému, kde velmi kvitoval nárůst zájmu diváctva.

Na jaře 1944 byl přesunut PV z 12. na 19. března. Důvod uveden není.²²¹ Válečná situace ani nálety v té době továrnu nijak specificky neovlivňovaly. Nálety na *Škodovy závody*, které zasáhly i obytné čtvrti v okolí žádnou změnu pravděpodobně nevynutily. PV proběhly ve svých termínech po náletech z 22. února i 16. října 1944. 20. prosince t. r. se dokonce akce uskutečnila i přes to, že ten samý den dopoledne byl proveden úspěšný shoz bomb na některé dílny, přičemž s některými požáry hasiči bojovali celou noc. Poslední nálet následoval těsně po definitivním skončení celého cyklu.

Na výročí vzniku Československa 28. října 1944 se měl uskutečnit *Pestrý večer* s tehdejší „superstar“, komikem Vlastou Burianem.²²² Dále jeho bývalým uměleckým partnerem Daliborem Ptákem (klavírní doprovod), tenorem ND Jaroslavem „Jarkou“ Skácelem nebo Marií Mrázkovou²²³ – klavíristkou, která se více proslavila až za komunismu a dalšími vystupujícími. V pátek 27. října, tedy pouhý den před datem konání, bylo uspořádání PV „všeobecným zákazem“ znemožněno.²²⁴ Vliv na toto rozhodnutí mohly mít obavy z chování diváků kvůli potlačení Slovenského národního povstání nebo kvůli výročí vzniku samostatného Československa připadající na tento den. V. Burian²²⁵ tak vystoupil až 11. listopadu.

Rychlý postup Američanů i Sovětů v roce 1945 směrem do nitra *Třetí říše* uspil ukončení celého cyklu. Když probíhal poslední *Pestrý večer* (15.4.), již byl přijat *Košický vládní program* (5.4.), Rudá armáda čerstvě osvobodila Vídeň (13.4.) a spojenecká vojska zrovna dobývala Norimberk a chystala se vstoupit na československé území na Ašsku,

²²¹ Viz fotopříloha č. 23

²²² Viz fotopříloha č. 24

²²³ Podrobnější informace na Wikipedii [online], dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Marie_Mr%C3%A1zkov%C3%A1 [cit. 2024-04-08]

²²⁴ Viz fotopříloha č. 25

²²⁵ Zajímavé je, že když Burian, často označovaný jako kolaborant s nacisty, sháněl po válce práci, Škodováci jeho účinkování odmítli. Více viz MOHN, 2018, s. 459

tj. byla přibližně 200 km od místa konání. Jen dva dny poté (17.4.) byl bombardován plzeňský železniční uzel, tj. Hlavní a seřaďovací nádraží a obytné čtvrti v jejich okolí.²²⁶

4.3. Výběr účinkujících na Pestrých večerech

Kvůli chybějícím archiváliím ohledně prvního ročníku *Pestrých večerů* je třeba následující informace brát v rámci tohoto autorova omezení. Je možné, že někteří účinkující vystoupili víckrát nebo dříve, než je zde uvedeno. Následující statistika v této práci nepotřebuje ukázat přesný počet, kolikrát každý interpret vystoupil. Spíše má nastínit trendy, jací umělci byli převážně vybíráni, a to z několika úhlů pohledu. Jednak jestli byli angažováni spíše tehdejší „hvězdy“ nebo zcela neznámí jedinci, dále jestli šlo spíše o místní nebo třeba pražské účinkující a také jaké žánry měly u diváctva úspěch a nejčastěji se opakovaly.

V chronologii celého cyklu *Pestrých večerů* se v archivu zachovaly až záznamy z trojice koncertů RZŽ uskutečněných až v říjnu. Ovšem krátký článek v *Národní práci* z 21. září²²⁷ objasnil hned první PV, kde jako „hlavní hvězda“ vystoupil operní pěvec František Zavřel²²⁸. Dále Škodováky pobavil kouzelník Preibiš,²²⁹ pěvecký soubor Hřímaly,²³⁰ pěvkyně Stáňa Vysoká²³¹ nebo sólový virtuos V. Hájek.²³² To vše pod taktovkou orchestru kapelníka Knirsche. Dle článku byla na tento večer jídelna zcela obsazena, což ne zcela koresponduje se zprávou Vamberskému, nicméně šlo přeci jen o zcela první událost tohoto cyklu, takže určitě bylo možné.

Výše uvedené koncerty²³³ (konkrétně ze 17. 24. a 31. října) se uskutečnily za doprovodu jazzového orchestru RZŽ pod vedením V. Velhartického²³⁴ a Jindřicha Durase²³⁵ u klavíru. Zazpívali zde ve dvou blocích různé tehdejší oblíbené písně pozvání

²²⁶ Gebhart, Kuklík, 2007, s. 500, 511, 542, 548-549

²²⁷ *Národní práce*, 16. 9. 1943, ročník 5, č. v. 255, s. 2

²²⁸ Barytonista, pocházel z Moravy, v plzeňském divadle působil od r. 1932, více viz Archiv Národního divadla [online], dostupné z <http://archiv.narodni-divadlo.cz/umelec/8372> [cit. 2024-04-21]

²²⁹ Více informací není k dispozici s výjimkou zmínky v nekrologu jiného kouzelníka, více viz web Českého magického svazu [online], dostupné z <https://www.ceskmagickysvaz.cz/novinka/smutna-zprava-zemrel-ing-jan-jedlicka-stromyan> [cit. 2024-04-21]

²³⁰ Plzeňský soubor, viz Encyklopedie města Plzně [online], dostupné

z https://encyklopedie.plzen.eu/home-mup/?acc=profil_udalosti&load=1490 [cit. 2024-04-21]

²³¹ K dispozici pouze nahrávky árií v jejím podání na webu společnosti Supraphon [online], dostupné z <https://www.supraphonline.cz/umelec/424220-stanislava-vysoka> [cit. 2024-04-21]

²³² Podrobnější informace nejsou k nalezení

²³³ Viz fotopříloha č. 3

²³⁴ Podrobnější informace nejsou k nalezení

²³⁵ Podrobněji o něm v jeho nekrologu [online], dostupné z <https://vltava.rozhlas.cz/jindrich-duras-klavirista-a-pedagog-5017482> [cit. 2024-04-08]

zpěváci různého zaměření. Vystoupil zde například operní pěvec a moravský rodák Jaroslav Jaroš, tehdejší člen Městského divadla v Plzni a významná osoba meziválečné opery v Československu. Dále Lída Jírů,²³⁶ tehdejší subreta MD v Plzni a budoucí umělecká ředitelka *Divadla na Fidlovačce*, jazzové duo sester Kozákových²³⁷ (příp. trio ještě s V. Kotršalovou)²³⁸ a imitátor zvířecích zvuků R. Pokorný.²³⁹ Trio pořadů mělo začátek ve 20 hodin, o přestávce a před samotným začátkem. Večere se v jídelně tyto soboty podávala jen do 19:30.

V listopadu na ně navázaly další tři *Pestré večery*, u kterých se program²⁴⁰ dochoval (konané konkrétně 7., 14. a 21.). První a třetí se programem nelišily. Oba byly pod hlavičkou NOÚZ, začínaly ve 20 hodin (večere opět do 19:30, dále možnost zakoupit občerstvení) a vystoupili na nich „nejpřednější pražští umělci“, jak je psáno přímo v pozvánce. Byli to Vlasta Hrubá,²⁴¹ filmová herečka a subreta *Tylova divadla v Praze* (dnešní *Divadlo na Fidlovačce*), Dano Živojnovič,²⁴² tenorista téhož divadla, taneční pár Jenny a Birnes,²⁴³ filmový a hudební skladatel Ríša Jurist,²⁴⁴ „králové harmonik“

²³⁶ Viz Česká divadelní encyklopedie [online], dostupné z https://encyklopedie.idu.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=1383:divadlo-na-fidlovaacce&Itemid=116&lang=cs [cit. 2024-04-21]

²³⁷ Podrobnější informace nejsou k nalezení

²³⁸ Podrobnější informace nejsou k nalezení

²³⁹ Podrobnější informace nejsou k nalezení

²⁴⁰ Viz fotopříloha č. 26

²⁴¹ Podrobnější informace na ČSFD [online], dostupné z: <https://www.csfd.cz/tvurce/28555-vlasta-hrubá/biografie/> nebo na Wikipedii [online], dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Vlasta_Hrub%C3%A1 [obojí cit. 2024-04-08]

²⁴² Podrobnější informace na ČSFD [online], dostupné z: <https://www.csfd.cz/tvurce/29935-dano-zivojnovic/prehled/> [cit. 2024-04-08]

²⁴³ Český taneční slovník. Tanec, balet, pantomima, ed. J. HOLEŇOVÁ, Praha: Divadelní ústav 2001, s. 21

²⁴⁴ Skládal hudbu R. A. Dvorskému, hudební skladatel, kytarista, písničkář. K nalezení nahrávky, u nichž je uveden jako autor hudby [online], dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=IuUILHGAfRw&ab_channel=Tom%C3%A1%C5%A1B%C5%99ich%C3%A1%C4%8Dek, uveden i na stránce Seznam písní R. A. Dvorského na Wikipedii [online], Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Seznam_p%C3%ADsn%C3%AD_R._A._Dvorsk%C3%A9ho [cit. 2024-04-08]

Nejtková a Brych²⁴⁵ a akrobatické duo 2 *Barington*.²⁴⁶ Večery konferoval František „Franta“ Neumann,²⁴⁷ který uváděl nejméně ještě další čtyři v pozdějších letech.²⁴⁸

Prostřední listopadový datum vyplnily především tři krátké snímky z produkce *Škodovky*, krom toho vystoupil Plzeňský klub mandolinistů, baletka A. Andělová, recitátor J. Pikar a hudební šašek O. Rakušan, zvaný „Cvok“. Ani jeden z vystupujících se nedá nijak dohledat. Díky článku²⁴⁹ v *Národní práci* lze dovodit ještě program PV z 12. prosince. Opakovala se účast Nejtkové s Brychem, Jenny s Birnesem, Ríši Jurista a Františka Neumanna. Hrubou s Živojnovičem nahradili Oldřich Kovář²⁵⁰ a Jaroslava „Slávka“ Procházková.²⁵¹ Navíc vystoupil kouzelník a ilusionista Camillo.²⁵² Na klavír doprovázel Preisler, k poslechu hrál Knirsch.

Díky krátkým shrnujícím zprávám v *Národní práci* jsou částečně známy ještě programy z 13. a 27. března, dále z 10. dubna a ze dvou posledních PV z 1., resp. 8. května 1943.²⁵³ V rámci nich se opět představili již vyjmenovaní umělci a konferenciéři: Paul s Hurychem, Mrázek či Zelenka, kouzelník Hakl, pěvecké soubory Lišáci či Sestry Allanovy, hosté z MD v Plzni Jaroš a Placherová nebo ansámbl R. A. Dvorského (i s Vincíkovou). „Nováčkem“ mezi zmíněnými je pouze akrobat J. Svarov.²⁵⁴

Pozvánky na první dva Pestré večery (11. a 18. září 1943) v 2. sezóně jména vystupujících neuváděly,²⁵⁵ jak již bylo zmíněno (konkretizován je zde pouze doprovodný orchestr). Účinkující jsou tak známy podle krátkých shrnutí z *Národní práce* a také podle

²⁴⁵ Více viz KALINOVÁ, M., *Opereta a muzikál Divadla J. K. Tyla v Plzni v proměnách času*. Bakalářská práce Plzeň, ZČU, Fakulta pedagogická, 2019 [online], dostupné z <https://dspace5.zcu.cz/bitstream/11025/39153/1/BP%20-%20Michaela%20Kalinova%20-%20Opereta%20a%20muzikal%20Divadla%20Josefa%20Kajetana%20Tyla%20v%20Plzni%20v%20promenach%20casu.pdf> [cit. 2024-04-08]

²⁴⁶ Nelze nalézt podrobnější informace

²⁴⁷ K nalezení pouze jeho podepsaná fotografie [online], dostupné z: <http://www.antikvariati-vintrlik.cz/cz/s623/Nabidka/Podpisy-osobnosti/c539-Autogramy-hercu-a-zpevaku/p73359-NEUMANN-FRANTA-HEREC-IMITATOR-VLASTY-BURIANA> [cit. 2024-04-08]

²⁴⁸ Viz tabulka č. 2, podkapitola Výčet jmen vystupujících a jejich rozřazení dle žánru

²⁴⁹ *Národní práce*, 16. 12. 1942, ročník 4, č. v. 346

²⁵⁰ Podrobnější informace na webu archivu ND [online], dostupné z <http://archiv.narodni-divadlo.cz/umelec/2478> [cit. 2024-04-08]

²⁵¹ Divadelní a filmová herečka a operní a operetní pěvkyně (soprán a mezzosoprán), podrobnější informace na Wikipedii [online],

dostupné z https://cs.wikipedia.org/wiki/Jaroslava_Proch%C3%A1zkov%C3%A1 [cit. 2024-04-21]

²⁵² K dispozici pouze jeho podepsaná fotografie na internetové aukci Aukro [online], dostupné z: <https://aukro.cz/kouzelnik-camillo-magic-camillo-podpis-25-x-1942-6988887937> [cit. 2024-04-21]

²⁵³ *Národní práce*, 17. 3. 1943, ročník 5, č. v. 74, s. 3, tamtéž, 1. 4., 5/89, s. 3, tamtéž, 15. 4., 5/103, s. 3

²⁵⁴ Podrobnější informace nejsou k nalezení

²⁵⁵ Viz fotopřílohy č. 27 a 28

záznamů v deníku Ing. Forsta. Ohledně prvního PV je zde vložen krátký soupis²⁵⁶ vystupujících – ten je ovšem částečně přeškrtnán. Nejspíš zde tedy nevystoupil najatý orchestr Medralův²⁵⁷ ani subreta M. Nápravníková,²⁵⁸ jejichž jména nebyla přeškrtnutá, ale podpisy chybí²⁵⁹. A naopak vystoupili Jenny a Birnes, konferenciér Siola Zelenka,²⁶⁰ pěvecké trio „Lištičky“,²⁶¹ kouzelník „Nevell“²⁶² a zpěvák Tino Muff²⁶³ (vl. jménem Antonín Mach). Podle novinového článku²⁶⁴ ovšem vystoupil i Medral a Nápravníková.

U druhého večera lze vystoupivší umělce identifikovat jak za pomoci podpisů²⁶⁵ (z nichž část je naprosto nečitelná), tak dokladů z tehdejšího tisku. Dle krátkého souhrnu²⁶⁶ tohoto večera v *Národní práci* účinkovali Nejtková a Brych, František „Franta“ Neumann, tanečnice Rita Rion,²⁶⁷ sestry Káčové,²⁶⁸ subreta Štěpánová-Grünová²⁶⁹ a kouzelník Hakl²⁷⁰. V pozvánce²⁷¹ v témže periodiku byl ještě uveden F. Preisler u klavíru a jazzový orchestr Baboráka jako doprovod. Díky tomu, že někteří umělci vystupovali opakovaně, lze některá jména vystoupivších umělců bezpečně potvrdit, jelikož jejich podpisy se v deníku opakují: harmonikáři Nejtková a Brych nebo konferenciér F. Neumann.

Specifický je i následující PV. V pozvánce²⁷² je psáno, že „vystoupí jazzový soubor Bobka Bryena²⁷³ (vl. jménem Ladislav Bobek) se svými sólisty – za spoluúčinkování *Smyčcového orchestru Škodových závodů*.“ V památečním Forstově

²⁵⁶ Viz fotopříloha č. 29

²⁵⁷ Podrobnější informace nejsou k nalezení

²⁵⁸ Podrobnější informace nejsou k nalezení

²⁵⁹ Viz fotopříloha č. 30

²⁶⁰ K nalezení pouze jejich podepsaná fotografie na internetové aukci Aukro [online], dostupné z: <https://aukro.cz/stara-fotografie-pohlednice-trio-listicky-7023184886> [cit. 2024-04-08]

²⁶¹ K nalezení díky filmu *Harmonikář* z r. 1937, díky čemuž má záložku na ČSFD [online], dostupné z <https://www.csfd.cz/tvurce/29739-siola-zelenka/biografie/>, dále jsou k zakoupení jeho písně, dostupné z <https://www.supraphonline.cz/umelec/160307-siola-zelenka> [cit. 2024-04-08]

²⁶² Podrobnější informace nejsou k nalezení

²⁶³ Podrobnější informace ve videotece Českého rozhlasu [online], dostupné z: <https://www.radioteka.cz/detail/crohudba-731865-historie-psana-selakem-tino-muff-pozapomenuta-hvezda-popu> [cit. 2024-04-08]

²⁶⁴ *Národní práce*, 15. 9. 1943, ročník 5, č. v. 253, s. 3

²⁶⁵ Viz fotopříloha č. 31

²⁶⁶ *Národní práce*, 28. 9. 1943, ročník 5, č. v. 266, s. 3

²⁶⁷ Podrobnější informace nejsou k nalezení

²⁶⁸ Podrobnější informace nejsou k nalezení

²⁶⁹ Podrobnější informace nejsou k nalezení

²⁷⁰ Podrobnější informace nejsou k nalezení

²⁷¹ *Národní práce*, 17. 9. 1943, ročník 5, č. v. 255, s. 5

²⁷² Viz fotopříloha č. 32

²⁷³ Podrobnější informace na Wikipedii [online], dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Bobek_Bryen [cit. 8. 4. 2024]

deníku je k tomuto večeru 16 podpisů²⁷⁴, což jsou nejspíš Bryenovi sólisté, jak je uvádí i příslušný článek o Bryenovi na *Wikipedii*. Po porovnání s dalšími podpisy a jmény vystupujících lze bezpečně potvrdit účast sester Skovajsových²⁷⁵ a V. Bělohlávka.²⁷⁶ Zbytek „trpí“ podobnými problémy jako u minulých pozvánek – tedy buď naprostou nečitelností nebo nemožností umělce jakkoli vyhledat.

Následující PV byly na pozvánkách již rozepsány více podrobně, a to až do úplného konce války. Během druhého ročníku z nejznámějších jmen vystoupil např. znovu (a to hned 2x) R. A. Dvorský, tanečníci Jenny a Birnes nebo zpěváci Jaroš, Živojnovič a Hrubá. Dále se v programu objevili tehdy velmi populární Allanovy sestry²⁷⁷, hosté z *Národního divadla* (operní pěvci Miloš Linka²⁷⁸ a Karel Hruška),²⁷⁹ populární trampská hudební skupina *Settleři*²⁸⁰, recesistické pěvecké těleso *Kocourkovští učitelé*²⁸¹ nebo harmonikářka Berta Stýblová.²⁸² Zajímavé je, že se někdy programy po nějaké době víceméně opakovaly. Velmi podobné obsazení jako 11. září 1943 měly PV 13. a 27. února 1944. „Společnými jmenovateli“ byli T. Muff, S. Zelenka, Sestry Skovajsovy a Jenny a Birnes. PV konaný 16. října 1943 je jediný, kde není uveden doprovodný orchestr. V rámci tohoto ročníku se uskutečnily i 3 ze 4 zmíněných koncertů Škodovického orchestru, 2 večery *Škodováci Škodovákům* a již uvedený *Sportovní pestrý večer*.

V první polovině poslední sezóny se PV programovou skladbou od předchozí nijak nelišilo. Ta druhá byla vyplněna speciálními zdvojenými (ztrojenými) programy,

²⁷⁴ Viz fotopříloha č. 33

²⁷⁵ Podrobnější informace na *Wikipedii* [online], dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Sestry_Skovajsovy [cit. 2024-04-08]

²⁷⁶ Podrobnější informace nejsou k nalezení

²⁷⁷ Podrobnější informace na *Wikipedii* [online], dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Allanovy_sestry [cit. 2024-04-08]

²⁷⁸ Podrobnější informace na webu *Národního divadla* [online], dostupné z: <http://archiv.narodni-divadlo.cz/umelec/2679> [cit. 2024-04-08]

²⁷⁹ Podrobnější informace na *Wikipedii* [online], dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Karel_Hru%C5%A1ka [cit. 2024-04-08]

²⁸⁰ *Settlers*, též známí jako *Settlers club*, *Settlers* nebo *4 Settleri*. Oblíbená hudební skupina od dob První republiky až do 80. let. Podrobnější informace na *Wikipedii* [online], dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Settle%C5%99i> [cit. 2024-04-08]

²⁸¹ *Kocourkovští učitelé*, též známí jako *Kocouři*, původně *Pěvecké sdružení učitelů kocourkovských (PSUK)*. Jednalo se o komické, recesistické, satirické hudební těleso. Působili až do roku 1957. Podrobnější informace na *Wikipedii* [online], dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Kocourkov%C5%A1t%C3%AD_u%C4%8Ditel%C3%A9 [cit. 2024-04-08]

²⁸² Podrobnější informace na webu *semanovice.cz* [online], dostupné z <http://www.semanovice.cz/index.php?page=030&lang=cz&dt=1245&kt=4&psy=0>, dále hrála i ve filmu *Váhavý střelec*, více na *ČSFD* [online], dostupné z <https://www.csfd.cz/film/8988-vahavy-strelec/prehled/> [obojí cit. 2024-04-08]

z nichž mnohé měli specifický program. Znovu se objevili Nejtková a Brych, Jenny a Birnes, Stýblová, Settleri, Allanovy sestry nebo konferenciéři S. Zelenka a F. Neumann. Jak bylo výše detailně popsáno, Škodováky přijel pobavit i Vlasta Burian. Mezi další debutanty, kteří se podíleli na zábavě pro pracující a neupadli dodnes v zapomnění, byli další členové ND, tenoři Jaroslav „Jarka“ Skácel,²⁸³ bas Václav Nouzovský²⁸⁴ či další sólistka Miluše Dvořáková²⁸⁵. Do Plzně z ND dorazil jednou ještě tenor Oldřich Kovář, ale měl přijet hned v dalších 4 případech, což se ani jednou nakonec nepodařilo a vždy figuroval v kolonce „nevystoupili“²⁸⁶. Specifické programy z roku 1945, byly již náležitě představeny v podkapitole *Výběr speciálních večerů*, proto se zde autor nebude opakovat.

Výběr vystupujících je jako celek zajímavý tím, že podstatná část z nich spolu vystupovala na jiných estrádách a podobně koncipovaných zábavních akcích. Jedním z takových pořadů byla *Beseda Hvězdy*, jejíž programy byly otištěny v časopise *Hvězda českých paní a dívek*.²⁸⁷ Na nich se představili harmonikářka Berta Stýblová, konferenciéři František Neumann, František „Fanda“ Paul,²⁸⁸ František „Franta“ Hurych²⁸⁹ nebo Břetislav „Sláva“ Grossmann,²⁹⁰ kteří se všichni zúčastnili Pestrých večerů. Stýblová a další harmonikáři, kteří vystoupili ve škodovické jídelně (František Vyhnaň, Robert Pražák,²⁹¹ Jiří Kec²⁹² a Duo Petrové)²⁹³ se zase účastnili pořadu *Mistři harmoniky*, konkrétně jeho derniéry 8. června 1944.²⁹⁴

²⁸³ Podrobnější informace na webu archivu ND [online], dostupné z <http://archiv.narodni-divadlo.cz/umelec/3751> [cit. 2024-04-08]

²⁸⁴ Podrobnější informace na webu archivu ND [online], dostupné z <http://archiv.narodni-divadlo.cz/umelec/3027> [cit. 2024-04-08]

²⁸⁵ Podrobnější informace na webu archivu ND [online], dostupné z <http://archiv.narodni-divadlo.cz/umelec/1732> [cit. 2024-04-08]

²⁸⁶ Např. viz fotopříloha č. 34

²⁸⁷ Např. *Hvězda československých paní a dívek*, 3. 10. 1941, Melantrich, ročník 16, č. v. 40, s. 10 a 6. 3. 1942, Melantrich ročník 17, č. v. 10, s. 13

²⁸⁸ Herec, zpěvák-tenorista, režisér, libretista, překladatel a hudebník, více viz Wikipedie [online], dostupné z https://cs.wikipedia.org/wiki/Franti%C5%A1ek_Paul [cit. 2024-04-10]

²⁸⁹ Pražský herec, účinkoval i Brně, Ostravě a Olomouci. Více viz Encyklopedie dějin města Brna [online], dostupné z https://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=40236 [cit. 2024-04-10]

²⁹⁰ Pražský kabaretiér, herec, písničkář a konferenciér. Více viz ČSFD [online], <https://www.csfd.cz/tvurce/28326-slava-grossmann/biografie/> [cit. 2024-04-10]

²⁹¹ Podrobnější informace nejsou k nalezení s výjimkou památeční fotografie k vydražení [online], dostupné z <https://www.philashop.cz/asp/detail.asp?id=156749> [cit. 2024-04-16]

²⁹² Viz pozn. č. 222

²⁹³ Podrobnější informace nejsou k nalezení

²⁹⁴ Viz *Polední list*, 25. 5. 1944, Tempo, ročník 18, č. v. 143, s. 4

4.3.1. Výčet jmen a jejich rozřazení dle žánru

Jak bylo zmíněno v části „kulturní situace za Protektorátu“, potenciální výběr hostů byl značně omezován s průběhem války, což podepsalo na angažování umělců pro PV. Vysvětlení zde lze hledat i pro zdvojování (ztrojování) programů v roce 1945. Níže je uvedena kompletní statistika jednotlivých vystupujících, pochopitelně – a bohužel – bez značné části sezony 1942/1943. Zvláště jsou odděleni jednotliví konferenciéři. V přílohách je uvedena tabulka, ve které je uvedena četnost zastoupených vystupujících dle žánru. Počet celkových účastí v celém cyklu „Pestrých večerů“ je výrazně ovlivněn opakováním stejných programů v roce 1942 a 1945. Pod první tabulkou následují další, shrnující počet účastí jednotlivých konferenciérů (tabulka č. 2), doprovodných orchestrů (tabulka č. 3) a na závěr tabulka rozřazující vystupující dle žánru (tabulka č. 4).

Z tabulky lze dovodit, že na celkem 104 PV vystoupilo nejméně 191 různých jednotlivců či uměleckých duet, trií, kvartet a dalších skupin. Nejčastějším účastníkem bylo – alespoň na zdokumentovaných *Pestrých večerech* – duo harmonikářů Bety Nejtková a Antonín Brych se sedmi účastmi, hudební klaun Ki-Ko,²⁹⁵ harmonikář František Vyhnaňal a taneční pár Jenny a Birnes bavili diváky v pěti případech. V pěti případech se představil i harmonikář „Jarka“ Kec,²⁹⁶ avšak dvakrát sám, dvakrát s bratrem Jiřím (jako bratři Kecové) a jednou s partnerkou (jako Duo Kec). Čtyřikrát vystoupilo devět vystupujících, ovšem většina díky dvěma zdvojeným zahraničním večerům. Dále z tabulky vyplývá, že 72 interpretů vystoupilo vícekrát, zatímco 119 právě jednou.

Jak vidno z tabulky č. 2, nejčastěji – sedmkrát – zábavu pro Škodováky konferovali Bohumil „Boža“ Wymer²⁹⁷ a František Neumann. S odstupem jsou pak Siola Zelenka s pěti, dále Sláva Grossmann a Fanda Paul se čtyřmi účastmi. Tříkrát uváděl *Pestrý večer* Rudolf Kutílek,²⁹⁸ František „Fanda“ Paul a dvojice Antonín „Toník“

²⁹⁵ Podrobnější informace nejsou k nalezení

²⁹⁶ Podrobnější informace nejsou k nalezení

²⁹⁷ Plzeňský rodák, zakladatel uměleckého sdružení ARTES, z.s., dostupné z <https://zabava-artes.cz/knihovna/na-konci-kvetna-zacatek/> [cit. 2024-04-10]

²⁹⁸ Herec a zpěvák, účinkoval v několika filmech, viz ČSFD [online], dostupné

z <https://www.csfd.cz/tvurce/32583-rudolf-kutilek/biografie/> a v plzeňském divadle, dále viz KALINOVÁ, M., *Opereta a muzikál Divadla J. K. Tyla v Plzni v proměnách času*. Bakalářská práce Plzeň, ZČU, Fakulta pedagogická, 2019 [online], dostupné z <https://dspace5.zcu.cz/bitstream/11025/39153/1/BP%20-%20Michaela%20Kalinova%20-%20Opereta%20a%20muzikal%20Divadla%20Josefa%20Kajetana%20Tyla%20v%20Plzni%20v%20promenach%20casu.pdf> [cit. 2024-04-10]

Hajšman²⁹⁹ a Ruda „Rudla“ Vacek.³⁰⁰ František „Fanda“ Mrázek³⁰¹ prováděl také na třech PV, ovšem na dalších dvou vystoupil jako komik. Sporné je konferování u R. Kratochvíla a jeho jmenovců „J.“ a někoho, jehož křestní jméno dle záznamů z archivu začíná buď na „T“ nebo na „L“. Podrobnější informace se o těchto umělcích najít nedají. Je tedy možné, že šlo o překlep a jedná se o jednoho člověka. Nasvědčoval by tomu fakt, že večery jimi/jím uváděné proběhly oba během podzimu 1944 a opakování vystupujících bylo v tomto ročníku ještě častější než v prvních dvou.

Mezi doprovodnými orchestry pochopitelně dominovaly ty závodní. Tj. dechový a smyčcový orchestr pod vedením J. Knirsche a jazzorchestr dirigenta Baboráka. Významné zastoupení má i A. Müller, autor hudby k operetnímu revue „U nás v Plzni“, který vedl svůj vlastní ansámbl při těchto *Pestrých večerech*. Populární R. A. Dvorský Škodováký poctil svojí přítomností čtyřikrát, zmíněný Bobek Bryen ve třech případech.

Program zábavních představení nejvíce vyplnila hudba, většinou doprovázena zpěvem. Různých zpěváků, zpěvaček a hudebních uskupení vystoupilo 40. Navíc umělci z kategorie „divadlo“ byli také často pěvci a pěvkyně, takže pěveckých představení bylo suverénně nejvíce. Populární byla dle dat i taneční a akrobatická čísla. Obě kategorie čítají 19, resp. 18 výstupů. Jen jedenkrát méně mohli pracující ŠZ vidět v celkovém úhrnu harmonikářskou show. To ukazuje popularitu tohoto nástroje v dané době. Atraktivní pro diváky byli i kouzelníci, kteří program spoluvytvářeli ve třinácti případech. Klavírní virtuosové účinkovali spíše jako doprovod, než že by měli vlastní výstup, proto byla také relativně vysoká účast klavíristů během PV. Zajímavostí bylo určení žánru u dua interpretů „2 Denys“, kde bylo v pozvánce psáno „arabští bratři“.

4.3.2. Význam Pestrých večerů pro samotné vystupující

Například Vlasta Burian už v době svého účinkování na PV už netočil žádné filmy (naposledy *Zlaté dno* v roce 1942) a jeho divadlo bylo v září 1944 zastaveno. Od téhož roku hrál v Národním divadle, které mu nabídlo angažmá, aby nemusel být totálně nasazen.³⁰² Ale vydělat takovýmto způsobem, jakým byla estráda pro dělníky, byla

²⁹⁹ Plzeňský rodák, t.č. soustružník ve Škodovce, později stálý člen operety Divadla J. K. Tyla – Více na oficiální encyklopedii města Plzně [online], dostupné z https://encyklopedie.plzen.eu/home-mup/?acc=profil_osobnosti&load=2918 [cit. 2024-04-10]

³⁰⁰ Podrobnější informace nejsou k nalezení

³⁰¹ Komik, zpěvák, libretista, textař a herec F. Mrázek byl prvorepublikovou hvězdou. Více na Wikipedii [online], dostupné z https://cs.wikipedia.org/wiki/Fanda_Mr%C3%A1zek, nebo na ČSFD [online], dostupné z <https://www.csfd.cz/tvurce/21805-fanda-mrazek/prehled/> [obojí cit. 2024-04-10]

³⁰² JUST, V. *Věc Vlasta Burian. Rehabilitace krále komiků*. Praha: 1991, s. 11

pro umělce, kteří měli o práci nouzi, vítaná možnost (navíc Burianovi šlo údajně většinou právě o peníze, jak konstatoval von Hoop).³⁰³ Stejně jako ostatní vystupující na *Pestrých večerech* musel být od září 1944 na seznamu těch, co byli uvolněni z práce ve válečném průmyslu. Např. u hudebních skupin se týkalo právě a jen těch, co se představily³⁰⁴ i v Plzni: Lištičky, Lišáci,³⁰⁵ Settleři, dívčí pěvecké Esta-Trio³⁰⁶ a Allanovy sestry. Pouze Allo-Trio se PV nezúčastnilo. Ti, co byli na seznamu vyňatých umělců z totálního nasazení, navíc museli mít určitý počet vystoupení, aby také nemuseli narukovat.

Zábavné pořady pro Škodováky se jim tak náramně hodily. Vděčnost za angažování ostatně dávali náležitě najevo v osobních poděkování, většinou formou několika slov vděku na podepsaných fotografiích.³⁰⁷ Škodováci navíc, jak je psáno v dopise Vamberskému, již během ročníku jednotlivé show náležitě ocenili. Koneckonců přišlo na řadu rozdělování vstupenek mezi všechna oddělení, aby všichni dostali možnost se na PV dostat a zdvojování (ztrojování) programů v roce 1945.

4.3.3. Finanční a materiální zajištění Pestrých večerů

Bohužel k financování a obecně hospodaření *Pestrých večerů* se dochoval víceméně jen dopis Vamberskému, kde lze najít částečné vyúčtování 1. ročníku. Vzhledem k faktu, že jedna produkce od NOÚZ vyšla průměrně asi na 10 tisíc k a od RZŽ asi 2 800 K, můžeme si udělat obrázek, jakou částku musela *Škodovka* za všech 103 PV utratit. Dle dopisu lze také konstatovat, že peníze nikdy neputovaly přímo vystupujícím, ale byly jim zprostředkovány skrz pořádající organizaci. Dále je ze zprávy jasné, že vedení ŠZ investovalo nemalou částku na předělání jídelny do podoby více vyhovující pořádání kulturních akcí. Dále bylo investováno do vybavení přímo pro samotné umělce, především vlastní orchestry (stolečky a piano *Petroff*). Udržování těchto orchestrů též vyžadovalo nějaké výdaje, byť pro samotné hudebníky – alespoň dle dochovaných archiválií – nepřinášelo žádné peněžní benefity.

V dopise ovšem není ani zmínka o penězích putujících na občerstvení a nápoje, byť vyplývá z textu, že oboje bylo ke koupi a nikoli zadarmo, jak se autor práce zprvu domníval. I tak je důležité téma doprovodného občerstvení lehce rozvést. Když *Pestré*

³⁰³ MOHN, 2018, s. 451

³⁰⁴ Tamtéž, s. 153

³⁰⁵ Mužský lokální kvartet, doprovázeli i orchestry R.A. Dvorského či Karla Vlacha, zpívali píseň *Slunečnice* ve filmu *Hotel Modrá hvězda*, více podrobností na Wikipedii [online], dostupné z <https://cs.wikipedia.org/wiki/Li%C5%A1%C3%A1ci> [cit. 2024-04-10]

³⁰⁶ Podrobnější informace nejsou k nalezení

³⁰⁷ Doprovodné fotografie v deníku Ing. Forsta, SOA v Plzni, GRŠZ, nezařazeno, viz fotopřílohy č. 35–37

večery započaly, o potraviny přesně v tom samém období začínala být nouze. Složitý systém přidělových lístků neukazuje dostatečně přehledně pravou situaci v Protektorátu, proto je lepší použít na ilustraci tehdejšího zásobování poživatinami dobový tisk. Např. v již zmiňované *Hvězdě českých paní a dívek* z dubna 1944 uvádí týdenní jídelníček,³⁰⁸ kde se skoro nenachází maso, nebo jen ve velmi malém množství (1x sekaná, 1x vuřty, 1x jelito, 1x jáhly s uzeninou a 1x slezinová polévka), jinak doporučuje k večeři třeba „šípkový čaj s topinkami“ nebo k obědu „oukrop a lívance“ či koprovou omáčku bez masa (pouze s knedlíkem). V jiných vydáních (či v jiných časopisech) sestávaly jídelníčky z podobných pokrmů. Z této samé doby se z PV dochovaly fotografie,³⁰⁹ kde leží plné talíře něčeho, co připomíná sekanou s bramborovým salátem. Na dalších jsou nejspíše plné talíře ovocných knedlíků a další neidentifikovatelný pokrm. Na vícero obrázcích³¹⁰ je vidět před každým návštěvníkem pivo, na dalších³¹¹ je vidět přímo výdejní pult, kde bylo pivo čepováno, před nímž je muž s plnými rukama půllitrů. Množství piva na osobu či na pohostinský podnik byl přítom v roce 1944 – jak již bylo zmíněno – podstatně omezen.

4.4. Ohlas Pestrých večerů v tisku

Jak lze vidět v minulých kapitolách a podkapitolách, *Pestré večery* měly podstatný ohlas v dobovém tisku. Většina článků pojednávajících o nich byla stručného charakteru, více se rozepsali redaktoři pouze jednou v *Lidových novinách* a jednou v *Národní práci*. V prvně uvedeném periodiku jde o několikrát citovaný článek, který shrnoval první sezónu PV. Tento článek je cca přes půl strany a zmiňuje informace téměř o všech aspektech (statistika PV, občerstvení, chování diváků atd). Podobný, byť o výrazně kratší text³¹² lze najít právě v oficiálním periodiku NOÚZ *Národní práce*, a to taktéž z konce první sezóny, konkrétně 5. května. Uvádí zde např., že průměrně chodilo 1 200 až 1 500 diváků a že zájem rostl, což koresponduje s článkem v *Lidových novinách* i dopisem Vamberskému.

Vzhledem k vazbě na NOÚZ není překvapením, že právě v *Národní práci* (vydání pro západní Čechy) jsou PV zmiňovány nejčastěji, celkově 30x (3x v roce 1942, 14x v r. 1943, 7x v r. 1944, 6x v r. 1945). A to od samého začátku až v podstatě

³⁰⁸ *Hvězda československých paní a dívek*, 28. 4. 1944, ročník 19, č. v. 17, s. 12

³⁰⁹ Viz fotopřílohy č. 38 a 39

³¹⁰ Viz fotopřílohy č. 40 a 41

³¹¹ Viz fotopříloha č. 42

³¹² *Národní práce*, 5. 5. 1943, ročník 5, č. v. 122, viz fotopříloha č. 43

do úplného konce těchto novin – přestaly vycházet na přelomu března a dubna 1945 a poslední zmínka³¹³ o PV byla 4. března 1945. Četnost zmínek se ruku v ruce s úspěchem PV zvyšovala, snižovat se začala pravděpodobně simultánně s nedostatkem papírů – *Národní práce* měla čím dál méně stran, na samém konci dokonce jen jeden přeložený arch. Většina článků se ale týkala pouze konkrétního večera nebo dokonce konkrétního umělce (např. vystoupení R. A. Dvorského)³¹⁴. Neobsahovaly povětšinou ani úplně všechna jména účinkujících, nýbrž jen část osazenstva, zpravidla největší „taháky“. Články byly buď jedno nebo dvousloupcové a často jen „vyplňovaly prostor“ v rubrice „Ze západních Čech“. Tam se nacházely mezi ostatními notickami z oblasti kultury, volného času a rubrik oznamujících novinky v lístkovém systému nebo nově uzavřené sňatky.

V *Lidových novinách* se objevila ještě zmínka³¹⁵ PV ještě jedenkrát, a sice když program navštívil ředitel TIP Svátek i Forst. V jiných zkoumaných periodících – *Hvězda českých paní a dívek*, *Polední list*, *Venkov* – se žádná zmínka nevyskytla. Podobně v oficiálním plátku RZŽ *Pestrý týden*, přitom tato organizace večery také pořádala.

³¹³ *Národní práce*, 4. 3. 1945, ročník 7, č. v. 54, s. 2

³¹⁴ *Národní práce*, 25. 11. 1943, ročník 5, č. v. 324, s. 3

³¹⁵ *Lidové noviny*, 12. 3. 1943, ročník 51, č. v. 69, s. 5

5. Závěr

Na základě výše uvedeného textu vyplývá, že zábavní *Pestré večery* pro pracující *Akciové společnosti, dříve Škodových závodů* v době německé nadvlády nad českým územím si zaslouží větší pozornost, jelikož v dějinách *Škodovky* i města Plzně hrají podstatnou roli ve vztahu k zaměstnancům, jako příklad okupační moci vůči skupině obyvatelstva Protektorátu, jejíž pracovní výkony nutně potřeboval pro válečnou výrobu. Výzkumu se dosud nikdo nevěnoval, zmínku o *Pestrých večerech* doplněnou fotografiemi ze stejného archivního fondu, který zde používal autor, nalezneme pouze v knize publicisty a fotografa Zdeňka Roučky *Práce je čest!: Plzeň a Škodovka za protektorátu*,³¹⁶ ovšem jsou to pouze snímky doplněné kratičkým popisem, kde je akorát zmíněna existence těchto pořadů. Obecně se dá říct, že některá témata týkající se Heydrichovi politiky „cukru a biče“ by si zasloužila větší pozornost.

Geopolitický význam Plzně, resp. *Škodovky* během války značně narostl. Zbrojní podnik v západočeské metropoli sloužil nacistickému zbrojnímu průmyslu měrou vrchovatou, a především se zde vyrábělo i v době, kdy v samotné „Staré říši“ většina velkých závodů byla postupně rozbombardována masivními spojeneckými nálety. Německá okupační správa v Protektorátu si skutečnosti, že se továrna nachází v týlu, byla od počátku vědoma, proto nad závody rychle převzala kontrolu. Většina českých zaměstnanců včetně generálního ředitele Vamberského či ředitele oddělení propagace Ing. Václava Forsta, zodpovědného za *Pestré večery*, zůstala. Tito pánové však museli kvůli nacistickému dohledu zajistit, aby dělníci v poklidu pracovali na dodávkách zbrojního materiálu Německou a jeho spojencům, aby se nekonaly (ideálně žádné) sabotáže a aby podzemní (především komunistické) odbojové hnutí nikdy nenabýlo rozsáhlejší podoby.

Krom běžných výhod pro těžce a velmi těžce pracující, kam většina *Škodováků* spadala, potřebovalo vedení morálku pracujících udržet i jinak. Ve spolupráci s tehdejšími organizacemi, které měly (a mohly) pořádat kulturní akce, spustilo oddělení propagace, v Plzni v čele Ing. V. Forstem cyklus pojmenovaný – tehdy zcela běžným označení pro podobná zábavní pásma – *Pestré večery*. Na nich se po tři roky, víkend, co víkend, s výjimkou přibližně čtyřměsíční pauzy během horkých letních měsíců, bavili zdarma dělníci i úředníci *Škodovky*. Dělo se tomu v bývalé hlavní závodní jídelně, která stála

³¹⁶ Více viz ROUČKA, Z. *Práce je čest!: Plzeň a Škodovka za protektorátu*, Plzeň, 2018

na místě současného parkoviště u Centrálního autobusového nádraží na dnešním plzeňském náměstí Emila Škody. Jídlna, která byla schopna pojmout až 1 200 návštěvníků, byla kvůli PV dokonce částečně rekonstruována, a to za tehdy nemalé peníze, což svědčí o významu zábavních večerů pro jejich organizátory.

Přes počáteční nedůvěru zaměstnanců závodu vyjádřenou slabou účastí se nakonec *Pestré večery* staly jejich oblíbenou kratochvílí. To až do té míry, že vstupenky musely být přidělovány na každý z nich pouze několika málo oddělením či dílnám, jelikož poptávka převyšovala možnosti jídelny. Tento zájem vyvrcholil na úplném konci války, kdy programy byly opakovány vždy v sobotu i neděli (výjimečně i třikrát). To může značit, že byli uplácani především nejpilnější pracovníci, aby ze svého tempa nepolevili.

Krom samotné zábavy a kulturního vyžití, které s nuceným totálním nasazením na práci pro vojenské účely ubývalo, lákaly *Pestré večery* své návštěvníky na možnost zakoupení bohatého občerstvení a taktéž „dobrého plzeňského“ piva,³¹⁷ a to v neomezeném množství. S každým týdnem přitom protektorátní přidělový systém omezoval výběr i množství poživatin na člověka, a tak se Škodovákům tato možnost přilepšit si náramně hodila. U piva byla situace podobná, jelikož hostinské podniky měly za Protektorátu omezenou výtoč, zatímco během PV žádný limit nebyl. Když se během *Novoročního pestrého večera* v lednu 1944 podávalo i červené víno – i když jen 0,125 litru na člověka – lze mluvit skoro o zázraku, jelikož víno jinak k sehnání vůbec nebylo.

Ovšem nebylo to jen jídlo, co bylo pro Škodováky atraktivní. Pro jejich pobavení vystupovali rozliční umělci všech možných žánrů a zaměření, a to jak lokální plzeňští, tak i z jiných krajů Protektorátu, především z Prahy. Mezi účinkujícími se během třech ročníků *Pestrých večerů* objevovala i tehdejší nejzvučnější jména. Vlasta Burian či R. A. Dvorský jsou asi nejvíce známi až do dnešních dnů, ovšem i další interprety lze zařadit do kolonky „hvězdy“, byť dodnes se jejich sláva nezachovala. Berta Stýblová či duo Bety Nejtkové a Antonín Brych byli častováni přízviskem královna hry na harmoniku, resp. králové chromatických harmonik, což vypovídá o jejich popularitě. Podobnou popularitu měla i různá pěvecká uskupení – Allanovy sestry, Lišáci, Lištičky nebo Settleri. O umělcích, kteří dorazili do Plzně přímo z Národního divadla, ani nemluvě.

³¹⁷ Tak stálo v článku v *Lidových novinách*. Viz *Lidové noviny*, 4. 5. 1943, ročník 51, č. v. 120, s. 7

Pro všechny účinkující měly *Pestré večery* také velmi výrazný význam. Právě ti, co vystupovali pro Škodováky, ještě po začátku totálního nasazení v září 1944 byli z pracovní povinnosti vyňati a byli zapsáni na seznam umělců, kteří nejenže směli, ale dokonce museli ve své branži pilně pracovat a co nejčastěji vystupovat. Pokud by někdo z nich neměl dostatečné vytížení v kulturní sféře, musel by jít pracovat např. do zbrojního průmyslu. Nabídnuté angažmá v rámci PV od Ing. Forsta tak přišlo vhod, což ostatně umělci pomocí podepsaných fotografií s věnováním přímo Forstovi náležitě oceňovali.

Práce taktéž přináší kompletní statistiku *Pestrých večerů* z dochovaných pozvánek. Dle ní je možno zjistit, kteří umělci nebo celé programy měly zřejmě největší úspěch mezi diváctvem. V příložených tabulkách lze zjistit jména všech vystupujících, jejich četnost výstupů a jejich umělecké zaměření. Právě dle tabulky ukazující počet účinkujících dle žánru, je možné vyvodit, jaké tehdy byly tehdy divácké preference. V této souvislosti je třeba dodat, že absence programů z přelomového období války, tj. jara 1943, konce bitvy u Stalingradu a obratu na východní frontě, není pro práci rozhodující, ale pokud by se v budoucnu tyto dokumenty našly, bylo by dobré statistiku PV dopracovat a celý výzkum tím dokončit.

Na jednu z autorových tezí, tedy jestli průběh celého cyklu ovlivnily nějak výrazně válečné události, významná výročí některých událostí nebo jubilea politiků či vedoucích ze Škodovky, lze odpovědět takto. Díky dopisu Thiemanna z oddělení *Gefolgschaft* Vamborskému je zřejmé, že právě k jeho jubileu byl připraven speciální program. Taktéž výjimečné byly pořady novoroční. Zrušení programu 28. října 1944 může souviset jednak s výročím vzniku samostatného ČSR či potlačením SNP, ovšem také to mohlo být dílem náhody. Co ovšem bezpochyby *Pestré večery* ovlivnilo, byl postup spojeneckých vojsk do nitra Říše a s tím spojené bombardování na jaře 1945. Masivní nálet na *Škodovku* 25. dubna 1945 totiž udělal tečku nejen za zbrojní výrobou plzeňské továrny, ale i za samotným pravidelným zábavním pořadem. Zničena totiž byla hlavní závodní jídelna, a tak bylo o konci PV definitivně rozhodnuto.

Mediální ohlas *Pestrých večerů* očekával autor menší, než tomu tak bylo ve skutečnosti. Málo zmínek v tehdejším tisku by totiž mohlo zamezit přílišné závisti, každopádně to asi nebyl záměr, jelikož oficiální periodikum NOÚZ *Národní práce* zábavné večery zmiňoval poměrně často, byť naprosto nepravidelně. Ohlasů *Pestrých večerů* sice s přibývajícím daty ubývalo, nicméně to se dá vysvětlit i zmenšující se dostupností papíru a tiskařských

barev – koneckonců rubrika „Ze západních Čech“, kde tyto zmínky figurovaly, se z celé stránky z konce roku 1942 smršknuly na pouhých několik kratičkých článků v rámci jedné ze dvou stran celých novin v roce 1945.

Doposud nezmapované *Pestré večery* tedy bez pochyby mohly přispět ke snaze okupantů, tj., aby zaměstnanci Škodovky podávali co nejlepší pracovní výkony. Nepřímo o tom svědčí i fakt, že počáteční nezájem se radikálně změnil a vedení podniku muselo dokonce určovat, kdo vstupenky dostane. Tento kulturní úplatek tak ilustruje nacistickou „metodu cukru“ v Protektorátu.

6. Seznam zkratek

AG – akciová společnost, německy Aktiengesellschaft

ČKD – Českomoravská–Kolben–Daněk

ČSR – Československá republika

GŘ – Generální ředitel

MD – Městské divadlo

MLO – Ministerstvo lidové osvěty

NOÚZ – Národní odborová ústředna zaměstnanecká

ND – Národní divadlo

NS – Národní souručenství

NSDAP – Národně socialistická německá dělnická strana, německy
Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei

ON – Obrana národa

OSVO – Obec sokolská v odboji

PÚ – Politické ústředí

PV – Pestrý večer

PVVZ – Petiční výbor Věrní zůstaneme

RSHA – Hlavní úřad pro bezpečnost říše, německy Reichssicherheitshauptamt

RWHG – Reichswerke „Hermann Göring“

RZŽ – Radost ze života

SD – Bezpečnostní služba SS a NSDAP, německy Sicherheitsdienst

SS – Schutzstaffel, česky *Ochranný oddíl*, ozbrojená organizace NSDAP

SSSR – Svaz sovětských socialistických republik

ŠZ – Škodovy závody

TIP – Oddělení tisku, informací a propagace

ÚŘP – Úřad říšského protektora

USA – Spojené státy americké

ÚVOD – Ústřední vedení odboje domácího

VOS – Veřejná osvětová služba

7. Seznam pramenů a literatury

7.1. Nevydané prameny

Státní oblastní archiv v Plzni, pobočka Klášter, fond *Škodovy závody*, Generální ředitelství Praha, fond 120 (nezpracováno) a nezařazené.

7.2. Vydané prameny

Český taneční slovník. Tanec, balet, pantomima, ed. HOLEŇOVÁ, J., Praha: 2001

Historie, odbory a společnost. Praha: Českomoravská konfederace odborových svazů – 06/2020. Kapitola „*Od konce první republiky na konec protektorátu (1938–1945)*“. Dostupné online: https://ipodpora.odbory.info/dms/soubory/index?file=Publikace_Historie_odbory_a_spolocnost_20200907105504.pdf

Heydrichova okupační politika v dokumentech, ed. LINHARTOVÁ, L., MĚŠŤÁNKOVÁ, V., MILOTOVÁ, J. Praha: 1987

7.3. Periodika

Hvězda českých paní a dívek

Lidové noviny

Moravská orlice

Národní listy

Národní práce

Nové Československo (New Czechoslovakia)

Polední list

Venkov

7.4. Literatura

BRANDES, D. *Češi pod německým protektorátem. okupační politika, kolaborace a odboj 1939–1945*. Praha: 1999

BRANDES, D. *Germanizovat a vysídlit. Nacistická národnostní politika v českých zemích*. Praha: 2015

CROWHURST, P. *Hitler and Czechoslovakia in World War II. Domination and reatiation*. London, New York: 2020

ČERVINKA, F. *Česká kultura a okupace*. Praha: 2002

DOLEŽAL, J. *Česká kultura za protektorátu. Školství, písemnictví, kinematografie*. Praha: 1996

- GEBHART, J., KUKLÍK, J., *Velké dějiny Českých zemí, svazek XVa.*, Praha: 2006
- GEBHART, J., KUKLÍK, J., *Velké dějiny Českých zemí, svazek XVb.*, Praha: 2007
- HANÁK, V. *Muži a radiostanice tajné války*. Ústí nad Labem: 2002
- HENDRYCH, D. a kol. *Právníký slovník. 2. rozšířené vydání*. Praha: 2003
- JAKUBEC, I., EFMERTOVIÁ, M., SZOBI, P., ŠTEMBERK, J. *Hospodářský vývoj českých zemí v období 1848–1992*. Praha: 2008
- JANÁČEK, F. *Největší zbrojovka monarchie*. Praha: 1990
- JÍŠA, V. *Škodovy závody 1859/1965*. Praha: 1969
- JUST, V. *Věc Vlasta Burian. Rehabilitace krále komiků*. Praha: 1991
- KAŇÁK, P., VAJSKEBR, J., *Kariéry ve službách nacismu. Nejvyšší velitelé německého potlačovacího aparátu v protektorátu Čechy a Morava*. Havlíčkův Brod: 2020
- KARLICKÝ, V. a kol. *Svět okřídleného šípů. Koncern Škoda Plzeň 1918–1945*. Příbram: 1999
- KÁRNÝ, M., MILOTOVÁ, J. KÁRNÁ, M. *Protektorátní politika Reinharda Heydricha*. Praha: 1991
- NOVOTNÝ, J. *Státní finanční hospodaření v období protektorátu v letech 1939–1945*. Praha: 2006
- PRŮCHA, V. *Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918–1992*. Brno: 2004
- PIORECKÁ, K. *Černé jízdní kolo aneb Síť aktantů literárního pole za protektorátu Čechy a Morava* in Antošiková (ed.), *Zatemněno*, Praha: 2017
- ROUČKA, Z. *Práce je čest!: Plzeň a Škodovka za protektorátu*, Plzeň, 2018
- SLÁDEK, Z. *Bilance hospodářství první republiky*, in LACINA, V., PÁTEK, J. *Dějiny hospodářství českých zemí od počátku industrializace do současnosti. Období první Československé republiky a německé okupace 1918–1945. Svazek III*. Praha: 1995
- SOMMER, K. *Hospodářský vývoj v českých zemích 1938–1945*, in LACINA, V., PÁTEK, J. *Dějiny hospodářství českých zemí od počátku industrializace do současnosti. Období první Československé republiky a německé okupace 1918–1945. Svazek III*. Praha: 1995
- SPOERER, M. *Nucené práce pod hákovým křížem: zahraniční civilní pracovníci, váleční zajatci a vězni ve Třetí říši a v obsazené Evropě v letech 1939–1945*. Praha: 2005
- ŠTEMBERK, J. *Příspěvek k rekreaci za protektorátu* in ŠTEMBERK, J., SKŘIVAN ml., A. a kol. *Cestami hospodářských dějin*. Praha: 2020
- ŠTĚPEK, J. *Přídělové doklady z období tzv. Protektorátu*. Praha: 2010
- ŠTOLLEOVÁ, B. *Pod kuratelou německé říše. Zemědělství Protektorátu Čechy a Morava*. Praha: 2014

ŠUSTROVÁ, R. *Zastřené počátky sociálního státu. Nacionalismus a sociální politika v protektorátu Čechy a Morava*. Praha: 2020

7.5. Internetové zdroje

Archiv ND, <http://archiv.narodni-divadlo.cz/>

Česká divadelní encyklopedie,

https://encyklopedie.idu.cz/index.php?option=com_content&view=featured&Itemid=108&lang=cs

ČSFD (Československá filmová databáze), <https://www.csfd.cz/>

Encyklopedie dějin města Plzně, <https://encyklopedie.plzen.eu/home-mup/>

Filmový přehled, <https://www.filmovyprehled.cz/cs>

Web ČRo Vltava, <https://vltava.rozhlas.cz/>

Web České televize, <https://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/>

Web společnosti ARTES, z.s., <https://zabava-artes.cz/>

Wikipedia, https://cs.wikipedia.org/wiki/Hlavn%C3%AD_strana

Youtube, <https://www.youtube.com/>

Známí neznámí,

<http://www.semanovice.cz/index.php?page=030&lang=cz&dt=1245&kt=4&psy=0>

7.6. Kvalifikační práce

KALINOVÁ, M., *Opereta a muzikál Divadla J. K. Tyla v Plzni v proměnách času*.

Bakalářská práce Plzeň, ZČU, Fakulta pedagogická, 2019 [online], dostupné

z <https://dspace5.zcu.cz/bitstream/11025/39153/1/BP%20%20Michaela%20Kalinova%20-%20Opereta%20a%20muzikal%20Divadla%20Josefa%20Kajetana%20Tyla%20v%20Plzni%20v%20promenach%20casu.pdf>

8. Resumé

It follows from the above that the entertainment nights *Pestré večery* for the employees of *Akciová společnost, dříve Škodovy závody* (joint stock company, formerly Škoda Works) during the German Protectorate of the Czech and Moravian territory deserves much more attention as they play a significant role in relation to the employees and are an example of occupation power towards a group of the Protectorate population whose labour performance was necessarily needed for the war production. No research has been dedicated to this phenomenon and few mentions can only be found in the book “*Práce je čest!: Plzeň a Škodovka za Protektorátu*” (“*Work is an Honour!: Plzeň and Škoda Works During the Protectorate*”) by the journalist and photographer Zdeněk Roučka, however, the photographs have only a brief description mentioning the existence of such night shows. Generally speaking, some topics regarding the Heydrich’s “carrot and stick” policy should be getting more attention.

The geopolitical importance of Plzeň and *Škoda Works*, respectively, significantly increased during the WWII. The armament company in the West-Bohemian metropolis served to the Nazi arms industry and the local production largely continued also during the period when most of the “Old Reich” factories had been gradually destroyed in heavy bomber raids. The German occupation administration in the Protectorate was from the very beginning well aware of the fact that Škoda factory was situated in rear of the German army and quickly took control of the factory. Most of the Czech employees including the general director Vamberský and director of the publicity department, Ing. Václav Forst, responsible for *Pestré večery* continued to keep their positions. However, both of them, supervised by the Nazis, had to ensure peaceful and undisturbed continuation of armament supplies to Germany and its allies, without any (ideally none) sabotages and preventing the underground (mostly communist) resistance movement from growing.

In addition to regular benefits provided to hard-working workers performing strenuous work (which applied to almost all Škoda workers) the factory management had to keep up the morale of the employees in other ways, too. In collaboration with other organizations of that time which ought to (and also were allowed to) organize cultural events the publicity department led by Ing. V. Forst launched a cycle called *Pestré večery* – the name was commonly used for similar events at that time. These *Entertainment Nights* provided free of charge for the period of three years, every weekend, except for a

four-month break during hot summer months, entertainment to the Škoda Works blue and white collars. The nights were held in the former main company canteen situated near the Central Bus Station where the car park in Emil Škoda Square is currently found. The canteen, capable of holding up to 1,200 people, was partially renovated for considerable cost which shows the importance of entertainment nights for their organizers.

Despite the initial mistrust followed by weak attendance *Pestré večery* eventually became a popular pastime for Škoda workers to such an extent that tickets had to be allocated for each night to few departments or workshops only because the demand exceeded the canteen capacity. The demand was at its peak at the very end of the war with programmes repeated on Saturdays and Sundays (exceptionally three times a week). This can be understood as a form of bribery to the most hard-working employees to keep up the pace.

In addition to entertainment and cultural activities which were rarer due to forced labor for military purposes, *Pestré večery* attracted visitors with rich offers of unlimited amount of food and famous “Pilsener beer”. With every upcoming week the Protectorate rationing system had been cutting down the selection of food per capita so Škoda workers welcomed enormously such opportunity to eat and drink for free. The same situation was in respect of beer as the pubs and restaurants could sell only a limited amount of beer on tap while there was no limit during PVs. It was almost a miracle that on a New Year Entertainment Night in January 1944 red wine was served, too – although only a 0.125 l per capita – because otherwise wine was not available at all.

It was not only food which was attracting Škoda workers. Various artists of different genres and professions, both local ones and from other Protectorate regions, mostly from Prague, appeared in the entertainment programme. Even the biggest names of the time performed during the three years of *Pestré večery*. The most famous to date are certainly Vlasta Burian or R. A. Dvorský, however, many other performers can be marked as “stars” even though they are not famous today. Berta Stýblová or Bety Nejštková and Antonín Brych duo were often referred to as the queen of accordion, or kings of chromatic button accordions, respectively, which speaks volumes about their popularity. Similarly popular were various singing groups – the *Allanovy sestry* (Allan Sisters), *Lišáci*, *Lištičky* or *Settleři* (the Settlers). Not to mention the big names from the Prague National Theatre.

Pestré večery had a special importance for all the performers, too. Those who were hired to perform for Škoda workers were exempted from the duty to work for *Totaleinsatz*

in September 1944 and were put on the list of artists who were not only allowed to but had to work hard in their profession and perform as much as possible. If any artist was not “busy” enough in the cultural sphere they were forced to work for example in the armament industry. So, the offer from Ing. Forst to participate in *Pestré večery* came in handy as evidenced by signed photographs of artists dedicated directly to Ing. Forst.

The thesis also presents a complete statistic of *Pestré večery* based on the preserved invitation cards. According to the statistics it can be found which artists, or the entire programmes were the most successful among the audience. The tables show names of all performers, frequency of their shows and their specific artistic focus. The table showing the number of performers according to their genre helps to deduce what were the preferences of the audience. In this context it should be added that absence of programmes from the turning point of the Second World War, i.e. spring 1943, the end of the battle of Stalingrad and the turnaround in the East Front is not decisive for the thesis, but if the missing documents were found in the future it would be desirable to complete the statistics of *Pestré večery* and thus the whole research, too.

One of the author’s propositions - if the course of the whole cycle was significantly affected by the wartime events, significant anniversaries of certain events or jubilees of politicians or managers of Škoda Works can be answered as follows. It is obvious from the letter by Thiemann from the Gefolgschaft department addressed to Vamberský (Škoda Works general director) that a special programme was prepared for his jubilee. The New Year shows were extraordinary, too. Cancellation of the programme on 28th October 1944 may be related either to the anniversary of the establishment of the independent Czechoslovakia or suppression of the Slovak National Uprising, however, it could happen purely by accident. What, undoubtedly, affected *Pestré večery*, was the advance of Allied troops into the interior of the Reich and the bomber raids on Plzeň in spring 1945. Massive raid on *Škoda Works* on 25 April 1945 not only put an end to arms production in the Plzeň factory but also to regular entertainment programme. The main factory canteen was destroyed in the air raid which meant the definitive end of *Pestré večery*.

The media coverage of *Pestré večery* was expected by the author less than was actually the case. Rarely mentioned in the press of that time to avoid too much envy was not probably the intention in any case, because the official periodical of NOÚZ (National Trade Union Central of Workers) *Národní práce* mentioned the entertainment nights quite frequently, yet quite irregularly. As the end of the war approached the popularity of *Pestré*

večery dwindled, nevertheless, this can be explained by reduced availability of paper and printing inks – after all, the section “From the Western Bohemia”, originally covering one entire page at the end of 1942, dwindled to a few short articles on one page from two pages of the whole papers in 1945.

Pestré večery, never researched before, could undoubtedly contribute to the efforts of the occupiers to “bribe” the Škoda employees to perform at their best. It is indirectly proved by the fact that the initial lack of interest changed radically, and the factory management had to determine who were receiving invitation cards. This cultural “bribe” illustrates the Nazi method of “carrot and stick” in the Protectorate.

9. Přílohy

9.1. Tabulky

Celé (příp. umělecké) jméno	Počet účastí	Žánr	Poznámka
Bety Nejtková, A. Brych	7x	harmoniky	
František Vyhnal	5x	harmoniky	
Jenny a Birnes	5x	tanec	step
Ki-Ko	5x	hudební klaun	
2 Overburg (Říše)	4x	hudební komik	
2 rohlerings (EST)	4x	akrobacie	kolečkové brusle
4 Sihvers (EST)	4x	akrobacie	artistická akr.
Berta Stýblová	4x	harmoniky	
Fr. Preisler	4x	klavír	
Libuše Janochová	4x	zpěv	
Lišáci	4x	zpěv	
Lištičky	4x	zpěv	
Trmotová	4x	divadlo	div. Zpěvačka
Antonín Farkaš	3x	housle	
Bělohávek	3x	zpěv	
František Zavřel	3x	divadlo	operní pěvec
J. Jaroš	3x	divadlo	operní pěvec
Josef Balcar	3x	kouzelník	
Koudelová	3x	divadlo	subreta Tylova divadlo
L. Jírů	3x	divadlo	operní pěvkyně
LIDO-duo	3x	zpěv	Vajner a Mornštejn
Linda Laina (Říše)	3x	tanec	
Ludmila "Lída" Klímová-Grosmannová	3x	divadlo	opereta
R. Pokorný	3x	imitátor	
Ríša Jurist	3x	hud. a film. skladatel	
Robert Pražák	3x	harmoniky	
Roman Blahník	3x	klavír	
Settleři	3x	zpěv	trampská sk.
Tino Muff	3x	zpěv	
3 Bremlov	3x	žongléři	
Trio M. a Z. Kozáková, V. Kotršalová	3x	zpěv	
Zdena Vincíková	3x	zpěv	sólistka R.A. Dvorského
Beranová	2x (1x se Synáčem)	balet	primabalerína, MD v Plzni
<i>pokračování na další stránce</i>			

Jarka Kec	2x (+1x zrušeno)	harmoniky	
2 Barington	2x	akrobacie	
2 Denys	2x	arabští sourozenci	
2 Poldis	2x	akrobacie	
3 Patino Negri	2x	akrobacie	
3 Rigetti	2x	akrobacie	
Bajo-trio	2x	zpěv	
Beda Lak	2x	akrobacie	
Bety Tolarová	2x	divadlo	Velká opereta
Boreo	2x	kouzelník	
Bratři Kecové	2x	harmoniky	
Dano Živojnovič	2x	divadlo	tenor Tylova divadla
Duo Alexona	2x	tanec	
Duo Lefrido	2x	tanec	
E. a A. Kutzendörfer	2x	harmoniky	
Esta-Triko	2x	zpěv	
Fanda Mrázek	2x	komik	+ 3x konferoval
Fr. Severin	2x	divadlo	
G. Třešňáková	2x	divadlo	MD v Plzni
Hefner	2x	harmoniky	
Chefalo (ITA)	2x	ilusionista	
J. Bibo	2x	akrobacie	jako "Pepek Námořník"
Jan Chaloupka	2x	harmoniky	
Jarda Haki	2x	kouzelník	
Jarmila Pechová	2x	divadlo	Divadlo pod Vyšehradem
Josef Horák	2x	klavír	
Josef Chval	2x	žongléři	
K. Hruška	2x	divadlo	ND
Kay & Seller	2x	akrobacie	
Matison	2x	tanec	groteskní tanečník
Nikodém	2x	klavír	
Placherová a Jaroš	2x	divadlo	MD v Plzni
Sandor a Doris (MGR)	2x	tanec	
Sestry Allanovy	2x	zpěv	
Sestry Skovajsovy	2x	zpěv	
sólo i duo zpěv škodováků	2x	zpěv	Škodováci Škodovákům
Šomkovi	2x	akrobacie	
taneční čísla Škodováků	2x	tanec	Škodováci Škodovákům
<i>pokračování na další stránce</i>			

Vlasta Hrubá	2x	divadlo	subreta Tylova divadlo
Willy Kuk	2x	komik	
Dalibor Pták	1x (+1 zruš.)	klavír	
Jarka Skácel	1x (+1 zruš.)	divadlo	
Marie Mrázková	1x (+1 zruš.)	divadlo	operní a koncertní Zpěvačka
V. Máca	1x (+1 zruš.)	akrobacie	
Vyskočil	1x (+1 zpěv)	klavír	
2 Dewert	1x	akrobacie	
3 Jungles	1x	akrobacie	
Adolf Svátek	1x	klarinet	
Anna Andělová	1x	balet	
Bensi & Willi	1x	akrobacie	
Berta Vondráčková	1x	zpěv	lidovky
Borra	1x	kouzelník	
Bratři Pokorní	1x	harmoniky	
Camillo	1x	kouzelník	
Čermák	1x	klavír	
Dašková	1x	tanec	
Duo Bohemians	1x	harmoniky	
Duo Kec – (J. Kec s partnerkou)	1x	harmoniky	
Duo Mary a Rudy	1x	tanec	
Duo Mazal	1x	zpěv	
Duo Michálkovi	1x	tanec	
Duo Petrové	1x	harmoniky	
Duo Sherrier	1x	akrobacie	step
Duo Soucha	1x	zpěv	
Dvořáková	1x	divadlo	opera ND
Fr. Vyskočil	1x	zpěv	
Gling-li	1x	kouzelník	
H. Martinovská	1x	imitátorka	
Harák	1x	klavír	
Hary Čížkovský	1x	kouzelník	
Hela Vondráčková	1x	tanec	
Horský	1x	zpěv	
Hořický	1x	divadlo	Tylovo divadlo
Irena Štěpánová	1x	divadlo	subreta
J. Čapek	1x	harmoniky	
J. Duras	1x	klavír	
J. Motlová	1x	zpěv	
J. Pikar	1x	recitace	
J. Svarov	1x	akrobacie	
Jarča Čadková	1x	harmoniky	
<i>pokračování na další stránce</i>			

Jarča Procházková	1x	zpěv	jazz. Zpěvačka
Jarka Klečka	1x	zpěv	sólista Melodie 45
Jaroslava „Slávka“ Procházková	1x	zpěv	
Jarský*	1x	akrobacie	
Jarský*	1x	step	
Jindra Bastlová	1x	zpěv	sólista Melodie 45
Jožka Budějský**	1x	nezjištěno	
Karel Jahn	1x	divadlo	tenor
Karel Keller**	1x	nezjištěno	
Karel Novák	1x	kouzelník	
Karel Pešek	1x	divadlo	tenorista V. Operety
Kibic**	1x	nezjištěno	
klub mandolinistů	1x	mandolína	
Kocourkovští učitelé	1x	zpěv	
Kratina	1x	kouzelník	
Krčmář	1x	klavír	MD v Plzni
Kryšpín (Krása)	1x	nezjištěno	
Langer	1x	hudební komikové	
Lehovcová	1x	harmoniky	
Lilling	1x	kouzelník	
Lösler	1x	hudební klaun	
Ludvík	1x	divadlo	MD v Plzni
M. Hanzlíková	1x	zpěv	
M. Strnadová	1x	divadlo	D. v Mor. Ostravě
Máňa Kohoutová	1x	zpěv	
Marie Smížková	1x	tanec	
Mil. Nápravníková	1x	divadlo	subreta
Míla Faltýnková	1x	divadlo	MD v Plzni, subreta
Miloš Linka	1x	divadlo	člen ND
Miluš Klečková	1x	zpěv	národní písně, Škodovačka
Mirek Kozel**	1x	nezjištěno	
Nekola	1x	zpěv	tenor, škodovák
Nevell (Novák)	1x	kouzelník	
Nouzovský	1x	divadlo	bas ND
O. Jánský	1x	zpěv	
O. Rakušan "Cvok"	1x	hudební klaun	
Oldřich Kovář	1x	divadlo	tenor ND
Orlová	1x	zpěv	
Otto F. **	1x	nezjištěno	
Petránek	1x	klavír	
(Jan) Preibiš	1x	kouzelník	
<i>pokračování na další stránce</i>			

prof. Jiří Bartovský	1x	hudební skladatel	
Rita Rion	1x	tanec	
Rozgonová	1x	tanec	
Rudolf Kasl	1x	divadlo	baryton, MD Plzeň
Rudolf Pešek	1x	zpěv	
Rujan	1x	nezjištěno	
Sestry Šiklovy	1x	tanec	
Sisters Káčové	1x	tanec	
Sláva Procházka	1x	divadlo	tenor
Smolaři	1x	zpěv	trampská sk.
Soubor Hřímálý	1x	zpěv	
Stáňa Medřická	1x	zpěv	
Standa Minařík	1x	zpěv	Škodováci Škodovákům
Standa Procházka	1x	zpěv	
Stáňa Vysoká	1x	zpěv	
Synáč	1x	balet	MD v Plzni
Šašek	1x	divadlo	
Šebek	1x	nezjištěno	
Šimanová	1x	nezjištěno	
Trio Kalský	1x	tanec	
Tři Peterson	1x	akrobacie	excentrická skupina
V. Hájek	1x	nezjištěno	virtuos, tudíž hud. nástroj
V. Kafka	1x	zpěv	
Vaněček	1x	nezjištěno	
Vašek Houda	1x	vibrafon	
Věra Konečná	1x	divadlo	MD v Plzni, subreta
VI. Skála	1x	recitace	básně J. Wolkera
Vlasta Burian	1x	komik	
Vlasta Rennis***	1x	nezjištěno	
Vojtěch Šimandl	1x	housle	
Vymer**	1x	nezjištěno	
Winklerová	1x	divadlo	MD v Plzni
Zámečník	1x	housle	
Zora Skopalová	1x	balet	
Neznámý č. 1	1x	nezjištěno	
Neznámý č. 2	1x	nezjištěno	
Neznámý č. 3	1x	nezjištěno	
* možná jde o jednoho a toho samého člověka			
** dovozená jména z podpisů			
*** nebyla uvedena v programu, ale je po ní památeční fotografie v deníku V. Forsta			

Tabulka č. 1

Konferenciéři	Počet účastí
Boža Wymer	7x (+ 1 nevystoupil)
František Neumann	7x
Siola Zelenka	5x
Fanda Paul	4x (2x s Hurychem)
Sláva Grossmann	4x + 1x zrušeno
Fanda Mrázek	3x (+ 2x jako komik)
Rudolf Kutílek	3x
Toník Hajšman a Rudla Vacek	3x
Doďa Pražský	2x
F. Hurych	2x
Karel Matějčík	2x
Kliment	1x
Josef Králíček	1x
J. Kratochvíl*	1x
T./L. Kratochvíl*	1x
R. Kratochvíl*	1x možná 2x, místo ^^
Ríša Jurist	1x (+3x jako dílčí účinkující)
Ruda Princ	1x
Stanislav Regál	1x (+ zpěv)
R. A. Strejka	1x
Vlastimil Ziegner	1x
neznámý	1x
*možná jde o chyby tisku a jedná se o jednoho stejného člověka	

Tabulka č. 2

Orchestr	Počet vystoupení
Záv. dechový a smyčcový orchestr, Knirsch	51x
Záv. jazzový orchestr, Baborák	24x
Orchestr A. Müllera	7x
Orchestr R. A. Dvorského	5x
Orchestr Bobka Bryena	3x
Orchestr Jaroslava Maliny	2x
Orchestr Medralův	2x
Orchestr Ferdý Petra	2x
Orchestr Karla Vacka	2x
Orchestr Ladislava Žaluda	2x
Jazzorchestr Karla Vlacha	2x
Jazzorchestr Josefa Voříška	2x
<i>pokračování na další stránce</i>	

Orchestr Kutzendörferův	1x
Orchestr Medřického	1x
Jazzorchestr Tučkův	1x
Jazzorchestr Velhartického	1x
neupřesněn	1x

Tabulka č. 3

Žánr	Počet interpretů
hudba	40x
divadlo (často zpěváci)	34x
step a tanec	19x
nezjištěno	19x
akrobacie	18x
harmoniky (chromatická/akordeon)	16x
kouzelník/ilusionista	13x
klavír	11x
hudební klaun/komik	5x
balet	4x
komik	4x
housle	3x
hudební skladatel	2x
recitace	2x
žongléři	2x
arabští sourozenci	1x
imitátorka	1x
imitátor zvířecích zvuků	1x
klarinet	1x
mandolína	1x
vibrafon	1x

Tabulka č. 4

9.2. Fotopřílohy

pojme k tomu jeste schopnost samnova i vzpizeny. Aco by nevzpizeni na Vysokomýřana Kepeckého a jiné Východočechy, a máme tu se všim všudy zhruba obraz města pracujícího s rozvahou, ale nikoli bez srdce. Sk

ZÁBAVOU K NOVÝM SILÁM

Jako sůl potřebuje pracující člověk občas duševně okřít. Z věčné živnosti po nevědné povaze seješ, kraje, po bobavých zážitcích a po dojmech co nejpestřejších — povstalo umění. Ale nevzniklo nadarmo ani kouzelný kaleidoskop. Když jsme učinili sádost oviněnost, zbavujeme se na chvíli denních starostí osvěžující zábavou. Rekrece je pokorně zrovna tak nezbytný jako živná síla. Zdravý smích vyvolává a trampot a dodává sílu. Tomu se dříve v továrnách nerozumělo. Dělník a vůbec zaměstnanec ještě před pět. Uka lety nemohl dobře holdovat uměním. Ať sebevíce bral po slušné zábavě, nedostávalo se mu na ni často peněz pro malé výdělky. A nikdo ty jeho tužby nezářně nepodpořoval, tím méně naplňoval. To se však s novým řádem úplně změnilo.

Na pestrých večerech pizeňských Škodováků si můžeme ověřit, jak se věc obrátila na prospěch pracujících. Škodovská rodina dlouhá léta vyhlížela nálekou tu vymoženost. Tužby a přání nebyly velké. Zachtělo se mít plátek pro

Vděční průslucháci

sportovní družstva, dělely se naděje na koupaliště, na čitárnu, na něco většího si nikdo netroufal ani myslět. A najednou obratem se naplňovalo vše, než věc kdo doufal. Po zkušenostech z minulých dob se Škodovákům ani nechtělo hned plesat nad zprávu, rozšířenou po dílnách a kancelářích. Zvěst hlásala loni, že 12. září se začnou v nové hlavní sídelně večery s pestrým zábavním pořadem. A dodávalo se, že ten kaleidoskop podivné a poslechu má vášní úmysl stromalážovat Škodovské osazenstvo ke každosobotnímu vyražením. Škodovská duše arci hned na všecko nedá, dokud se neprosvědí. Zas přej něco nového, možná, nějaký chyták na peníze. Tak potom těch zvidavců napoprve nepřišlo mnoho. Spíš jelech poměrně malá skupinka představovala výzvednou výpravu. Představivé si, že v ohromné hale jídelny nebylo víc než dvě stě osob, rozmězných kolem stolu před pállitry dobrého pizeňského. Leč záhy přišla pěkná zábava obecnost z velmi vhod. Uslýšelo také o přestávkách z místního rozhlasu, že na osvěžením své myslí a ducha zábavním programem

netřeba utrácet ani haléře,

leč by si někdo chtěl svažit hrdlo pizeňským, nebo si podle chuti dopřát různých jídel společlivě všudeky nachystaných. Sobotní večery, milý Škodováče, říkal rozhlas. Jsou proto, aby se po týdenní námaze u kovářin, soustruhy či v jiných celích dostal do veselé nálady. Máš přece dost starostí celý týden, abys dostal řá-

né dílo. Tak se tu posad, nestojíš nic. Krom zábavného pásma, o jehož pestrosti se ještě mnohokrát rád přesvědčíš, jsme pamatovali i na tvůj žaludek. Víme, kterak prahnou hrdla, když člověk plápe nadšeným zaujetím. Táhle u celé řady okének do kuchyně ti zas kyne hotový krásnohled chutných jídel. Posluž si o přestávkách sám, třeba lacinými chlebkami nebo jinou dobrotou. Dobrou chuť a pěknou zábavu! Sympatické zařizení, že lze sedět u stolu, vědět pohostinné kuchyni a pohotovému šenku, našlo ovšem záhy moc příznivců, vzpomínajících, jak vzdálenou metou jim byl parterový stůl třeba při varietních produkcích. Nic naplat, u tabule máš rozhodně bohatší zážitek, než tiseň na galerii. I rozléto se pak v závodě, že pestrý večer je bez nadsázek přitěsně posezení. Program, povidali ti, co přišli okukovat, je dost chytlavý a bude se pořád zlepšovat. Počet závodního obecnstva na večerech pak rychle roste. Dnes je o pestré večery takový zájem, že se musí závodní osazenstvo střídat, aby se dostalo na večery.

Z malých zážitků vzniklo hotové divadlo.

Zprvu vystupovali účinkující na malém podiu, teď má už tahle Škodovská aréna docela ucházející, ba krásné jeviště, vyzbrojené elektrickými světly, reflektory, vytažené řádnou estradou. Jevišťe složile vyzdobil podlé světomocných návrhů tovární dělník Heller. Scéna 65 čtverečných metrů představuje pokoj, potažený modrozlutými draperiemi. V pozadí na lince visí znak Škodovky — okřídlený šíp v terči. Boční stěny jsou vyzdobeny výjevy z římské mytologie. Program střídavě obstarává Radost ze života, Radost z práce a NOUZ. Je snaha aranžovat jen nejlepší síly, umělce, artisty

Příprava jídel v závodní kuchyni

Škodovský balet

Obrázky majetekem Škodovských závodů v Písně

pražské a místní. Dvě a půl až tři hodiny běží pásmo, střídající zpěy, výstupy operní i operetní s produkčními akrobati, harmonikáři, s komickými výjevy, eskamotážemi nebo s výstupem trampeských kvartet. Několik pořadů dokonce vypínlil revuálním pásmem a šifrnými chytavostmi umělci Škodováci. Občas se v tom kaleidoskopu předvede nějaký film pro zábavu nebo poučení. Improvizovaná aréna, poslehlá síň hřmi všudeky potleskem publika pořád dost lačného, aby se mohlo hned nasýtít. Teď se teprve vidí, co Škodovákům jolek chybělo. Těšme se s nimi na nový pořad, jež jako všechny předcházející zpestruje

Škodovský kapela

těšmo nadmíru obilbené ve všech svých stránkách, které se vždycky střídavě uplatňují. Jednou to vezme římské dechová kapela, po druhé smíšený či smyčkový orchestr. Každá složka má padesát hudebníků a jsou to vesměs Škodováci a dobří muzikanti. Letos ta kapela, římská úředníkem Škodovky panem Knirachem, oslavila své první výročí. Založila si také dvacetičlenný jezový orchestr. Co všechno musí Škodováký nenašlel! Hudebníky kuzdířte všech odrůd, básníky, komponisty. Jsou s to dělat i vlastními silami dobré divadlo.

Sobotu co sobotu

se schází velká Škodovská rodina, muž i ženy, mládež i starí, učnové i řemeslníci, dělníci, dílovedoucí, úředníci, technici, inženýři, šéfové, ředitelé, dokonce nedávno nechyběl ani generální ředitel Škodovských závodů inženýr Vamberký. Sledoval stejně jako ostatní obecnstvo napjatě veselý pořad a bavil se dobře, chválil, tleskal a líboval si dobrý mok i chutnou krmí. To hráli jen sami Škodováci. Dělník a úředník se na tu chvíli proměnil v artistry a herce. Čeho si však důleže navzáje omilil: Na těch večerech se ti boží Škodováci baví po svém ve vlastním prostředí. Má to i cenu pro jelech celou pospolitost. Mělokdý se mohou sejit osazení různých cechů, ale nakleže je pěkně pohromadě na večerech. Kováři vedle modeláře, úředníka vedle dělníka. A to rozhodně slouží kamarádskému duchu. Dělnické a Škodovské soudržnosti, vzrůstá pocit, že jsou jedna velká rodina, podporuje se tím zájem a láska k práci, přichýlnost k podniku, který vyvířil jako málokde co chybělo těm davům; že se bude k obecnému blahu vyvířat i sebevůli podporovat vynaložená na zárovou rekreaci, na zábavu, která vzpružuje a kterou bez úhry nebo postřádek.

Obrázek 1 — fotopříloha č. 1

Am Samstag den 25. April 1942 veranstaltet die Musik-
Vereinigung der Gefolgschaft unserer Werke ein
FRÜHJAHR - UNTERHALTUNGSKONZERT
in der Hauptspeisehalle.

Zutritt haben nur unsere Gefolgschaftsmitglieder ge-
gen Vorlage des Werksausweises, sowie die von ihnen eingeführten
Gäste.

Pilsen, am 16. April 1942.

V sobotu dne 25. dubna 1942 pořádá hudební sdružení
zaměstnanců našich závodů

JARNÍ ZÁBAVNÝ KONCERT

v hlavní jídelně.

Vstup dovolu jen zaměstnancům na tovární průkazku
a jimi uvedeným hostům.

V Plzni 16. dubna 1942.

Obrázek 2 – fotopříloha č. 2

P R O G R A M M

des "Bunten Abendes" für die Gefolgschaft der AG. vorm. Skodawerke in Pilsen in der Hauptspeisehalle an den Tagen: 17., 24. und 31. Oktober 1942.

1./	Sonet	
2./ Jiří Srnka:	"Kan-Kan", Mädchentrio und Orchester	Orchester RZŽ
M. Kozáková,
Zd. Kozáková,
V. Kotršalová
3./ Aust. Kovařík:	"Prag lebt"	Jazz-orchester RZŽ
4./ Zd. Fibich:	"Mein Mädchen"	J. Jaroš, Opernsänger
5./ V. Vačkář:	"Der Junge"	Jazz-orchester RZŽ
6./ R. Pokorný:	Imitator der tierischen Stimmen	R. Pokorný, Artist
7./ Paul Linke:	"Johanniskäfer", Mädchentrio und Orchester	M. Kozáková,
Zd. Kozáková,
V. Kotršalová

15 Minuten Pause.

1./ R. L. Vašata:	"Annabella", Mädchenduo und Orchester	M. Kozáková,
Zd. Kozáková
2./ Fr. Lehár:	"Vilja, ó Vilja"	L. Jirů, Operettensubrette
3./ R. Pokorný:	Imitator der tierischen Stimmen	R. Pokorný
4./ J. Malát:	"Ich habe dich lieb"	J. Jaroš
5./ A. Jindra:	"Die verliebten Klarinette"	Jazz-orchester RZŽ

15 Minuten Pause.

1./ R. Jurist:	"Verführerische Augen", Mädchenduo und Orchester	M. Kozáková,
Zd. Kozáková
2./ J. Stelibský:	"Wenn ich deine Liebe hätte", Duette	L. Jirů und J. Jaroš
3./ Fr. Kmoč:	"Grüne Haine"	Jazz-Orchester RZŽ
4./ J. Stelibský:	"Die Stelibský-Melodien", Mädchentrio und Orchester	M. Kozáková,
Zd. Kozáková,
V. Kotršalová
5./ Fr. Kmoč:	"Unter der Mühle"	Jazz-Orchester RZŽ

Klavier: J. Duras.

Jazz-Orchester: Leitung V. Velhartický.

Anfang um 20 Uhr.

Das Buffet mit Speisen und Getränken während der Pausen offen.

Aktiengesellschaft
vorm. Skodawerke in Pilsen.
Propaganda-Büro.

Obrázek 3 – fotopřiloha č. 3

Dir. Ing. F./B.

Popper

1246)

A4-023

Mitteilung

Abtg. 71/Propaganda

für H. Generaldirektor
Ing. A. VAMBERSKÝ,
Abtg. 63
Generaldirektion,
Prag.

13. V. 1943, 341023

Betrifft: "BUNTE ABENDE"

Pilsen am 12. Mai 1943.
Nr. 71/Prop/633

*Gefolgschaft
wird dann mit
14/5*

*Pilsen
22/5*

*4. Ges. für Kameram.
da nach Pilsen
20/5*

Am 8. d.M. wurde die Wintersaison, während der die "Bunten Abende" veranstaltet wurden, abgeschlossen.

Zum Unterschied von anderen Werken unseres Konzernes, in denen laut Mitteilung der Direktion-Gesellschaft im Einvernehmen mit Ihnen nur von Zeit zu Zeit Werks-pausenkonzerte unter der Leitung der Abtlg. Gefolgschaft veranstaltet wurden, übernahm in unserem Pilsner Werke laut Ihrem Wunsche die Propaganda-Abteilung die regelmässige Veranstaltung der "Bunten Abende" für die Gefolgschaft. Mit der Veranstaltung haben wir am 12. September 1942 angefangen; seit dem Tage sollten dann diese Abende jeden Samstag in der Hauptspeisehalle stattfinden, was auch geschah.

Tieferstehend führen wir unsere Rekapitulation der "Bunten Abende" an:

Die Durchführung des Programms wurde ursprünglich der Organisation "Radost ze Života" /RZZ/ übertragen, mit der ein schriftlicher Vertrag für die ganze Saison bis Ende April 1943 abgeschlossen wurde, später wurde laut Mitteilung der Abtlg. Gefolgschaft, Prag, auch die Organisation NOUZ mit der Veranstaltung der Programme betraut; diese zwei Organisationen wechselten dann wöchentlich ab.

Es wurden während der letzten 9 Monate im Ganzen 32 "Bunte Abende" veranstaltet: 20 mit dem Programm der RZZ und 12 mit dem Programm der NOUZ. Die erste widmete ihre Aufmerksamkeit mehr den hiesigen Pilsner Künstlern, dagegen NOUZ bediente sich wieder eher der Prager Schauspieler; das RZZ-Programm wurde einigemal sogar durch die Skodaangestellten selbst ausgefüllt.

Anfangs war der Besuch der "Bunten Abende" sehr schwach /150 - 200 Teilnehmer/, man hätte fast sagen können, dass sie geradezu boykottiert wurden. Bis jedoch das Publikum durch vernünftige Aufklärung zur Erkenntnis gebracht wurde, dass man nichts anderes will, als seine Erholung in der Freizeit, erhöhte sich allmählich die Anzahl der Besucher und mit der Zeit ist sie so gestiegen, dass man gezwungen war, einen Plan auszuarbeiten, nach dem die Eintrittskarten den einzelnen Werkstätten und Kanzleien zugeteilt wurden, und zwar so, damit alle an die Reihe kommen und dabei die Hauptspeisehalle aus Sicherheitsgründen nicht überfüllt wird. Im Sinne dieser Regelung wurden für jeden Samstag 1200 Eintrittskarten proportionell unter den Arbeiter- und Beamten-Werksausschuss verteilt. Beim Eingang in die Hauptspeisehalle musste ein jeder Besucher die Eintrittskarte vorlegen, sonst wurde er von den kontrollierenden Werk-schutzmännern nicht hineingelassen.

Bei den ersten wenigen Abenden war das Benehmen des Publikums nicht gerade musterhaft; ausserdem konnte man merken, dass es vielmehr das Essen war, was die einzelnen bei den Abenden lockte, als das Programm, denn einige Besucher brachten sogar eigene Gefässe mit um nur recht viel nach Hause mitnehmen zu können. Dieser Uebelstand wurde durch die An-

b.w.

Obrázek 4 - fotopříloha č. 4

Fortsetzung der Mitteilung 71/Prop/633 v.12.5.43 für Herrn
Generaldirektor Ing. A.VAMBERSKÝ :

ordnung abgeschafft, dass ein jeder Besucher nur eine Portion gegen Abgabe der Eintrittskarte erhalten durfte.

Es wurden belegte Brötchen, verschiedene Salate, manchmal auch Mehlspeisen, u.a. verkauft, zum Trinken Sodawasser und Limonade, ab Jänner 1943 dann auch das Bier. Bei dem Abschiedsabend am 8.d.M. wurden u.a. auch Obstwein und Eis verkauft.

Durch entsprechende Erziehung besserte sich das Benehmen des Publikums und seine Einstellung zum Programm derart, dass man es als sehr diszipliniert bezeichnen kann. Das Interesse an dem Programm stieg immer mehr und wurde auch noch immer durch ständige Besserung des Programms gesteigert; die Programme der beiden Organisationen RZŽ und NOUZ standen stets auf gutem Niveau.

Ausser den bereits vorgenannten waren auch noch technische Schwierigkeiten zu überwinden. Bei den ersten Abenden traten die Schauspieler auf einem niedrigen Podium auf, das noch von den Konzerten der Werkskapelle in der Hauptspeisehalle geblieben ist. Dieses Podium wurde dann nach 3 Abenden auf 1 m erhöht, worauf man dann im Oktober eine richtige räumige Bühne /65 m²/ mit 2 Garderoben baute, versehen mit allen notwendigen Einrichtungen, Reflektoren und anderer elektrischer Beleuchtung, und geschmackvoll in blaugelbem Ton dekoriert. Der Hintergrund der Bühne trägt eine Reliefdarstellung des Skodazeichens auf Tauen, die Seitenwände sind durch Bilder aus der römisch-griechischen Mythologie geschmückt.

In den Pausen und während des Programms der "Bunten Abende" spielte die Werkskapelle u.zw. an einem Samstag das Streichorchester und an anderem das Blasorchester. Bei dem "Bunten Abend" am 17. April d.J. wurde die ganze erste Hälfte des Programms durch die Werkskapelle gelegentlich des zweijährigen Jubiläums ihres Bestehens ausgefüllt; der zweite Teil bestand dann wie gewöhnlich aus lustigen Gesang- und Musiknummern.

Was die Uniformen für die Musiker betrifft, die Sie bei Ihrem Besuche in Pilsen am 6.März d.J. verlangt haben, erlauben wir uns Ihnen mitzuteilen, dass H. Direktor Thiemann, Abtlg. Gefolgschaft, gleich persönlich bei den zuständigen Stellen interveniert hat; es wurde ihm jedoch erwidert, dass die Zuteilung des nötigen Bezugscheines unter jetzigen Verhältnissen ausgeschlossen ist. Die Musiker sind also gezwungen, auch weiterhin in ihren Privatkleidern zu spielen.

Während der Wintersaison wurden oca 60 Notenstücke für das Streich- und Blasorchester und einige Instrumente angeschafft. In der letzten Zeit wurde dann auf Grund Ihrer Bewilligung bei der Firma Petrof in Königgrätz ein kurzer Konzertflügel zum Preise von K 24.100.-- gekauft.

Bei dem Abschiedsabend wurde in einer kurzen Rede des H. Direktor Ing. Forst das Entstehen der "Bunten Abende" und dieselben allgemein besprochen. Es wurde angekündigt, dass die Wintersaison nun abzuschliessen ist, da die Temperatur in der Kantine auf Grund zunehmender Wärme langsam fast unerträglich wird, umsomehr noch, da die natürliche Ventilation durch die Verdunklung unmöglich ist, und es wurde versprochen, dass nach 3-Monatenpause dann wieder im August die Veranstaltung der "Bunten Abende" fortgesetzt wird.

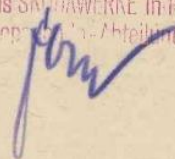
Was die finanzielle Seite der Aktion anbelangt, wurde folgendes ausgezahlt:

b.w. S.2.

Seite 2. der Mitteilung 71/Prop/633 vom 12.5.43 für Herrn
Generaldir. Ing. A. VAMBERSKÝ:

der Organisation RZŽ für 20 Programme	K 55.190.--
" " " NOÚZ " 3 "	
/bis 1.1.43., die übrigen Rechnungen sind noch nicht eingegangen/	K 32.000.--
also beiden Organisationen bis jetzt	<u>K 87.190.--.</u>

Aktiengesellschaft
vormals SKODAWERKE in PILSEN
Propaganda-Abteilung

Co.
Direktion-Gefolgschaft, Prag.
H. Dir. Thiemann, Gefolgschaft Pilsen.

Obrázek 6 – fotopříloha č. 6

100

Samstag, den 6.d.M. wird in der Hauptspeisehalle um 20 Uhr der "Bunte Abend" mit dem unterhaltenden Programm der Organisation NGdA veranstaltet. Es wirken mit: die Subrette Vlasta Hrubá, Tenor Dano Živojnovič, Duo Michálek, akrobatische Gruppe Šomk /4 Mitglieder/, Konferenzler Frant. Hurych und das Quintet unter Leitung des Kapellmeisters Tušek und das Blasorchester /Kapellmeister Knirsch/.

Die Eintrittskarten werden wie gewöhnlich dem Arbeiter- und dem Arbeiterwerksausschuss zur Verteilung übergeben.

Am Tage der Veranstaltung des "Bunten Abends" werden die Abendkarten in der Hauptspeisehalle bis 19,00 Uhr verabreicht, worauf um 19,30 Uhr der Saal geräumt und erst dann wieder um 19,35 Uhr für die Besucher des "Bunten Abends" geöffnet wird; ohne Eintrittskarte wird niemand hineingelassen.

V sobotu 6.t.m. bude pořádán v hlavní jídelně o 20 hod. "Pestrý večer" se zábavným programem organizace NOÚZ. Účinkují: subreta Vlasta Hrubá, tenor Dano Živojnovič, taneční duo Michálekovi, akrobatická skupina Šomkova, konferenziér Frant. Hurych a kvintet kapelníka Tuška a závodní dechový orchestr /kapelník Knirsch/.

Vstupenky budou předány jako obvykle k rozdělení dělnickému a úřednickému závodnímu výboru.

V den pořádání "Pestrého večera" podávají se večere v hlavní jídelně o 19,00 hod., načež se sál v 19,30 hod. vyklidí a otevře se o 19,35 hod. návštěvníky "Pestrého večera"; bez vstupenky nebude nikdo vpuštěn.

am
Plzeň, dne 2.11.1943. 71/Propaganda-Abteilung.
71/Propaganda.

Knirsch

Obrázek 7 – fotopřiloha č. 7

Druhou část programu: "Jak se Plzeň baví" zahajujeme kdyi pop...

... A. Wimmera: "Ta naše Plzeň".

...448ku"

"Bunter Abend" nrs. 47.

Sonntag, den 26.d.M. wird in der Hauptspeisehalle um 17.30 Uhr der "Bunte Abend" mit dem Programm der NGdA vom 19.d.M. wiederholt.

Es wirken dieselben Mitglieder des Städtischen Theaters in Pilsen mit /Operette, Ballett, u.a./; die Musikbegleitung besorgen auch wieder unsere Werksorchester /Jazz- und Streichorchester/.

Die Eintrittskarten vom Arbeiterwerksausschuss erhalten: mechanische Werkstätte und Tischlerei, vom Beamten-Werksausschuss: 72 D, 72/31, 72/36, 72/27 V, 72/32 und 72/35.

Jugendlichen unter 16 Jahre ist der Zutritt zum "Bunten Abend" polizeilich verboten!

"Pestrý večer" č. 27.

V neděli, dne 26.t.m. bude opakován v hlavní jídelně v 17.30 h "Pestrý večer" se zábavným programem NOÚZ z 19.t.m.

Účinkují totiž členové Městského divadla v Plzni /opereta, balet, atd./; hudbní doprovod obstarají rovněž naše závodní orchestry /jazzový a smyčcový/.

Vstupenky od závodního výboru dělnického obdrželi: mechanická dílna a truhlárna, od závodního výboru úřednického: 72 D, 72/31, 72/36, 72/27 V, 72/32 a 72/35.

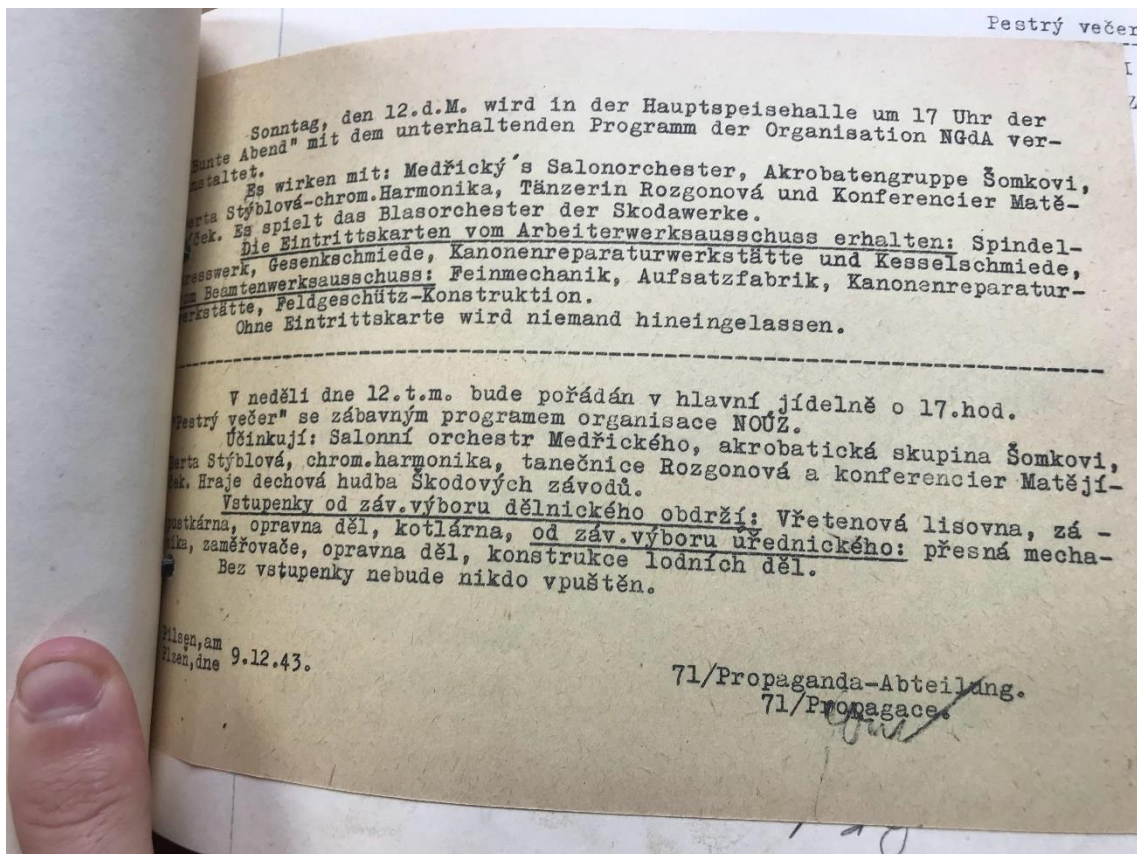
Mládeži pod 16 let jest přístup na "Pestrý večer" policejně zakázán!

Pilsen, am 20.3.44.

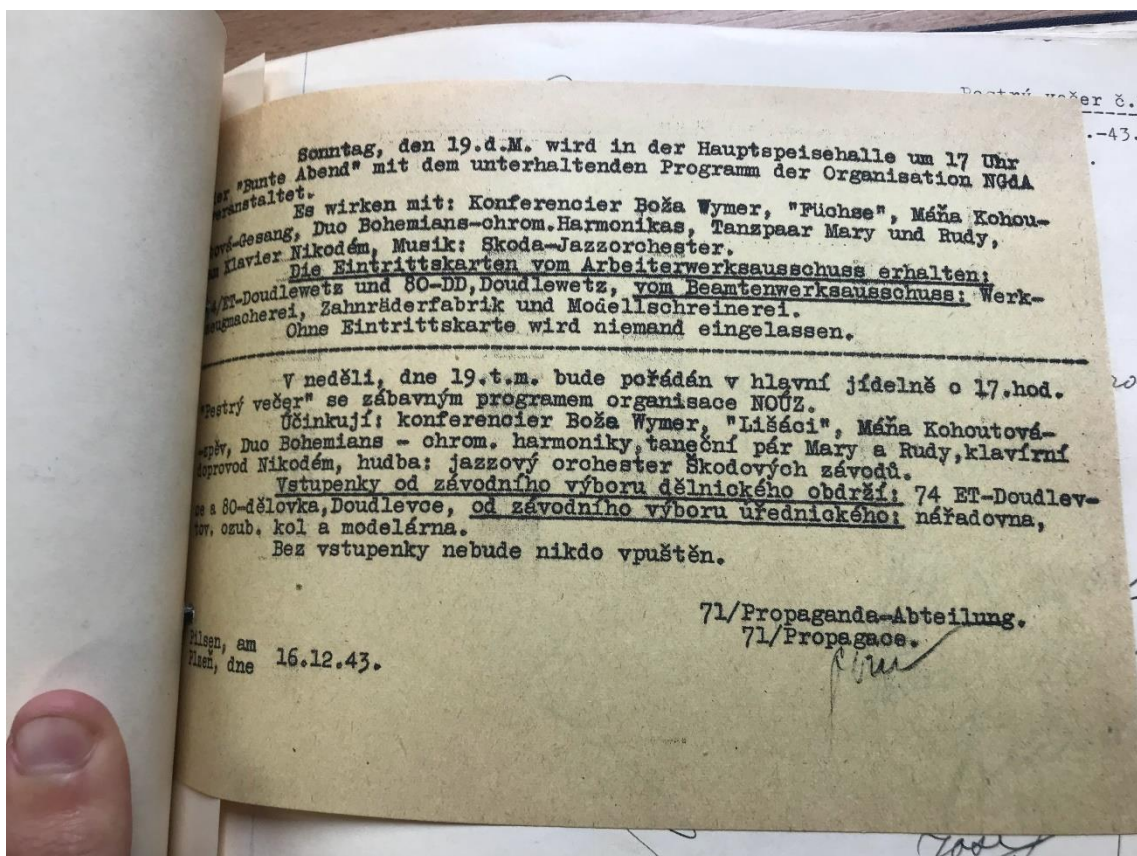
980/Propaganda-Abteilung.
980/Propaganda.

flm

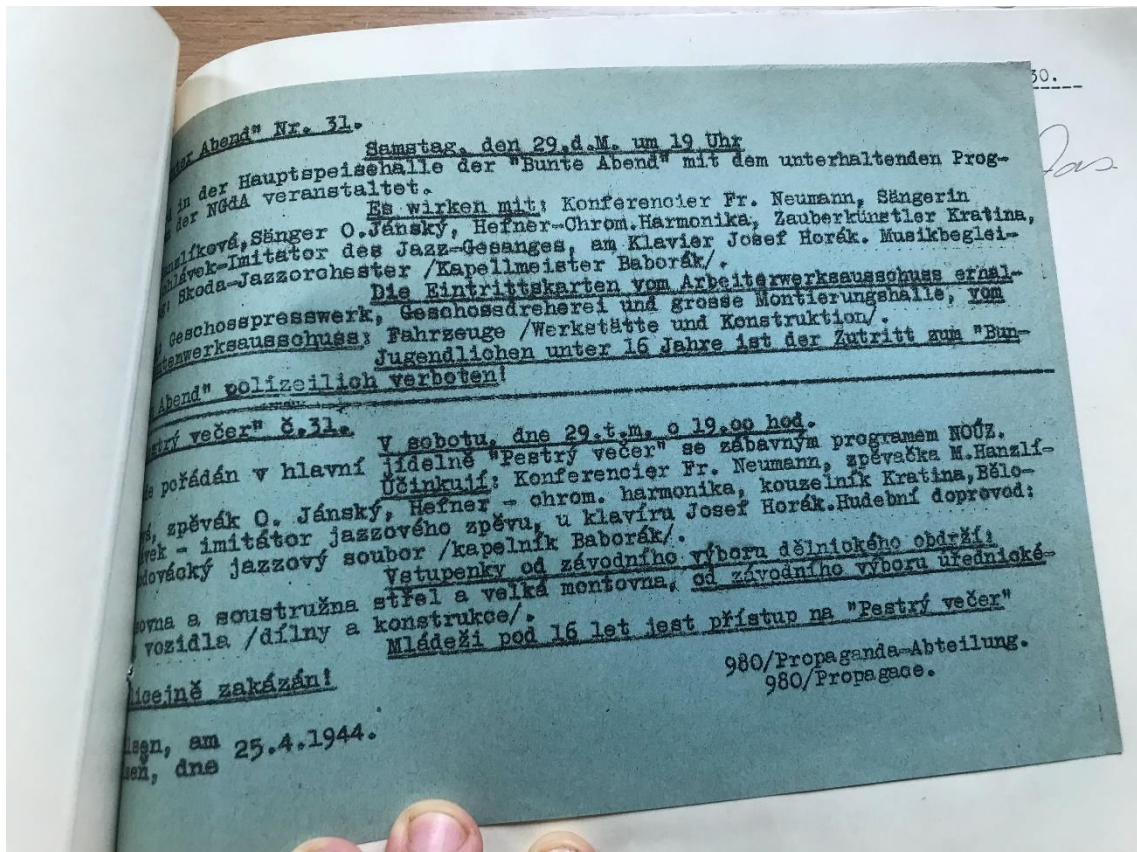
Obrázek 8 – fotopřiloha č. 8

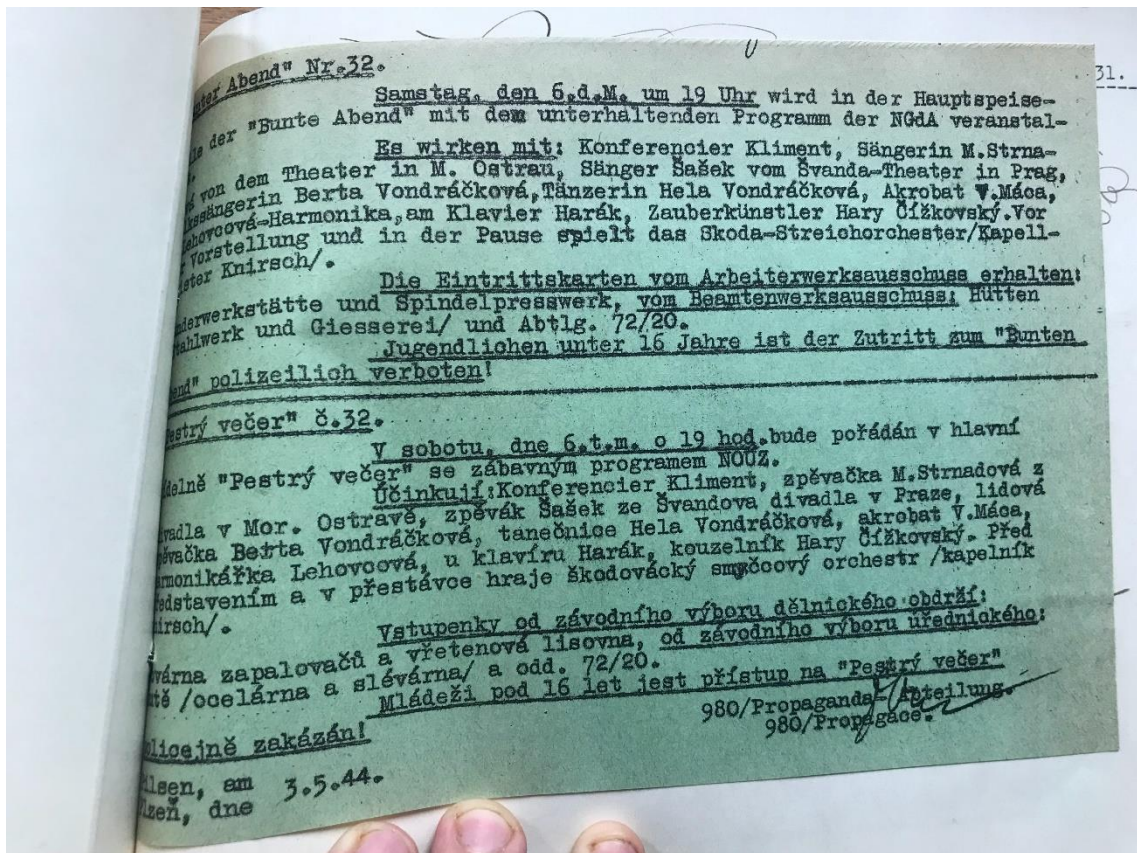
Obrázek 9 – fotopřiloha č. 9

Obrázek 10 – fotopřiloha č. 10

Obrázek 11 – fotopřiloha č. 11

Obrázek 12 – fotopřiloha č. 12

"Bunter Abend" Nr. 25.

"Pestrý večer" č. 25.

Anstatt des "Bunten Unterhaltungsabends" am Sonntag wird diesmal am Samstag, den 4. März 1944, um 19 Uhr in der Hauptspeisehalle das

II. symphonische Konzert des Werksorchesters der AG vorm. Skodawerke in Pilsen

unter der Leitung des Kapellmeisters H. J. KNIRSCH veranstaltet.
Die Eintrittskarten werden den Interessenten vom Arbeiter- oder Beamten-Werksausschuss, bzw. von ihrem zuständigen Vertrauensmann ausgefolgt.

Místo zábavného "Pestrého večera" v neděli, bude pořádán tentokrát v sobotu, dne 4. března 1944, o 19. hod. v hlavní jídelně

II. symfonický koncert závodního orchestru Akc.spol.dřívě Škodových závodů v Plzni

za řízení kapelníka p. J. KNIRSCHÉ.
Zájemci necht se hlásit o vstupenky u dělnického neb přednického závodního výboru, příp. u jejich skupinového důvěrníka.

PROGRAMM - PROGRAM :

I. Teil :

I. část:

1./ L. v. Beethoven:	Vorspiel zu "Egmont"
Předehra k "Egmontu"
2./ Rich. Wagner:	Vorspiel zu "Die Meistersinger von Nürnberg"
Předehra k "Mistrům pěvoům norimberským"
3./ A. Dvořák:	Slawischer Tanz Nr. 8
Slovanský tanec č. 8
4./ A. Dvořák:	"Mein Heim"
"Můj domov"

II. část:

II. Teil:

PAUSE - PŘESTÁVKA.

5./ G. Rossini:	Vorspiel zu "Wilhelm Tell"
Předehra k "Vilému Tellovi"
6./ Johann Strauss:	"Geschichten aus dem Wiener Wald"/Walzer/
"Povídky z vídeňského lesa" /valčík/
7./ Fr.v. Suppé:	Vorspiel zu "Banditenstreiche"
Předehra k "Banditským kouskům".

980/Propaganda-Abteilung.
980/Propagace.

Pilsen, am 28.2.1944.
Plzeň, dne

Obrázek 13 – fotopříloha č. 13

"Pestrý večer" č. 30.

V neděli, dne 27.4.1944 o 19.hod.

Bude pořádán v hlavní jídelně "Pestrý večer" pod heslem "Brodováci Skodovákům". Na programu večera pestré hudební a zpěvní pásmo z lidových i koncertních skladeb, sestavené a říšené kapelníkem O.Baborákem.

Účinkují:

S ó l i s t é :

Miluš Klečková - národní písně
Tenorista Jarda Nekola - Plzeňské písničky a Lehár
Vl. Skala - recitace Wolkerových básní
Váňa Hájek - "Lásko, Bože, lásko" - houslové solo
Vašek Houda - "Poem" - solo na vibrafon
J. Čapek - solo na chromatickou harmoniku

Orchestr uvede koncertní směs "Musikantské navštívenky".

Druhou část programu: "Jak se Plzeň baví" zahajujeme kdysi populární písní A. Wimmera: "Ta naše Plzeň".

Jazzoví zpěváci:

Jarča Procházková - "Zadudej, dudáčku"
"Velká láska"

Standa Minařík: Dvě písně z filmu "Karneval lásky"

J. Nekola: "Plzeňská děvčátka" - první uvedení polky kapelníka O. Baboráka.

Konferují:

Toník Hajšman a Rudla Vacek.

H o s t é :

Baryton Rudolf Kasl, sólista Městského divadla v Plzni - operní arie a písně

Zora Skopalová - členka baletu Městského divadla v Plzni.

Při programu účinkuje koncertní jazzový orchestr kapelníka O. Baboráka.

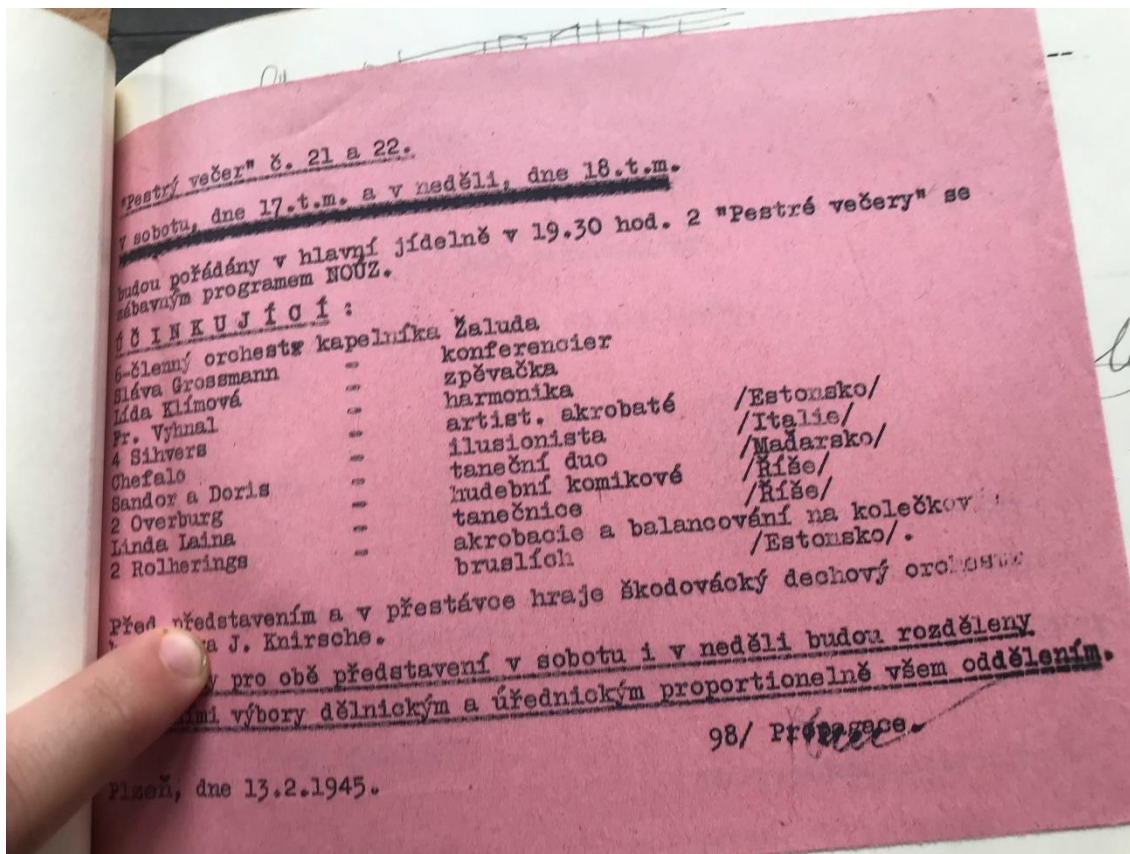
Vstupenky od závodního výboru dělnického obdrží:
dělovka, přejímací sín, od závodního výboru úřednického, mechan. dílna,
lokomotivka, lakýrna, automaty, zaměřovače.

cejně z a k á z á n !

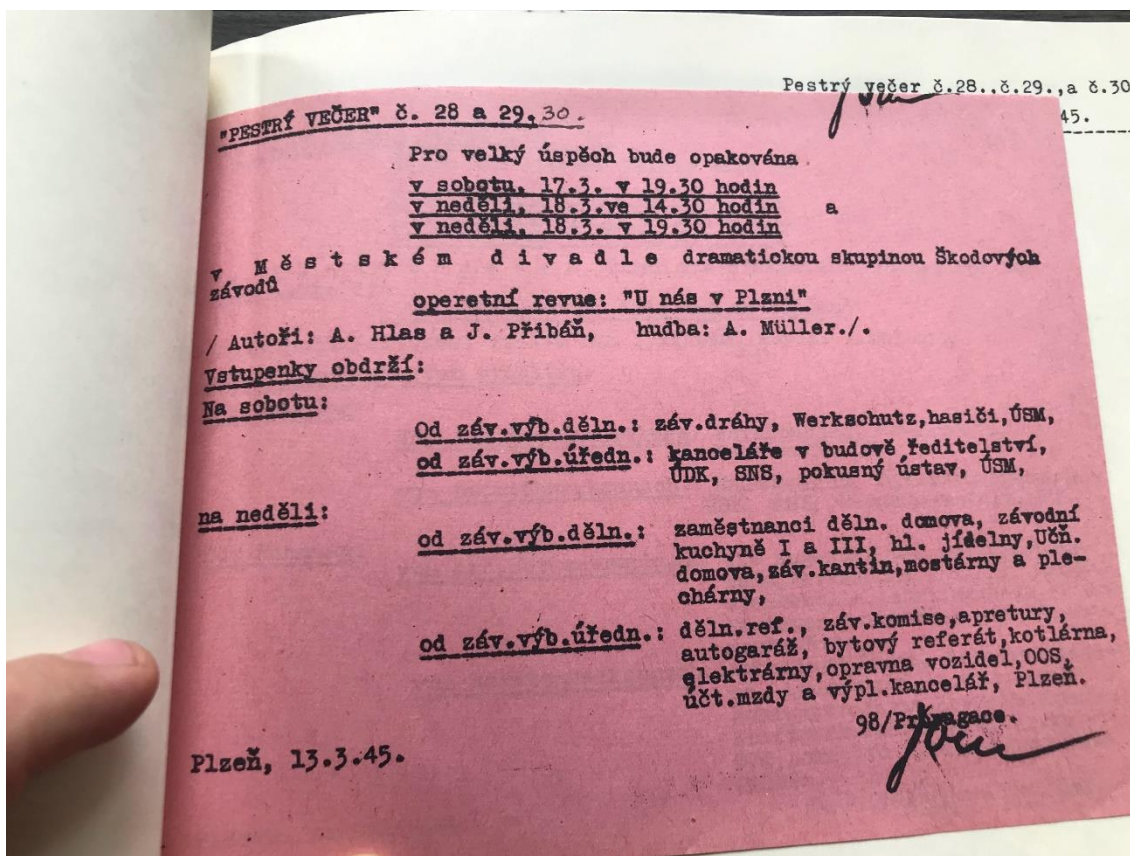
Plzeň, 18.4.44.

980/Propagační oddělení.

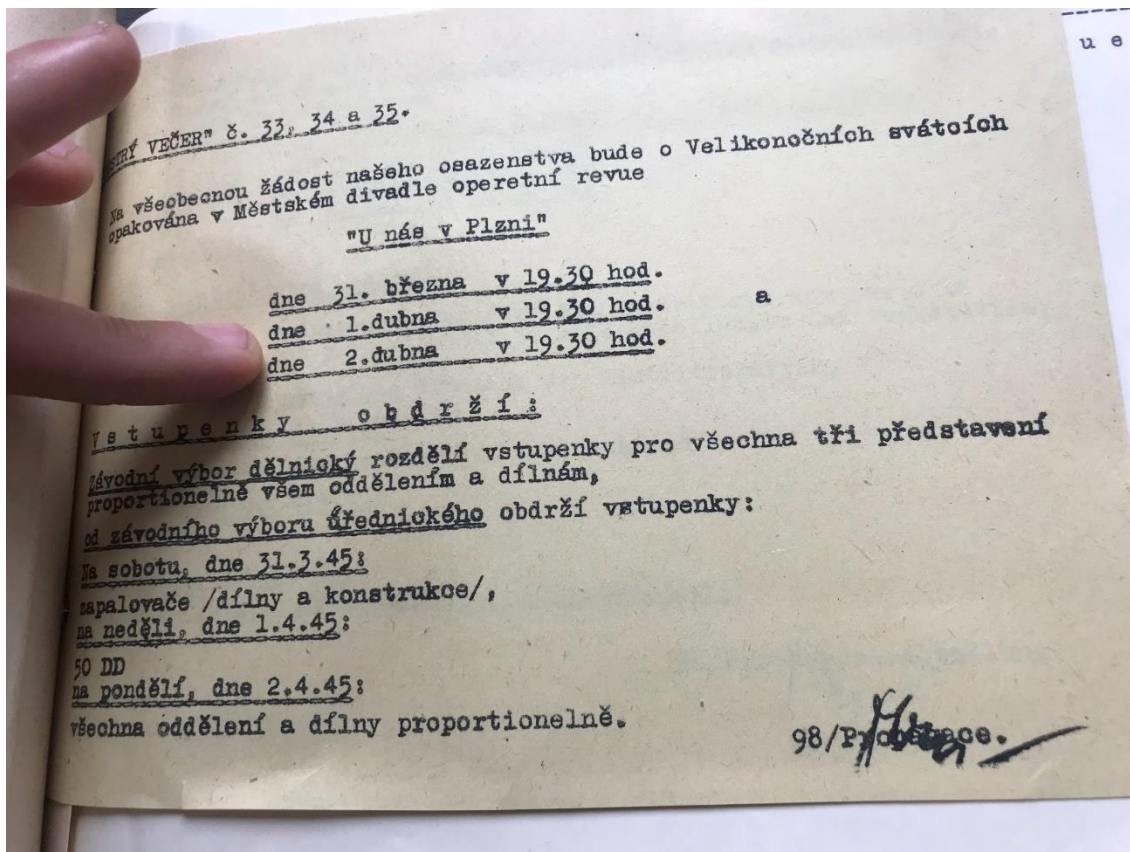
Obrázek 14 - fotorpiloha č. 14

Obrázek 15 – fotopřiloha č. 15

Obrázek 16 – fotopřiloha č. 16

Obrázek 17 – fotopříloha č. 17

169

Kulturní odbor "ŠKODA".
=====

Ve čtvrtek 1. listopadu 1945 v 19.30 hod. koná se ve velké síle
"Besedy"

T R Y Z N A

za 250 škodováků popravených, umučených a zemřelých v koncentračních
táborech, jakož i zahynulých při náletech na Škodovku. Začátek pietní-
ho večera v 19.30 hod.

P O Ř A D :

- I. Hudba. "Asina smrt" ze suity "Peer Gynt" od Griega
- II. Recitace. Jiří Wolker: "Hřbitov".
- III. Zahajovací proslov: Josef Pojar, kult.odbor "Škoda".
- IV. Projevy zástupců škodových závodů Plzeň
a./ předseda ZR Flaček,
b./ podniková rada Plzeň - Dragoun
c./ Národní správa - F.Hrubý Plzeň.
- V. Zpěv. Förster: "Oráč" - Sbor.
- VI. Pietní vzpomínka: F.Brož
- VII. Recitace. Karel Vokáč "Posledním dechem".
- VIII. Zpěv. B.Smetana "Modlitba" - Sbor.
- IX. Recitace. Kolektiv "Vykřičník".
- X. Hudba. Čech: Smuteční pochod.

Účinkují :

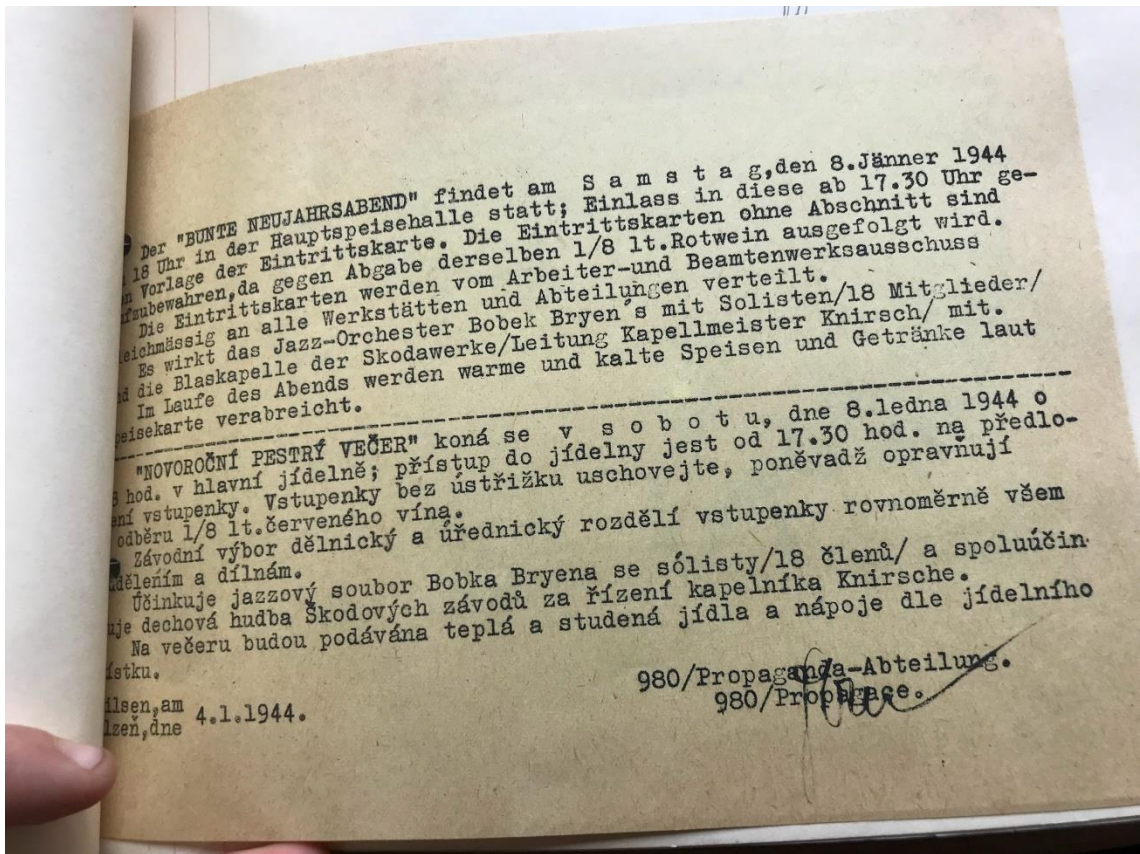
Symfonický orchestr a pěvecký odbor "Škoda-Bendl".
Dirigent J.Bareš, sbormistr Korelus.

Členky městského divadla sl.Sobotová a Marešová.

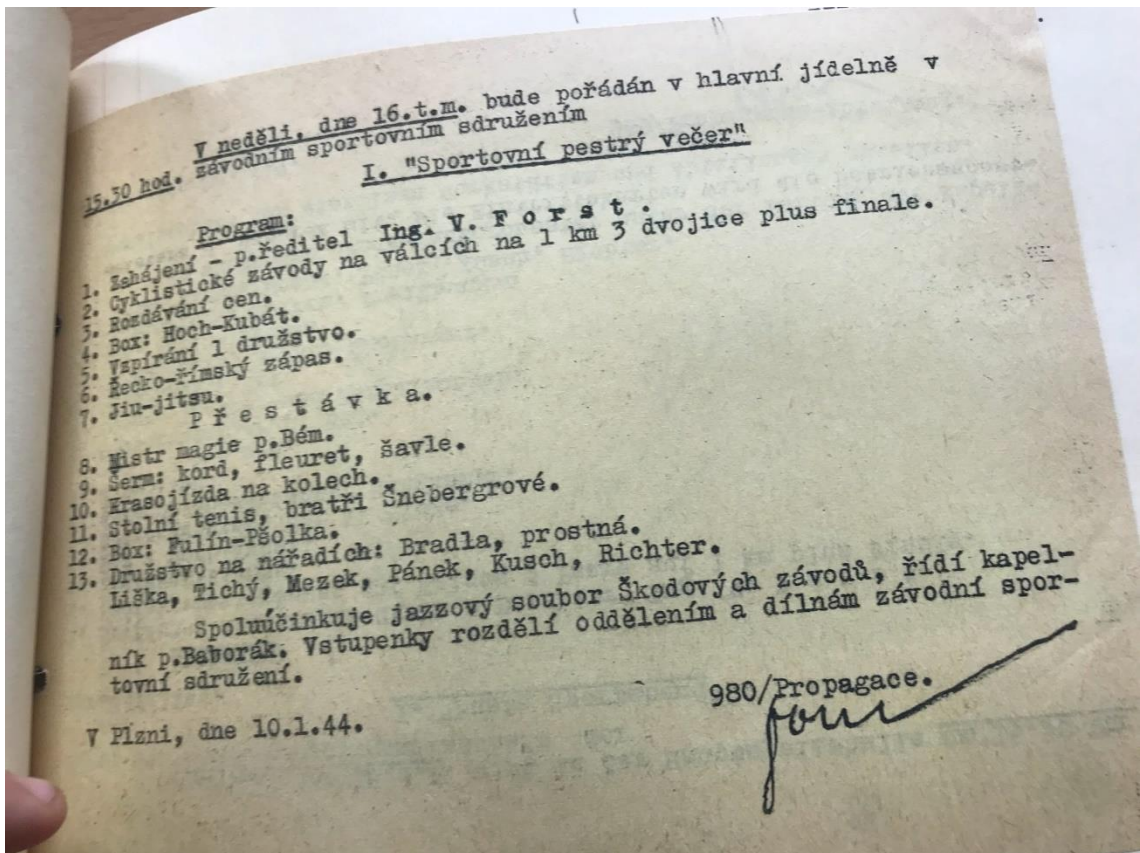
Recitační kolektiv "Vykřičník".

Solová recitace sl.Krupičková.

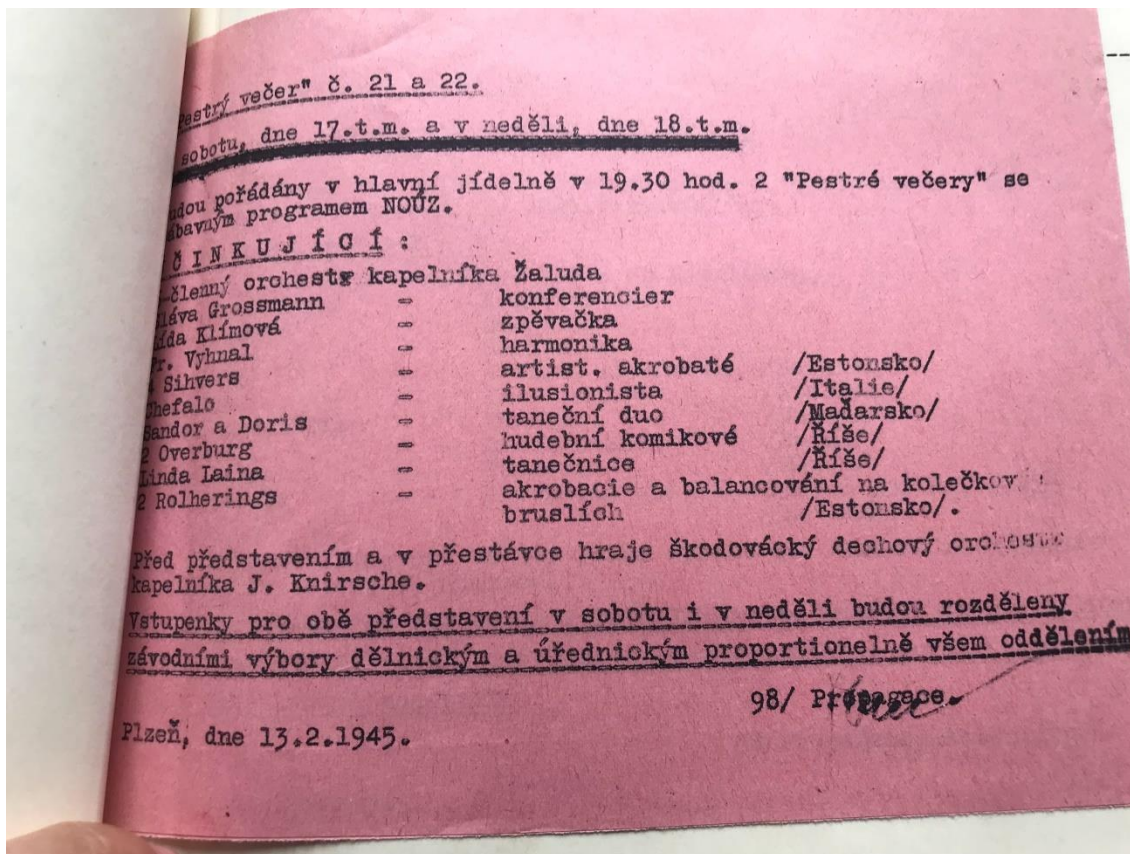
Obrázek 18 – fotopříloha č. 18

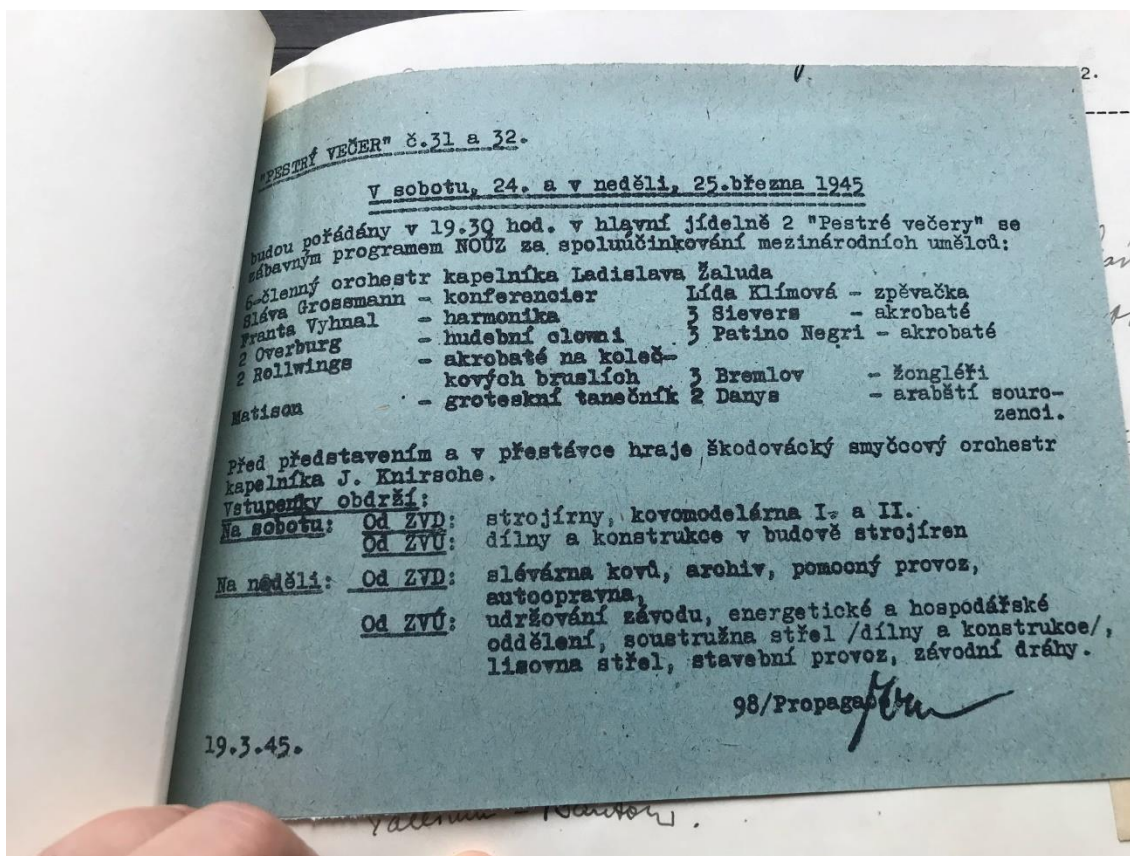
Obrázek 19 – fotopříloha č. 19

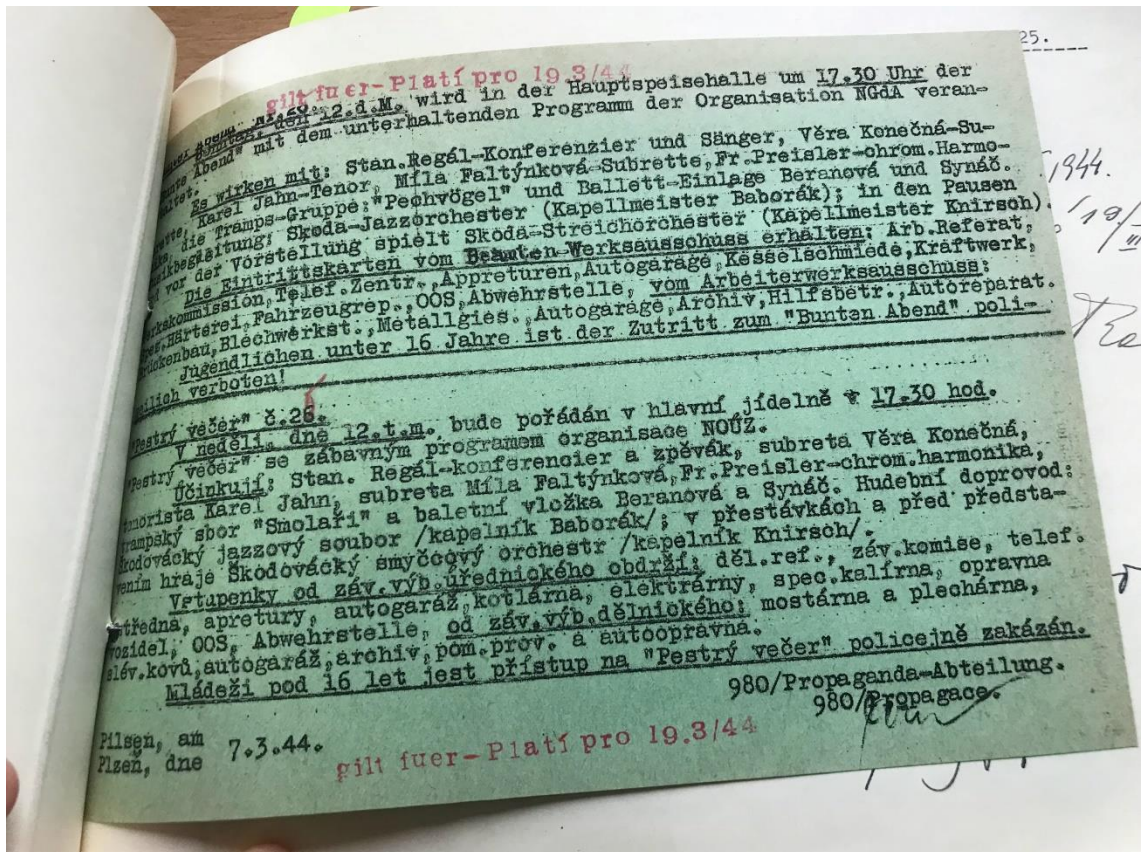
Obrázek 20 – fotopříloha č. 20

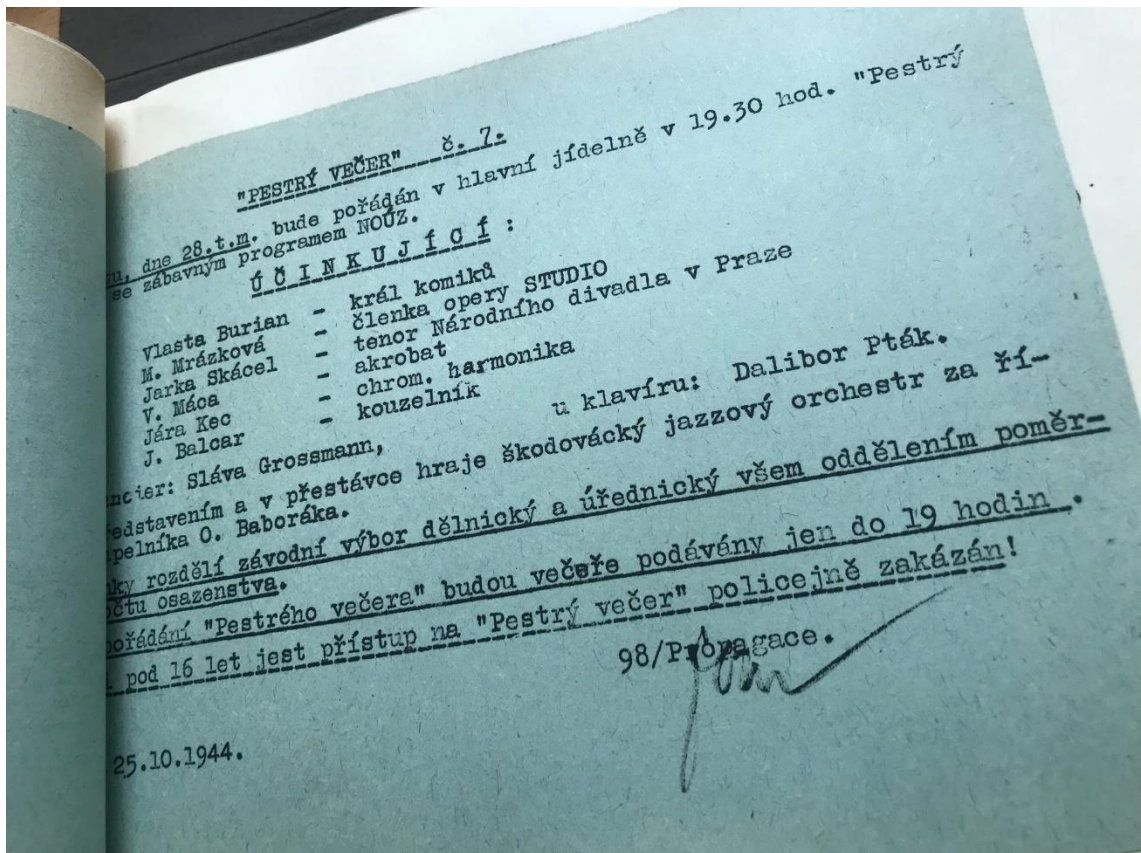
Obrázek 21 – fotopřiloha č. 21

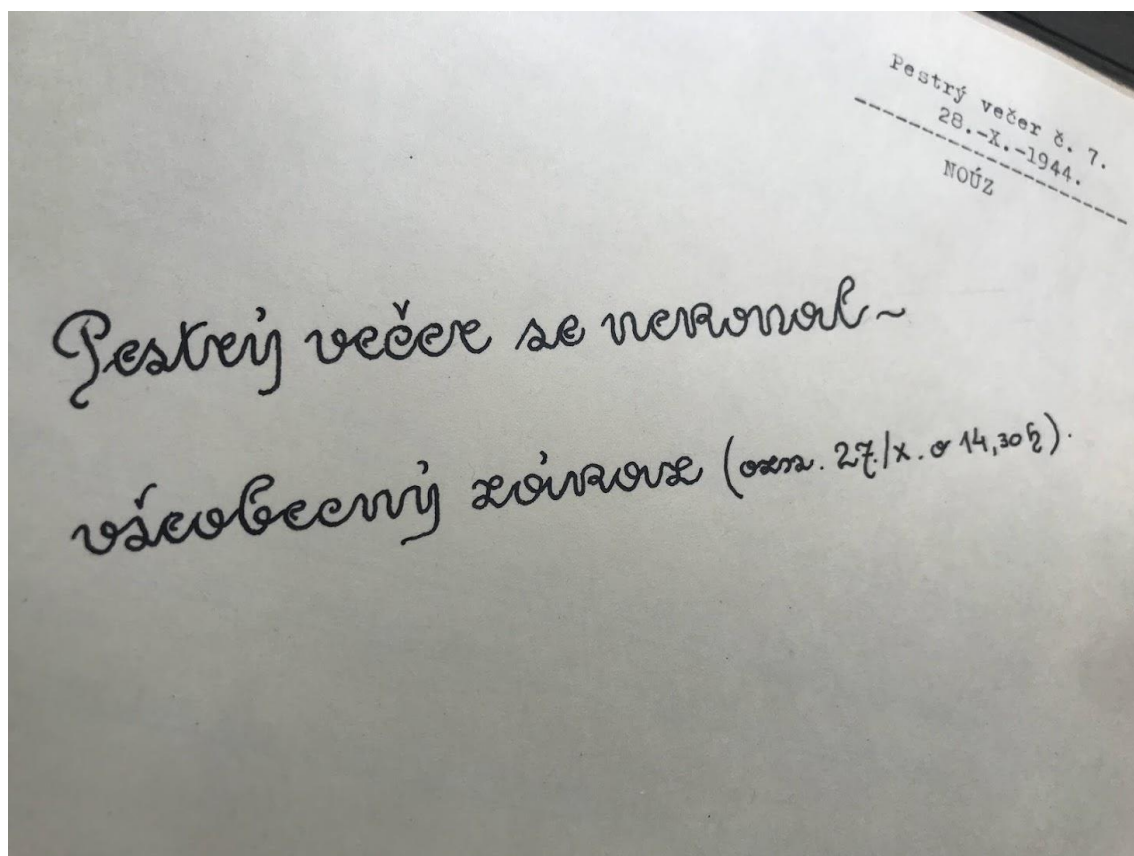
Obrázek 22 – fotopřiloha č. 22

Obrázek 23 – fotopřiloha č. 23

Obrázek 24 – fotopřiloha č. 24

Obrázek 25 – fotopříloha č. 25

P R O G R A M
"PESTRÝCH VEČERŮ" v hlavní jídelně Škodových závodů
v P l z n i .

Dne 7.11.1942 pořádá NOÚZ, oddělení "RADOST A PRÁCE"
"PESTRÝ VEČER", při němž účinkují nej přednější pražští
umělci:

Vlasta H r u b á , subreta Tylova divadla v Praze
Dano Ž i v o j n o v i č , tenorista Tylova divadla v Praze
Bety N e j t k o v á králové chromatických harmonik
Ant. B r y c h
Frant. N e u m a n n , konferencier a imitátor Vlasty Buriana
Jenny a Birnes - mondění taneční pár
2 Barington - akrobatické duo
Ríša J u r i s t , známý filmový a hudební skladatel.

Dne 14.11.1942 pořádá "RADOST ZE ŽIVOTA" "PESTRÝ VEČER"
při němž účinkují:

Závodní dechová hudba Škodových závodů
Dr.J. F i k a r - recitace
Anna A n d ě l o v á - baletka
Klub mandolinistů, Plzeň
O. R a k u š a n - "Cvok", český hudební šašek z Prahy.
Dále budou promítány 3 filmy Škodových závodů.

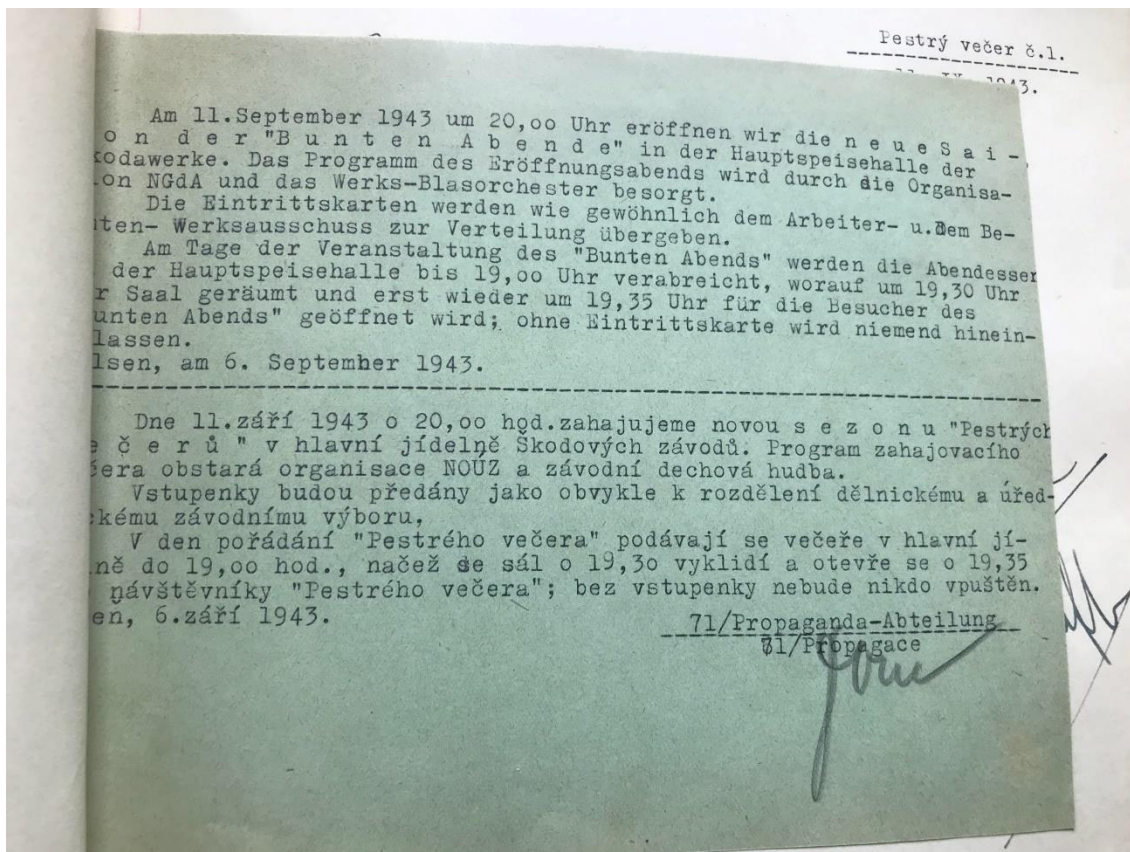
Dne 21.11.1942 opakuje NOÚZ "PESTRÝ VEČER" s programem
pořádaným dne 7.11.42.

Začátek programu o 20.hod.

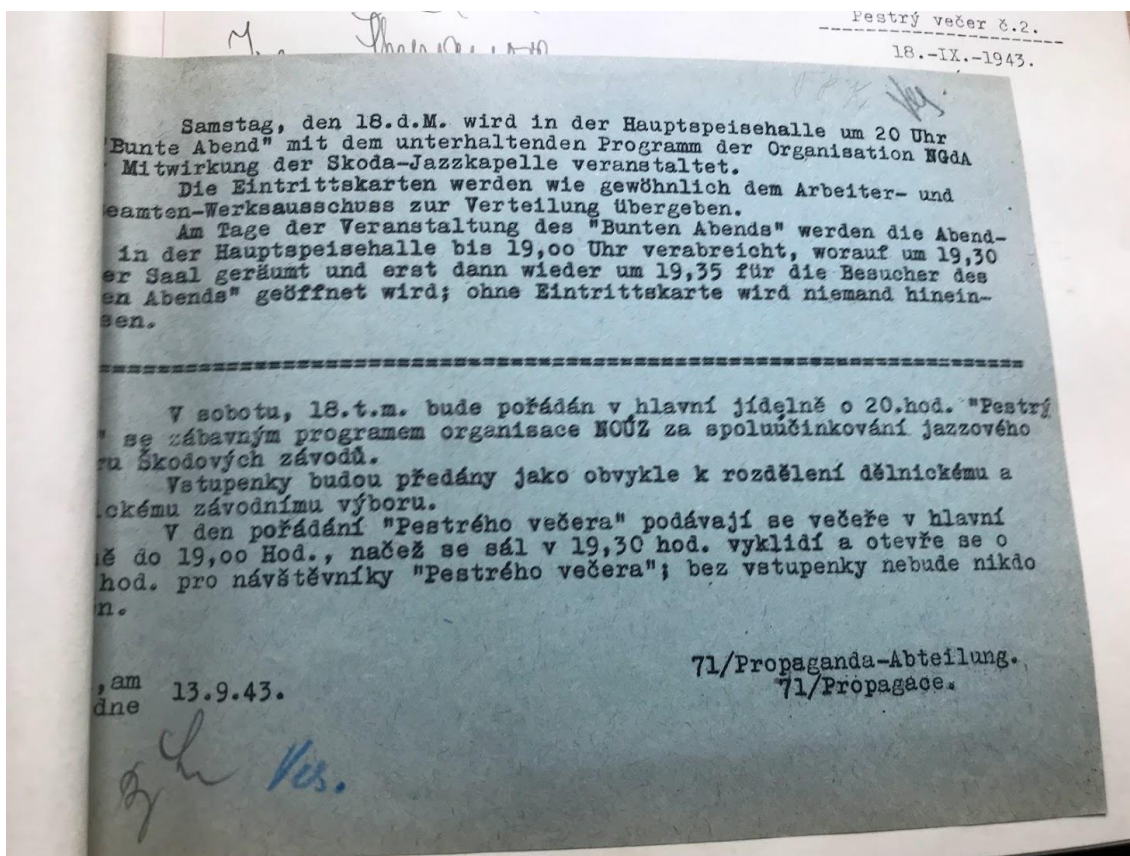
V přestávkách bude otevřeno buffet s jídly
a nápoji, vydávanými po odevzdání vstupenky.

Vstupenky lze obdržeti v závodním výboru
dělnickém a úřednickém nebo u důvěrníků.

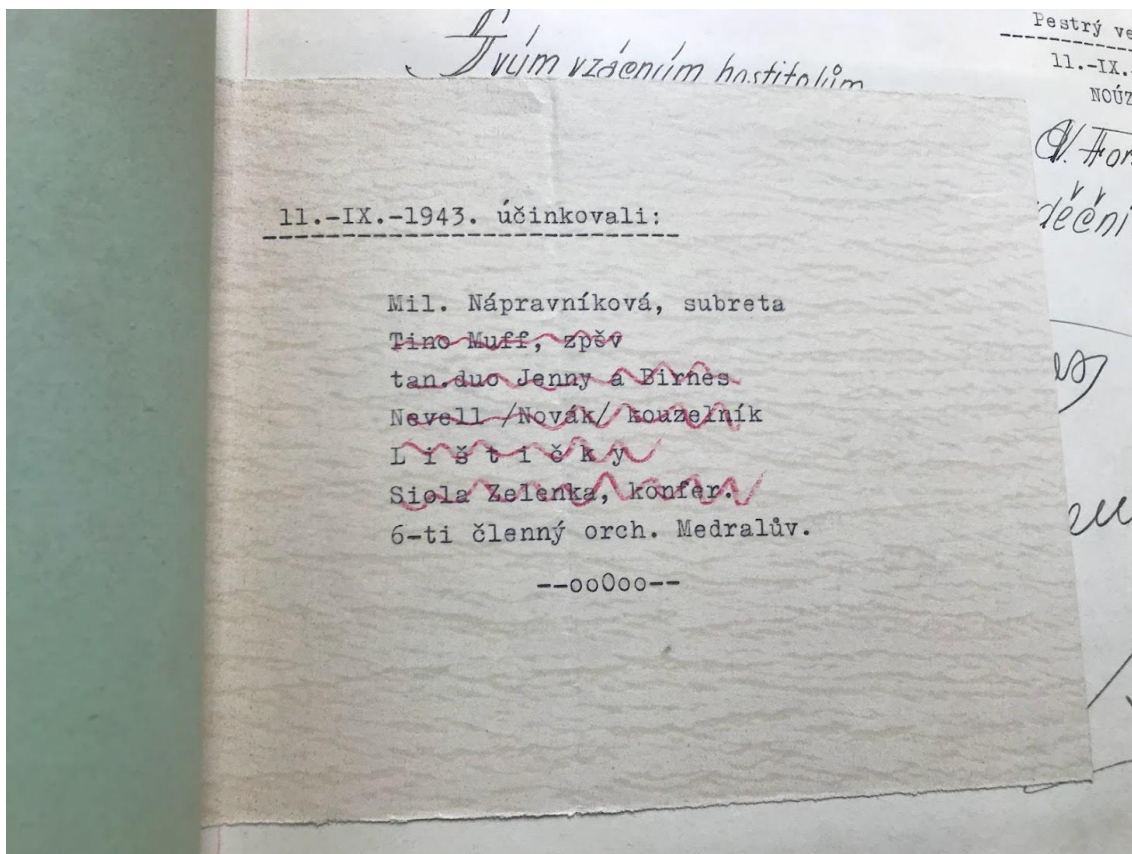
Obrázek 26 – ftopřiloha č. 26

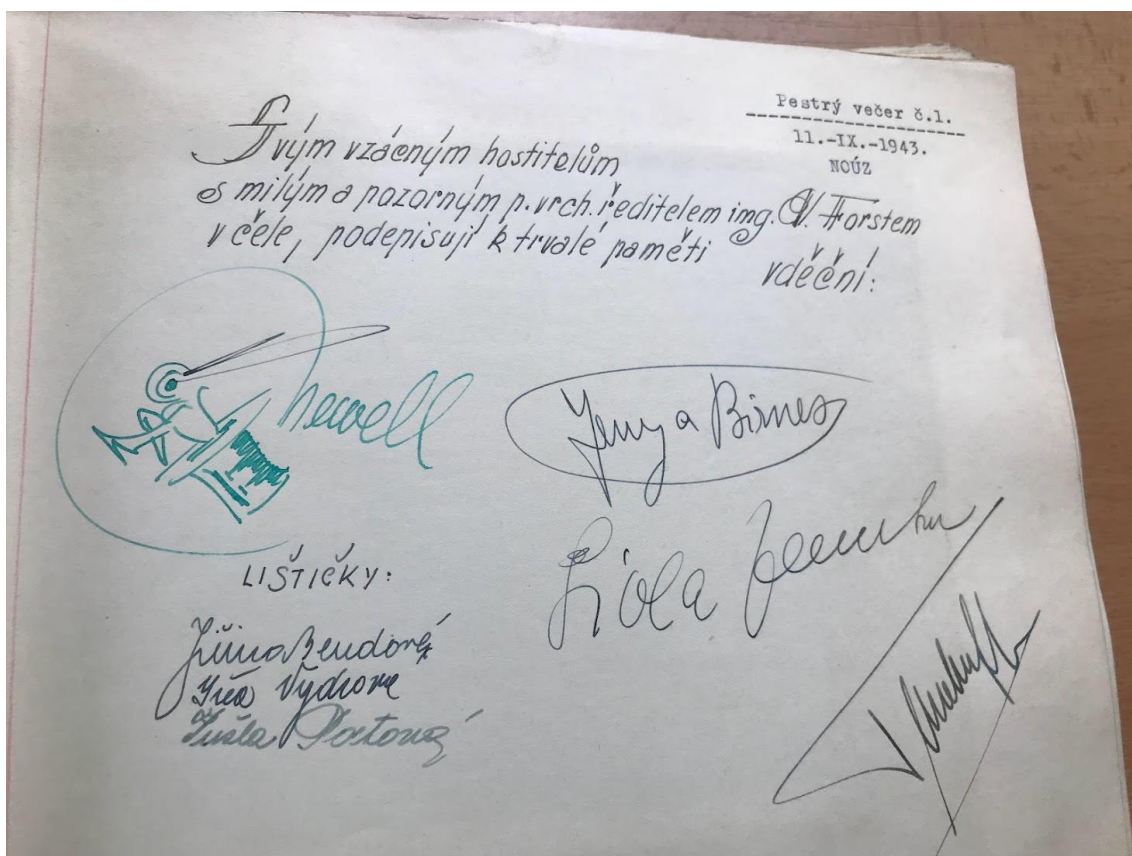
Obrázek 27 – fotopříloha č. 27

Obrázek 28 – fotopříloha č. 28

Obrázek 29 – fotopříloha č. 29

Obrázek 30 – fotopříloha č. 30

1 1
Jana Nepomuk
Pesty
18
Bely Nejskova
Tomáš Buzek
Miroslav Šolc
Jiřina Kácl
Rita Kautská
Frant. Neumann
Jarda Šakl.

Obrázek 31 – fotopříloha č. 31

"PESTRÝ VEČER" č. 3.

Obotn, dne 30. t. m. bude pořádán v hlavní jídelně v 19.30 hod.
"Pestrý večer" se zábavným programem NOUZ.

ÚČINKUJÍCÍ:

Oldřich Kovář - člen opery Národního divadla v Praze
Miluše Dvořáková - členka opery Národního divadla v Praze
Josef Horák - klavírní virtuos
Settleři - zpěvácká skupina
Josef Chval - žonglér

Neúčinkovali: O. K o v á ř - M. D v o ř á k o v á

Účinkovali: Jarmila P e c h o v á - Nouzovský
div. pod Vyšehradem člen Nár. Div. - bas

představením a v přestávce hraje Skoda-dechový orchestr kapelníka
Mirsche.

penky obdrží:

úvodního výboru dělnického: apretury, malá kovárna, výroba oceli,
úvodního výboru úřednického: opravna děl, malá dělovka.

n pořádní "Pestrých večerů" budou večere jako v minulé sezoně
vány jen do 19 hodin!

eži pod 16 let jest přístup na "Pestrý večer" policejně zakázán!

98-Průkazce.

ň, 26.9.1944.

Obrázek 34 – fotopříloha č. 34

Obrázek 35 – fotopříloha č. 35

Obrázek 36 – fotopřiloha č. 36

Obrázek 37 – fotopříloha č. 37

Obrázek 38 – fotopříloha č. 38

Obrázek 39 – fotopříloha č. 39

Obrázek 40 – fotopříloha č. 40

Obrázek 41 – fotopříloha č. 41

Obrázek 42 – fotopříloha č. 42

Směna ve vedení městského divadla v Plzni

Vrchní starosta města Plzně dr. Walther Sturm zrušil v dohodě s dosavadním podnikatelem Ottou Zítkem smlouvu o vedení divadla a počátkem nové sezóny, t. j. 1. zářím 1943, zadal plzeňské Městské divadlo Stanislavu Langerovi. V osobě ředitele Langerova získává plzeňské divadlo zkušeného odborníka jak z oboru představitelského umění, tak i v řízení divadelního provozu.

Škodovácké sobotní večery

Sobotní pestré večery v závodní jídelně Škodových závodů těší se značné pozornosti u zaměstnanectva. Průměrně se jich zúčastní 1200—1500 osob. V sobotu 1. května byl pořádán poslední tento večer před delší letní přestávkou, jehož program sestavilo oddělení »Rádost a práce« NOÚZ v Plzni. Ředitel ing. Forst zabýval se v době svého volna pečlivým organisováním zábavních večerů a poněvadž je také podporovatelem závodní hudby, vypracovala se tato během svého působení dvou let na skutečně dobrý orchestr. 1. května hostoval v Plzni operetní komik F. Paul s Hurychem, Lišáci, kouzelník Hackl a j. V sezóně 1942—43 to byl již třicátý škodovácký večer.

37. klatovský úterek

Četní posluchači poslechli si Bendlových a Schumannových a měla hudbou přiblížiti to, co

Milča May
Vynikající Mayerová za skupinou na uměleckého provede tu sále Města Smetanovy řákovy syník a Zla

Bříza
V různých rozmohl košíků vyrábí Maněti Pošum roba

Obrázek 43 – fotopříloha č. 43